



T.C.

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOS-SBE-YL-2014-0001

**6. ve 7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA
ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİN İNCELENMESİ**

HAZIRLAYAN

Ümit AÇIK

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Mustafa AKKAYA

AYDIN- 2014

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOS-SBE-YL-2014-0001

6. ve 7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA
ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİN İNCELENMESİ

HAZIRLAYAN
Ümit AÇIK

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Mustafa AKKAYA

AYDIN- 2014

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler eğitim Programı öğrencisi Ümit AÇIK tarafından hazırlanan **6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin İncelenmesi** başlıklı tez, **17.10.2014** tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Ünvanı	Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan :	Yrd. Doç. Dr. Mustafa AKKAYA	ADÜ
Üye :	Doç. Dr. Nuri KARASAKALOĞLU	ADÜ
Üye :	Yrd. Doç. Dr. Elif. ALADAĞ	ADÜ

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim KurulununSayılı kararıyla tarihinde onaylanmıştır.

Doç. Dr. Fatma Neval GENÇ

Enstitü Müdürü

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı: Ümit AÇIK

YAZAR ADI- SOYADI: Ümit AÇIK

BAŞLIK: 6.VE 7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Sosyal bilgiler, konu alanı ve içeriği gereği insanı hedef alır. Bunun yaparken de sözlü ve yazılı edebi türlerden yararlanmaktadır. Bu araştırmanın amacı sosyal bilgiler ders kitaplarında sözlü ve yazılı çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanım durumunu karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktır. Araştırmada amaçlanan 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanım durumunun tespitidir. Bu amaç doğrultusunda probleme dair genel bilgilerin aktarılmasının ardından kuramsal temeller ve ilgili alan yazımına yer verilmek suretiyle çalışmada, ders kitaplarında çocuk edebiyatı türlerinin hangilerinin kullanıldığı, kullanım sıklıkları doküman inceleme yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Araştırmada, kullanılan edebi metinlerin kullanım sıklıkları her kitap açısından ünite bazında araştırılmış, tablolaştırılarak ifade edilmiştir. Kitaplarda bulunana ürünler daha sonra türlerine göre değerlendirilmiştir.

Araştırmanın son bölümünde ise elde edilen bulgular yorumlanarak 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının çocuk edebiyatı türlerinin kullanımını bakımından sahip olduğu olumlu ve olumsuz görülebilecek niteliklerinin tespitine ve bu tespitlerin ışığında çeşitli önerilere, çalışmanın sonunda yer verilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Sosyal Bilgiler, Çocuk Edebiyatı, Ders Kitabı

NAME- SURNAME: Ümit AÇIK

TITLE: STATUS OF USAGE THE CHILDREN LITERATURE PRODUCTS IN SOCIAL STUDIES COURSE BOKS FOR GRADE 6 AND 7.

ABSTRACT

Due to the necessity of its theme and content, social studeies object people. While doing this, social studies utilize spoken and written literary kinds. The aim of this study is to state relatively the situation of the usage of spoken and written children literature products in social studies course boks. In this research, it is intended to identify the status of usage the children literature products in social studies course boks for grade 6 and 7. For this purpose, after transferring general information about the problem, it is investigated that which species of children literauture are used and frequency of usage by using document examining methods in the study, on the condition that institutional basis and related fields texts.

The frequency of usage of the literary texts that used in the research were investigated in the basis of units for each book and expressed by dragrams. The products in the coursebooks were evaluated according to their kinds.

In the final part of study, the detection of positive and negative attributes of the usage of children literature kinds in social studies coursebooks for grade 6 and 7 and various examples through these detections were given places by interpreting the information obtained.

KEY WORDS: Social Studies, Children Literature, Coursebook

ÖNSÖZ

Toplumların oluşum sürecinde yer alan en önemli faktör olan birey kavramının geliştirilmesinde eğitim-öğretimin yeri tartışılmazdır. Birey kavramının eğitim amaçlarına göre geliştirilmesi tüm derslerin içeriği bakımından önem taşırken, sosyal bilgiler dersi içeriğinde birey kavramı asıl amaçlardan biridir. Topluma kazandırılmak istenen bireyin ise sorumluluk sahibi, duyarlı, etkin biçimde problem çözebilen iyi birer vatandaş olması gibi çeşitli donanımlara sahip olması hedeflenmektedir. Bu hedefler doğrultusunda sosyal bilgiler dersinin işlenişinde önemli yer tutan materyaller bakımından ders kitapları öğrencinin ilk olarak karşılaştığı öğedir. Ders kitapları öğrencinin derse yönelik tutumunu etkileyen en önemli materyal olması sebebiyle incelenmesi, çocuğa görelilik ilkesi açısından irdelenmesi ihtiyacı kaçınılmazdır.

Sosyal bilgiler ders kitaplarından beklenen öğrenciye kuru bilgi sunmanın ötesinde olmasıdır. Öğrencilere sadece bilgi yığını sunan, ilgi çekmeyen, akılda kalıcılığı olmayan içeriğe sahip kitaplarla, hedeflenen bireye ulaşılması mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler ders kitaplarında ezberciliği bozmada, bilgilerin hatırlanmasını sağlamada edebi türlerin kullanımı önem kazanmaktadır. Araştırmanın temelinde de bu öneme yer verilerek 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının incelenmesi sağlanmıştır.

Bu araştırmanın her aşamasında, yardımlarını esirgemeyen, bana yardımcı olan danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mustafa AKKAYA, değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Elif ALADAĞ ve Yrd. Doç. Dr. Soner ALADAĞ başta olmak üzere, yüksek lisans eğitimim süresince emeği geçen tüm hocalarıma, zor zamanlarımda bana daima destek olan aileme ve sevgili eşime teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR VE SİMGELERLİSTESİ	viii
TABLolar LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1. SOSYAL BİLGİLERİN TANIMI.....	6
1.1.1. Sosyal Bilgilerin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	7
1.1.2. Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi.....	9
1.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Genel Amaçları.....	11
1.2. SOSYAL BİLGİLER VE EDEBİYAT	13
1.2.1. Edebiyat Nedir.....	13
1.2.2. Edebiyat ve Eğitim İlişkisi.....	15
1.2.3. Edebiyat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi.....	17
1.3. ÇOCUK EDEBİYATI.....	18
1.3.1. Çocuk Edebiyatı Edebi Türleri.....	21
1.3.1.1. Masallar.....	21
1.3.1.2. Efsaneler.....	22
1.3.1.3. Destanlar.....	23
1.3.1.4. Fabl.....	24
1.3.1.5. Şiir.....	25
1.3.1.6. Öykü- Roman.....	26

1.3.1.7. Biyografi.....	28
1.3.1.8. Anılar	29
1.3.1.9. Gezi Yazıları.....	30
1.3.1.10. Atasözleri.....	30
1.3.1.11. Fıkra.....	31
1.3.1.12. Bilmeceler.....	31
1.3.1.13. Türküler.....	31
1.3.1.14. Özdeyiş ve Söylev.....	32
1.3.1.15. Mektup.....	32
1.4. DERS KİTAPLARINDA ÇOCUK EDEBİYATI AÇISINDAN ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİ.....	33
1.5. DERS KİTAPLARINDA ÇOCUK EDEBİYATI AÇISINDAN BULUNMASI GEREKEN ŞEKİLSSEL ÖZELLİKLER.....	34
1.5.1. Kapak, Boyut ve Ciltleme.....	34
1.5.2. Sayfa Yapısı ve Yazı Tasarımı.....	35
1.6. DERS KİTAPLARINDA ÇOCUK EDEBİYATI AÇISINDAN BULUNMASI GEREKEN İÇERİK ÖZELLİKLERİ.....	35
1.6.1. Konu.....	36
1.6.2. Tema.....	36
1.6.3. Kahramanlar.....	37
1.6.4. Mesaj.....	38

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM.....	39
2.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	39
2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	40
2.3. VERİLERİN TOPLANMASI SÜRECİ.....	41
2.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLANMASI.....	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR	42
3.1. ALT AMACA İLİŞKİN BULGULAR.....	42
3.1.1. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf MEB Ders Kitabının Şekilsel İncelenmesi.....	42
3.1.2. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf İmyay Ders Kitabının Şekilsel İncelenmesi.....	43
3.1.3. Bilgiler 6. Sınıf Sosyal Altın Kitaplar Ders kitabının Şekilsel İncelenmesi.....	44
3.1.4. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf MEB Ders Kitabının Şekilsel İncelenmesi.....	45
3.1.5. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Anıttepe Yayınları Ders kitabının Şekilsel İncelenmesi.....	45
3.2. ALT AMACA İLİŞKİN BULGULAR.....	46
3.2.1. Sosyal Bilgiler “1. Ünite: Sosyal Bilgiler Öğreniyorum” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu.....	46
3.2.2. Sosyal Bilgiler “2. Ünite: Yeryüzünde Yaşam” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu.....	48
3.2.3. Sosyal Bilgiler “3. Ünite: İpek Yolunda Türkler” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu.....	50
3.2.4. Sosyal Bilgiler “4. Ünite: Ülkemizin Kaynakları” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu.....	52
3.2.5. Sosyal Bilgiler “5. Ünite: Ülkemiz ve Dünya” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu.....	54
3.2.6. Sosyal Bilgiler “6. Ünite: “Demokrasinin Serüveni” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu.....	55
3.2.7. Sosyal Bilgiler “7. Ünite: “Elektronik Yüzyıl” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu.....	57
3.2.8. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Tüm Kitaplarda Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu.....	59

3.3. ALT AMACA İLİŞKİN BULGULAR.....	61
3.3.1. Sosyal Bilgiler “1. Ünite: İletişim ve İnsan İlişkileri” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu.....	61
3.3.2. Sosyal Bilgiler “2. Ünite: Ülkemizde Nüfus” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu.....	62
3.3.3. Sosyal Bilgiler “3. Ünite: Türk Tarihine Yolculuk” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu.....	63
3.3.4. Sosyal Bilgiler “4. Ünite: Zaman İçinde Bilim” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu.....	65
3.3.5. Sosyal Bilgiler “5. Ünite: Ekonomi ve Sosyal Hayat” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu.....	66
3.3.6. Sosyal Bilgiler “6. Ünite: Yaşayan Demokrasi” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu.....	67
3.3.7. Sosyal Bilgiler “7. Ünite: Ülkeler Arası köprüler” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu.....	68
3.3.8. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Tüm Kitaplarda Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu.....	69
3.4. ALT AMACA İLİŞKİN BULGULAR.....	71
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	93
KAYNAKÇA	100
ÖZGEÇMİŞ	104

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

Akt.	Aktaran
Çev.	Çeviren
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
S.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	47
Tablo 3.2. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	47
Tablo 3.3. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo.....	48
Tablo 3.4. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo.....	49
Tablo 3.5. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo.....	49
Tablo 3.6. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo.....	51
Tablo 3.7. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo.....	51
Tablo 3.8. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo.....	51
Tablo 3.9. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	53
Tablo 3.10. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo.....	53
Tablo 3.11. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo.....	53
Tablo 3.12. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo.....	54
Tablo 3.13. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo.....	55
Tablo 3.14. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo.....	55
Tablo 3.15. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo.....	56
Tablo 3.16. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	56
Tablo 3.17. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo.....	57
Tablo 3.18. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	58
Tablo 3.19. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	58
Tablo 3.20. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo.....	59
Tablo 3.21. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	60
Tablo 3.22. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	60
Tablo 3.23. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo.....	61

Tablo 3.24. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	62
Tablo 3.25. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	63
Tablo 3.26. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	63
Tablo 3.27. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	64
Tablo 3.28. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo.....	64
Tablo 3.29. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	65
Tablo 3.30. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	65
Tablo 3.31. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo.....	66
Tablo 3.32. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	67
Tablo 3.33: Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	68
Tablo 3.34. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	69
Tablo 3.35. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	69
Tablo 3.36. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo.....	69
Tablo 3.37. Araştırmada 3. Alt Amacı Gösteren Tablo	70
Tablo 4.1. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Kitaplarında Kullanılan Edebi Ürünler	93
Tablo 4.2. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Kitaplarında Kullanılan Edebi Ürünler.....	96

GİRİŞ

Teknolojik ve bilimsel gelişmelerin baş döndürdüğü çağımızda ‘gelişim ve değişim’ kavramları belirgin biçimde öne çıkmaktadır. Bu kavramlar toplumsal hayatın hemen hemen her dinamiğinde kendini göstermektedir. Toplumların gelecek nesillerini yetiştiren eğitim dinamiğinin de günümüzdeki değişim ve gelişimlerden uzak kalması beklenilemez. Eğitim unsuru da toplumsal yaşantıdaki ihtiyaçların değişimine cevap verecek biçimde kendini yenilemek ve geliştirmek zorundadır. Bu zorunluluk doğrultusunda 2005 yılında eğitim sisteminde yapılan yeniliklerle; yapılandırmacı eğitim anlayışına geçilmiştir. Bu geçiş süreci, gelişmiş güzel değil planlı ve programlı biçimde sağlanmıştır. MEB tarafından programda ihtiyaç duyulan yenileşmenin sebebi şöyle şekilde ifade edilmiştir:

“Millî Eğitim Şûrası ve benzeri platformlarda sıklıkla, öğretim programlarının, öğrencilerin bilgiye ulaşma yollarını öğrenmelerine, sorun çözme ve karar verme becerilerini geliştirmelerine olanak sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesine ihtiyaç olduğu dile getirilmektedir. Tüm bu ihtiyaçlar doğrultusunda dünya da yaşanan gelişmelere paralel olarak, öğretim programlarında yeni yaklaşımlar dikkat çeker duruma gelmiştir. Bu nedenle program, tümüyle davranışçı yaklaşımlardan öte, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemseyen bir gelişim göstermektedir. Bu yaklaşımla öğrenci merkezli, dolayısıyla etkinlik merkezli, sosyal bilgiler açısından, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır” (MEB:2005).

Eğitim sadece dört duvarı olan mekanlara hapsedilemeyecek kadar büyük bir öneme sahiptir. Toplumların kendilerine ait değer yargıları, kültürel birikimleri ve misyonu eğitim yoluyla gelecek kuşaklara aktarılır. Küçük bedenlerin eğitimi önce aile içinde ardından formal eğitim yani okullar vasıtasıyla gerçekleşir. Gelişimin hiç durmadığı bir yaş grubundaki çocuklar okullarda bilgiye ulaşma ve bu öğrendiği bilgiyi yorumlama yeteneğine kavuşurlar. Bilgiye ulaşma ve ulaştığı bilgiyi yorumlama

serüveninde çocuk; öğretmen, öğrenci, akran grubu ve ders kitapları gibi pek çok uyararla bu dönemde karşılaşır. Karşılaşılan bu uyarılar içerisinde ders kitapları ayrı bir öneme sahiptir. Her ne kadar gelişen, değişen ve dönüşen dünyada bilgiye ulaşma kaynakları değişiklik gösterse de ders kitapları hala öğrencinin ilk karşılaştığı ve öğrencide ilgi çekme ve farkındalık yaratmada ve çocuğu şekillendirmede ilk karşılaşılan materyaldir.

Sosyal bilgiler dersi ile amaçlanan da iyi bir yurttaş olma, sorumluluklarının ve görevlerinin bilincinde, bunlardan da öte soran, sorgulayan, değişime açık; içinde yaşadığı dünya ve ülkenin sorunlarını kavrayabilen ve insanı duyarlılığı yüksek bireyler yetiştirmektir. Bu beklentileri karşılayabilecek bir ders de pek çok disiplini bir arada bulundurmaktadır. Sosyal bilgiler dersi ve edebiyat da birbiriyle benzer kaygıları aynı ortak paydada toplamaktadır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında çocuk edebiyatı ürünlerine yer verilmesi; dersi dikkat çekici, sıkıcılıktan uzak, eğlenceli bir hale getirmesi bakımından önem taşır. Ünite içerisinde verilmek istenen gizli mesaj edebi ürünün içinde verilerek öğrencinin düşünmesi ve düşündüklerini yorumlayarak ondan çıkarımlarda bulunması yoluyla sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada 6. ve 7 sınıf ders kitapları taşıması gereken şekilsel özellikler, ders kitaplarında bulunan edebi türlerin varlığı ve bu türlerin ne sıklıkla kullanıldığı ayrıca kullanılan türlerin tema, konu, karakterler ve dil-anlatım yönüyle taşıdıkları değerler incelenmiştir.

Sosyal bilgiler programında söz edildiği gibi bireyden beklenen iyi yurttaş olma, duyarlı, problem çözme becerisine sahip, yaşama aktif katılan yapıda olma gibi özellikler sosyal bilgiler dersi ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Okul çağına adım atılan ilk andan itibaren karşılaştığımız ders kitapları bize bu kazanımları sağlayacak bilgilerle doludur. Bilgiyi kazanma ve kavrama noktasında, dersin ilgi çekiciliğini artırma ve daha anlaşılır kılınması sağlamak için sosyal bilgiler ders kitaplarında edebi ürünlere yer verilmektedir. Araştırmada sosyal bilgilerin tanımı, edebiyat ve sosyal bilgiler arasındaki ilişki, çocuk edebiyatı türleri hakkında bilgi verilmiş olup, ders kitaplarının taşıdığı şekilsel özellikler, ünitelerde yer alan edebi ürünlerin kullanım sıklığı ve nitelikleri araştırılmıştır.

Problem Durumu

Günümüzde baş döndürücü bir hızla gelişmekte olan dünyamızda bilgiye ulaşmanın birbirinde farklı ve kolay yolları bulunmaktadır. Teknolojik ve bilimsel gelişmeler hayatın her alanını etkilediği gibi toplumların eğitim ortamlarında da kendisini hayli hissettirmektedir. Bu açıdan eğitim ortamlarında bilgiye ulaşmak toplumun gelişmişlik seviyesine göre oldukça çeşitlilik sergilemektedir. Günümüzde gelişmiş toplumların eğitim-öğretim ortamlarında teknolojik anlamda donanımlı sınıflarda ve teknolojik donanımlı materyallerle eğitim-öğretimlerini sürdürdükleri gözlenmektedir. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen eğitim sistemlerinde geçmişten günümüze kısmi değişimlere uğramış olsa da önemini kaybetmemiş ve büyük değişimlere uğramamış öğelerden birinin de ders kitapları olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda gelişim rüzgarları karşısında yenilmeyen öneminden bir şey kaybetmeyen eğitim sisteminde öğrencinin ilk karşılaştığı materyal olan ders kitaplarının eğitimde hedeflenen amaçlara ulaşmak açısından da önemini koruduğu açıktır. Ders kitapları öğretmen ve öğrencilerin eğitimde karşılaştığı en somut materyallerdir. Sosyal bilgiler dersi için de bu derse ait ders kitapları öncelikli materyal olarak yerini almaktadır. Ancak ders kitaplarından kimi zaman içerik yönünden kimi zaman da uygulayıcıların öğrencileri ezberciliğe itici yanlış algısından dolayı yeteri kadar etkin biçimde faydalanılmadığı bilinmektedir. Özellikle sosyal bilgiler gibi sözel içerikli bir dersin adeta ezbere dayalı kuru bilgi içeren bir ders olarak algılanması da bu kitapların yeteri kadar verimli kullanılmamasının sebeplerinden biridir. Bu açıdan kitapların içeriğinin çocuğa görelilik ilkesi bakımından dikkate alınarak hazırlanıp ilgi çekici hale getirilme ihtiyacı doğmaktadır. Bu ihtiyaç doğrultusunda 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının daha ilgi çekici hale getirilmesinde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımı ön plana çıkmaktadır.

Bu çalışma 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki çocuk edebiyatı ürünleri ve kullanımı durumunu tespit etmeye yönelik bir çalışmadır.

Amaç

Araştırmada 5 farklı yayınevi tarafından basılan 2012-2013 eğitim-öğretim yılına ait 6. ve 7. sınıf ders kitapları içeriğindeki çocuk edebiyatı ürünleri ve kullanımının tespiti amacıyla incelenmiştir. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için aşağıdaki temel sorulara cevaplar aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler 6. ve 7. sınıf ders kitaplarının taşıdığı şekilsel özellikler nasıldır?
2. Sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında çocuk edebiyatı ürünlerinin ünite bazında kullanım sıklığı nasıldır?
3. Sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında çocuk edebiyatı ürünlerinin ünite bazında kullanım sıklığı nasıldır?
4. Sosyal bilgiler 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında kullanılan edebi metin türleri ve bu türlerin taşıdığı özellikler nasıldır?

Önem

Eğitim-öğretimde ders kitapları öğrencinin dersi yaklaşımını etkilemesi açısından en önemli öğelerin başında gelmektedir. Bu anlamda derse ait kazanımların öğrenci tarafından kavranmasını kolaylaştırması açısından ders kitaplarının öğrenciye yönelik olması ihtiyacı doğmaktadır. Bu ihtiyacın en önemli sağlayıcısı ise çocuk edebiyatı ürünlerinin sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılmasıdır. Türkiye’de yapılan çalışmalara bakıldığında 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımının sınırlı ve bu alandaki çalışmaların az olduğu saptanmıştır. Araştırma bu eksikliğe vurgu yapması bakımından önemlidir.

Tanımlar

“Edebiyat, olay düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatıdır” (TDK, Türkçe Sözlük 2005).

“Çocuk edebiyatı, temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan, çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun, çocuk gerçekliğine yansıtan; çocuğa uygun içeriği yalın biçimde anlatan eserlerdir. Ayrıca çocuğa okuma alışkanlığı kazandıran, edebiyat, sanat, estetik yönden gelişmesini sağlayan ve yetişkinliğe hazırlayan geçiş dönemi edebiyatıdır” (Şirin,2007:16).

Sosyal bilgiler, sosyal ve beşeri bilimleri vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. SOSYAL BİLGİLERİN TANIMI

Sosyal bilgilerin pek çok disiplinden oluşması sosyal bilgilerin herkes tarafından kabul gören genel geçer bir tanıma sahip olmamasına ve farklı tanımlamaların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Erden (1997: 8) sosyal bilgileri; “ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı” olarak tanımlar.

Wesley (1950), "sosyal bilgiler pedagojik amaçlarla basitleştirilmiş sosyal bilimlerdir".

Barry (1978), "sosyal bilgiler vatandaşlık eğitimi amacıyla sosyal bilimler ve beşeri bilimlerin kaynaştırılmasıdır".

Engle ve Ochoa (1988), "Sosyal Bilgiler özellikle vatandaşlık eğitimiyle ilgilidir".

Barth (1991), "Sosyal bilgiler, kritik sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin uygulanması amacıyla, sosyal ve beşeri bilimler kavramlarının disiplinler arası bir yaklaşımla kaynaştırılmasıdır". ABD' de Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) tarafından 1992 yılında tanım tartışmalarına son vermek amacıyla sosyal bilgiler şöyle tanımlanmıştır:

“Sosyal bilgiler, sosyal ve beşeri bilimleri vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimlerden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal Bilgilerin öncelikli

amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır" (Akt. Öztürk, 2009: 3-4).

Sosyal bilgiler insan ilişkileri göz önünde tutularak insanların kendilerini, sosyal ve fiziksel çevreleriyle olan ilişkilerini kapsayan bir daldır. Diğer bir ifadeyle sosyal bilgiler tarih, coğrafya, psikoloji, eğitim vatandaşlık gibi öğrenme alanlarını kaynaştırarak ömür boyu vatandaşlık becerilerinin uygulanmasını ön gören bir eğitim planıdır (Barth ve Demirtas, 1996: 8).

Sosyal Bilgiler insanları ve yaşamları konu alır. Kendi kendimizi ve diğerlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Sosyal Bilgileri tanımlamak, coğrafya ya da tarih gibi bir disiplini tanımlamaktan daha zordur, çünkü sosyal bilgiler disiplinler arası ve çok disiplinli bir alandır. Bununla birlikte sosyal bilgilerin iki temel ayırıcı özelliği, vatandaşlık yeterliliklerini kazandırmak için oluşu ve bütüncül, disiplinler arası bir alan oluşudur (Doğanay, 2003:16).

Bu tanımlamaların ışığında sosyal bilgileri; sosyal bilimlerin bulgularını entegre edip öğrencilerin düzeyine göre basitleştiren, bunları kullanarak, öğrencilere, sosyal yaşama uyum sağlamada ve sosyal sorunlara çözüm üretmede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı hedefleyen bir yurttaşlık eğitim programı olarak tanımlayabiliriz (Öztürk ve Otluoğlu, 2012: 2).

1.1.1. Sosyal Bilgilerin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Sosyal bilgiler kavramı ilk defa Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1892 yılında Milli Eğitim Konseyi tarafından ele alınmıştır. Bu konsey, milli toplum anlayışını oluşturmak ve Amerika'ya dünyanın dört bir yanından göç eden milyonlarca insanı, toplumsal hayatın içine katmak ve onların vatandaşlık sürecine adaptasyonunu hızlandırmak amacıyla sosyal bilgiler dersini oluşturmuştur. Sosyal bilgiler dersinin programı; Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinden oluşturulmuş ve toplumun ihtiyaçlarına göre ele alınmış ve yapılandırılmıştır (Dönmez, 2003: 39).

Sosyal bilgiler dersinin ilk olarak, sosyal ve siyasal çatışmaların toplumları paramparça ettiği bir dönemde; devrim döneminin Fransa'sında ve tarihin en büyük göçmen ülkesi ABD'de karşımıza çıkmaktadır. 20.yüzyılbaşlarında sosyal bir bütünlük sağlama arayışının neticesi olarak sosyal bilgiler dersinin ortaya çıkması anlaşılır bir durumdur. Sosyal hareketlilik ve değişim realitesini fark eden devletler kısa süre içerisinde bu değişimi ve hareketliliği kendi amaçları doğrultusunda kontrol edebilmek ve yönlendirebilmek için sosyal bilim disiplinlerini “iyi vatandaş” yetiştirmek adına normatif bir kurallar dizgesi haline getirip ilköğretim okullarına ders olarak yerleştirmişlerdir (Kara vd. 2012: 149).

1916 yılında, The National Education Association Commission okul programındaki sosyal eğitim ve öğretim konularını tanımlamak için resmen “sosyal bilgiler” terimini kabul etti (Schung ve Beery, 1987. Akt: Erden, 1997).

ABD'de, 1930'lu ve 40'lı yıllarda yeniden kurmacılık akımını ve çocuk merkezli eğitim yaklaşımını benimseyen eğitimciler, sosyal bilgiler programının geliştirilmesine önemli ölçüde katkıda bulundu(Erden,1997). Bu arada, dersin içeriği Amerikan toplumunu derinden etkileyen gelişmelere göre bir takım değişimlere uğradı. Örneğin 1929'daki Büyük Kriz, ekonomik konulara olan ilgiyi arttırdı. İkinci Dünya Savaşı, programda kahramanlık temasına daha geniş bir yer verilmesine yol açtı. 1950'lerden sonraki Soğuk Savaş döneminde ise, çocukları dünya komünizmini tehlikelerine karşı uyarma kaygısı ön plana çıktı.1940'lı ve 50'li yıllarda sosyal bilgiler programında tarih ve coğrafya önemli bir ağırlığa sahip oldu. 1960'lı yılların başından 1970'lerin ortasına kadar sosyal bilgiler dersine ağır eleştiriler yöneltildi ve bunların sonucunda “yeni sosyal bilgiler” adı altında bir reform hareketi başlatıldı. Bu hareketin doğuş ve gelişiminde Bruner'in buluş yoluyla öğrenme kuramının büyük katkısı oldu. Bu hareketin sonucunda, sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya bilgilerinin ağırlığı azaltıldı; buna karşılık, sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve sosyal psikolojiye ağırlık verildi. Sosyal bilimlerdeki kavram ve yöntemlere dayalı disiplinler arası bir yapı yeğlendi. Geleneksel tümdengelim yaklaşımı ile anlatım yönteminin yerini, tüme varım ve araştırma yöntemi alındı. Aktif öğrenme ilkesi benimsendi ve eleştirel düşünme becerisini geliştirmeye önem verildi. Ancak bu yaklaşım, 1980'li

yıllarda başarısız bulunarak terk edildi ve yeniden geleneksel yaklaşıma geri dönmeye başlandı (Schung ve Beery, 1987. Akt: Erden, 1997).

1.1.2. Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin gelişimi incelendiğinde, Sosyal Bilgiler kapsamına giren Tarih ve Coğrafya dersleri ilk kez II. Abdülhamit zamanında Maarif Nezareti’ne bağlı Usul-i Cedide uygun eğitim- öğretim yapan birer ilköğretim kurumu olan İptidailerin programında yer almıştır. 1904’te tüm ilkokullar için yayınlanan yeni programda Muhtasar Tarih-i Osmanî dersi yer almaktadır. 1913’de Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati (İlköğretim Geçici Programı) çıkarılmış, Tarih ve Coğrafya yanında Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye ve İktisadiye dersleri ilköğretim programına konulmuştur (Safran, 2011:13).

Cumhuriyet dönemi ile 1924’te Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye dersleri birleştirilerek 1926 programında Yurt Bilgisi adını almıştır. Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi dersleri 1926, 1930, 1932, 1936 ve 1948 programlarında tek disiplinli öğretim anlayışına bağlı kalarak okutulmuştur. 1926 programında dersler arasında gerekli ilişki kurulmaya çalışılmıştır. İlköğretimin ilk üç sınıfında işlenmekte olan “Tabiat Tetkiki”, “Muhasabat”, “Tarih” ve “Coğrafya” dersleri “Hayat Bilgisi” adı altında toplanırken, önceki programda “Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye” adıyla anılan ders 1926 programında “Yurt Bilgisi” adıyla yer almıştır. Dördüncü ve beşinci sınıflarda Yurt Bilgisi, Tarih ve Coğrafya derslerinin ayrı ayrı dersler olarak verilmesine devam edilmiştir (Tazebay vd. 2000:38-39).

Cumhuriyetin ilanından 1968 İlkokul Programı’nın yürürlüğe konmasına kadar Türkiye’de Osmanlıdan miras kalan ve bu sırada Batı Avrupa ülkeleri tarafından da benimsenen tek disiplinli program anlayışına devam edilmiştir (Öztürk, 2009:26)

Disiplinler arası bir yaklaşımı ve bir ders olarak sosyal bilgiler Türkiye’de ilk kez 1960’lı yıllarda benimsenmiştir. Bu tarihten önce, gerek Osmanlı, gerek Cumhuriyet dönemlerinde, bu dersin kapsamına giren disiplinler, ilköğretim düzeyinde ayrı dersler olarak verilmiştir (Öztürk vd. 2012:10).

Türkiye’de, sosyal bilgiler adı bazen kullanılmış olmasına rağmen 1968 yılına kadar programlara girmemiştir. 1968 yılında ilk defa sosyal bilgiler ilköğretim programı yayınlanmış ve tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi konularını içeren bir ders olarak yürürlüğe girmiştir. Bu program 1968 yılından itibaren bütün ilköğretim okullarında 1975 yılından itibaren de, bütün ortaokullarda okutulmaya başlanmıştır (Kan, 2010:670). Daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın 9. Milli Eğitim Şurası kararları uyarınca, 15.11.1974 tarih ve 459 sayılı kurul kararı ile temel eğitim 4., 5., 6., 7. ve 8. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinin okutulmasına karar verilmiştir. Böylece Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim okullarında 1968’ten itibaren, ortaokullarda ise 1975’ten itibaren okutulmaya başlanmıştır. Bu uygulama 1985 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihten sonra sosyal bilgiler dersi ilköğretim II. Kademe Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi olarak verilmeye başlanmıştır. 1997-1998 öğretim sezonunda tekrar ilköğretim okullarında (4., 5., 6., 7. sınıflarda) sosyal bilgiler dersinin okutulmasına başlanmıştır (Safran, 2011:13).

MEB 2005 yılı programında ise sosyal bilgiler, “Bireyin, toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite veya tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi” şeklinde tanımlanmıştır (MEB: 2005:51).

Yeni programın, yapılandırmacı yaklaşımı temel alarak öğrenci merkezli olduğu ve önceki programlara göre daha farklı bir yapı gösterdiği söylenebilir. 2005 yılı sosyal bilgiler programının vizyonu, “21. yüzyılın çağdaş, Atatürk İlke ve İnkılaplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı ve doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir” olarak açıklanmıştır (MEB, 2006:25).

1.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Genel Amaçları

Ülkelerin eğitim sistemlerinden beklentileri, kendi yönetim rejimlerinin devamını sağlayacak bireyler yetiştirmektir. Bu nedenle vatandaş yetiştirmek ülkeler için eğitim sistemlerinin genel amacı olmuştur. Bu amaç kimi zaman tek disiplinli anlayışlarla tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi şeklinde ayrı ayrı dersler olarak; kimi zaman çok disiplinli ve disiplinler arası anlayıştaki sosyal bilgiler dersi olarak gerçekleştirilir. Sosyal bilgiler ile ilgili tanımların hemen hepsi etkili vatandaş kavramına vurgu yapmaktadır. Sosyal bilgiler dersi, ülkemizde vatandaşlık eğitimi kapsamında, ilköğretim okullarında okutulmakta olan” Hayat Bilgisi” dersinin devamı niteliğindedir (Safran, 2011:5).

Sosyal Bilimlerin kapsamındaki bilgiler çok disiplinli ve bütünleştirici bir anlayışla Sosyal Bilgiler eğitimi ile bireylere kazandırılmaya çalışılır. Sosyal bilgilerin en kapsamlı amacı, içinde yaşadığı toplumun kültürünü özümsemiş ve bunu geliştirme anlayışına sahip etkili vatandaş yetiştirmektir. Çünkü ulusların kendi devamlılıklarını sağlayabilmeleri buna bağlıdır. İyi bir Sosyal Bilgiler eğitimi ile üretken, sorumluluk sahibi, etkin, vatanperver, birbirine saygılı bireyler yetiştirilir (Safran, 2011: 14).

Türkiye’de çocukların demokratik bir Türk vatandaşı olarak haklarını ve sorumluluklarını bilmeleri, yaşamları boyunca karşılaşılabilecekleri problemler karşısında etkili çözüm yolları bulabilmelerini, geçmişleri ile bugünlerini daha kolay anlamalarını ve geleceklerini planlamalarını vb. birçok özelliği kazandırması bakımından ilköğretim Sosyal Bilgiler dersi önemli bir yere sahiptir (Akdağ, 2008: 73).

2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına göre Sosyal Bilgiler Dersinin yararları;

1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.

3. Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.

4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.

5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.

6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.

7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, çizelge, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.

8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.

9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.

10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.

11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.

12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.

13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, Sosyal Bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.

14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşleri sürer.

15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.

16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.

17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir (MEB, 2005:6).

Yukarıdaki bilgilerin ışığında sosyal bilgiler dersinden beklenen, sorgulayan içinde yaşadığı toplumu ve toplumsal duyarlılığı tanıyan, hak ve sorumlulukların bilincinde, etkin bireylerin yetişmesidir.

1.2. SOSYAL BİLGİLER VE EDEBİYAT

1.2.1. Edebiyat Nedir

Edebiyat, duygu ve düşüncelerin, insan ve toplum yaşantısının, söz ve yazıyla, en etkili biçimlerde anlatımını amaç edinen bir sanat türüdür. Edebiyat eseri, insanı ve çevresini tanıtır. İnsanın kendisiyle ve çevresiyle olan çatışmalarını yansıtır. Bu yolla yaşantımızı zenginleştirir, güzelin farkına varmamızı sağlar. Edebiyat eserleri insan, yurt, yaşama ve doğa sevgisiyle insanın iç dünyasını yumuşatır; iyilik, dostluk, hoşgörü, bağışlama, dayanışma, çalışkanlık, dürüstlük gibi insana özgü tutum ve değerleri geliştirip pekiştirir. İnsanları bunlar doğrultusunda eğitir (Mutluay, 1977: 5).

Yalçın ve Aytaş (2011:17) edebiyatı malzemesinin dile dayandığı, insanların duygu, düşünce ve hayallerini dile getiren, edebi ve estetik değeri olan, bayağılık ve çirkinliği kabul etmeyen sözlü ve yazılı verimlerin tamamı şeklinde tanımlar.

Oğuzkan'a (2010:5-7) göre ise, edebiyat; "insanlara hoş vakit geçirtici, eğlendirici, ruha canlılık veren, yaşama gücünü arttıran, hayatı keşfe yardımcı olan, bir rehberlik kaynağı, yaratıcı etkinlikleri teşvik eden, güzel bir dil, ifade aracıdır".

Gökşen (1966:2), edebiyatın genel ve özel çerçevesine dikkat çekmiş ve iki farklı bakış açısıyla kavramı incelemiştir:

“Edebiyat, geniş anlamda olarak yazılı söz demektir. Eskiden yalnız sanatlı hatta özentili yazılar için kullanılmakta iken bugün insan zekâsının vücuda getirdiği bütünü anlatır olmuştur. Böyle sayılınca insan topluluğunun bir ifadesi; medeniyetin, bir devrin, bir milletin duygularının, fikirlerinin aynası olmuştur.”

Sever (2012:11) edebiyat için; “edebiyat (yazın) bize, sanatçı duyarlılığı ile kurgulanmış bir yaşam sunar. Yaşamımıza yeni anlamlar katar. İnsan ve yaşam gerçekliğini sanatçı duyarlılığı ile kavramamıza, bu gerçekliğe sanatçının penceresinden bakmamıza olanak sağlar. Her yeni pencere, yaşama ve yaşama ilişkin deneyimlerimizi zenginleştirir; onlara derinlik katar. Dilin en etkin kullanım örnekleriyle bizi başkalarının deneyimlerine ortak eder.” düşüncesini ileri sürer.

Edebiyatın toplumsal bir kurum olduğu ve toplumun yapısındaki değişime bağlı olarak da değişimler içerdiği; çünkü edebiyat sadece yaşamı yansıtmakla kalmadığı gibi, aynı zaman da yaşamı biçimlendirdiği bir gerçektir. Edebiyat, çağlar boyunca insanoğlunun duyduğu, düşündüğü ve yaptığı her şeyi en zengin ve en etkili biçimde ortaya koyan bir sanattır (Kavcar, 1999:4).

Güleryüz (2003:23), edebiyatı, insanın kendisini, başkalarını ve doğayla olan ilişkilerinde var olan bilgileri yeniden biçimleme, yorumlama ve yeniden yaratma eylemi olarak görür ve yaratma eyleminin beyinde gerçekleştiğini ve temel aracının dil olduğu tespitinde bulunur.

Edebiyatla ilgili tanımlamalara baktığımızda hepsinden çıkan ortak sonuç; edebiyatın insanın kendisi ve çevresiyle olan ilişkisini konu edinmesi, insanlığın varoluşuyla birlikte sözlü olarak ortaya çıktığı; toplumsal ve dönemsel yansımayı ifade etmesinin yanı sıra insan oğlunun tarih sahnesinde geçirdiği değişimlerin aynı zamanda yaşamın bir parçası olan edebiyatta da kendine karşılık bulduğudur. Edebiyatın, biz okurlara, hayatı keşfe yardımcı olması ve bizlere sınırsız yaşam deneyimi tattırması ve bunu yaparken de eğlendirmesi, düşündürmesi ve dilin etkin kullanımı ile de estetik bir bakış açısını ön planda tutması edebiyatla okurun ortak buluşma noktasıdır.

1.2.2. Edebiyat ve Eğitim İlişkisi

Edebiyatla eğitim arasında sıkı bir bağ vardır. Edebiyat sözcüğünün kökünü oluşturan ve “terbiye=eğitim” anlamına gelen “edeb” kelimesi bunu açıkça gösterir. Edebiyat ve eğitim, insanla ve insan topluluklarıyla ilgilenip uğraşma bakımından birbirini tamamlayan, birbiriyle yakından ilişkili olan iki alandır. Çünkü edebiyatın da eğitimin de konusu insandır. İnsanoğlunun yeryüzündeki serüvenleri, doğal ve toplumsal çevresiyle ilişkileri, sağlıklı bir yaşayışın özlemi, bu iki alanın ortak konusunu oluşturur. Birbirinden ayrı yollarda, ayrı amaçlarda olan, birbirinden habersiz ve kendi dünyasında yaşayan insanları ruh ve zevkçe birleştiren köprüyü ise edebiyat kurar. Eğitim ve öğretim bakımından edebiyatın değeri, insan çok çeşitli duyma, düşünme ve hareket örnekleri vermesidir. Edebiyat eserleri, insanı ve çevresini tanıtır. İnsanın kendisiyle, başka insanlarla, doğal ve sosyal çevreyle çatışmalarını yansıtır. Edebiyat eserleri, insan, yurt, yaşama ve doğa sevgisiyle insanın iç dünyasını yumuşatır; iyilik, dostluk, hoşgörü, bağışlama, dayanışma, çalışkanlık, dürüstlük... gibi insana özgü tutum ve değerleri geliştirip pekiştirir. Edebi eserler, hem bireysel hem de sosyal hayatla ilgili olarak, iyiye, güzele ve doğruya yönelme ve yeni değerler kazandırma yolunda telkinlerde bulunur. İnsanları bunlar doğrultusunda eğitir (Kavcar, 1999:2-6).

Nas (2004:21-28) edebiyatın işlevini, bireye sağlayacağı yararları şöyle sıralar:

1. Daha okul öncesinde çocuğun dilinin, düşünme ve düş gücünün gelişmesine, okuma isteği duymasına katkıda bulunur.
2. Güçlü-zayıf yanlarıyla, çelişkileriyle, çatışmalarıyla insanı insana tanıtır.
3. Çeşitli ırklardan olan; dinleri, diller,, kültürleri farklı insanları tanıtır, onlara yakınlık duyulmasının sağlar.

“Maksim Gorki diyor ki: “Ruhumda, insanlara karşı, ne olursa olsun bütün insanlara karşı- okuduğum kitapların sayısı arttıkça derinleşen- bir ilgi doğdu. İnsan emeğine karşı saygı, huzursuz ruhuna karşı sevgi tomurcuklandı. İçinde yaşam, şimdi daha kolay, daha çekilir –çekilmekten öte- zevkli geliyordu bana. Yepyeni derin bir anlamı vardı yaşamın.”

4. Duygu eğitimine katkıda bulunur, bireye duyarlılık kazandırır.

“ Vazgeçilmez bir eğitici dir edebiyat. İnsan özgü bir duygu dünyasının kurulup gelişmesinde büyük payı vardır edebiyat ürünlerinin. Duygu eğitimi sağlar edebiyat insana. İnsanın tüm duygu yönünü açar, açıklar, belli eder, bildirir edebiyat.”

5. Dil sevgisi, dil duyarlılığı, dil bilinci kazandırır.
6. Yalnızlıktan, bencillikten, sığılıktan kurtulmasına yardımcı olur.
7. Eğlenmesini, hoşça vakit geçirmesini sağlar.
8. Üzüntülerinden kurtulmasına, yaşama gücü kazanmasına yardımcı olur.
9. Düş gücünü geliştirir.
10. Yaşamını, iç dünyasını zenginleştirir, yaşamına derinlik katar.
11. Empati duygusunu kazanmasına katkıda bulunur.
12. Estetik zevkini geliştirir.
13. Anlama (okuma-dinleme), anlatma (konuşma-yazma) becerisini, dilsel yaratma gücünü geliştirir.
14. Sözcük dağarcığını zenginleştirir.
15. Düşünme gücünü geliştirir.

Özetle çocuğun, gencin edebi metinlerle kurduğu iletişim, her şeyden önce bir duygu ve düşünce eğitimidir. Bu süreç, bir duyarlık oluşumuna, zenginliğine; kültürel bilinçlenmeye olanak sağlar. Edebiyat, demokratik kültür dokusunu oluşturan davranışların, yaşatılarak, sezinleterek kazandırılmasını sağlayan bir süreçtir. Edebi metinlerin dünyasına girme alışkanlığı edinmiş birey, insanların çok çeşitli duyma, düşünme ve hareket etme örnekleriyle tanışır, kendini başkalarının yerine koyabilir, özdeşim kurma yeteneği oluşur, insan kişiliğine saygı duyar, hoşgörülülük kazanır, insanların değişik özelliklerde olabileceği gerçeğini anlar. Bu süreç, insanın yeni yaşantılar edinme, kişiliğini değiştirme ve geliştirme sürecidir (Sever, 1998:4-5).

1.2.3. Edebiyat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi

Demokratik bir toplumda sosyal bilgiler öğretiminin temel amacı, bireylerde mantıklı ve doğru karar alma ve problem çözme becerisini geliştirmektir. Bireylerin bunları başarabilmesi için; (1) bilgi edinebilmesi, (2) bilgiyi analitik olarak işleyebilmesi/kullanabilmesi, (3) inanç ve değerleri inceleyebilmesi ya da uygun tutum ve değer geliştirebilmesi ve nihayet (4) etkin bir birey/yurttaş olarak sosyal problemlerin çözümüne aktif olarak katılabilmesi gerekmektedir. Edebi ürünler ve diğer yazılı materyallerin işe koşulduğu öğretim durumlarında, yaparak yaşayarak öğrenen ve bu süreçte, arkadaşlarıyla birlikte araştırma raporları hazırlarken, nihai karar vermeden önce kendilerinde birden çok kaynağı kullanma bilinç ve becerisi gelişen öğrenciler, sorumluluk sahibi birer yurttaş olarak sürdürecekleri gelecek yaşantılarında da bunları kullanabilecektir. Böylece, onların, demokratik bir toplumun, her türlü dogmadan uzak, eleştirel/analitik düşünebilen, inanç ve değerleri inceleyip olumlu tutum ve değerler geliştirebilen uyumlu ve etkin bireyleri olmalarını sağlayacaktır (Öztürk vd. 2012:34).

En geniş ve genel anlamıyla eğitim, çocuk olsun, genç olsun, yaşlı olsun insanlarda sosyal hayata ve çağa uygun tutum ve davranış değişikliği sağlamaktır. Eğitimin işlevi, topluma sağlıklı bir biçimde uyum sağlayabilmeleri için insanları etkilemektir. Bu etkileme, geçmişteki sosyal ve ulusal değerleri tanıtip benimsetme, bugünün gerçeklerini gösterme ve geleceğe dönük değerler, hüneler kazandırma yoluyla olur. Çağdaş eğitimin amacı, dünü koruyarak yarını güven altına almaktır. Eğitimden beklenen üç esas; dünü tanıtmak, bugünü kavratmak, yarına hazırlamaktır (Kavcar, 1999:1). Bu hususta eğitimden beklenen bu etkileme rolünü edebiyat, yani edebi metinler ve yazılı materyallerle gerçekleştirilmektir. Sınıf ortamlarında edebi metinler ve materyallerin kullanımı bize bu noktada yardımcı olacaktır.

Sills-Briegel ve Camp (2000), sosyal bilgiler dersinde önemli sosyal problemleri ve konuları tanımlamada edebiyatın kullanılmasının, öğrencilerin problemi açıklamalarına ve çözümler üretmelerine yardımcı olacağını belirtirler (Kan, 2006:6).

İnsanların yaşamı ve ilişkileri ile ilgili edebî yapıtları eleştirel olarak okuyarak, sosyal bilgiler öğrenci ve öğretmenleri düşünen, bilgili bir vatandaş olarak hak ve sorumluluklarını yerine getirmenin araçlarını kazanabilirler. Etkili vatandaşlığı

geliştirmek için nitelikli ticarî kitaplardan daha iyi bir öğretim kaynağını düşünemiyoruz. Edebî çalışmalar insanların yaşam koşulları hakkında kavramsal bilgileri içerir ve beceri geliştirme deneyimleri için mükemmel anlamlı bir içerik oluşturur. Birçok nitelikli ticari kitap, güçlükler karşısında ayakta durabilen ve zor kararları verebilen kahramanları konu edinir. Ders kitaplarından daha ayrıntılı ve daha yoğun olarak, yaratıcı bir öğretmen ticarî kitapları, bilgiyi işleme, başkalarının görüş açılarını inceleme, görüşleri gerçeklerden ayırma ve problem çözme gibi vatandaşlık yeterliklerinin kazanımında bir kaynak olarak kullanılabilir (Doğanay, Tarihsiz:39).

Öğrencilerin, yukarıdaki becerileri kazanıp geliştirebilmesi, onların yeterli sözlü ve yazılı dil becerilerine sahip olmalarına bağlıdır. Sosyal bilgiler, onların bu ifade sel becerileri kazanmaları için, en önemli araçlardan biri olabilir. Sosyal bilgilerin konuları, okuma, yazma ve konuşma etkinlikleri için uygun zeminler oluşturabilir. Bu nedenle öğretmenler, sosyal bilgiler derslerinde edebi ürünlere ve yazılı materyallere geniş yer vererek oluşturulan eğitim durumlarında, öğrencilerde temel dil becerilerini geliştirmeye önem vermelidir. Bunu yaparken, bundan sonraki bölümde sözü edilen bilgi ve becerilerin işe koşulması gerekir. Elbette, sosyal bilgiler öğretiminin temel amacı öğrencilerde temel dil becerilerini geliştirmek değildir. Tüm derslerde göz önünde bulundurulması gereken bu becerilerden başka, sosyal bilgiler derslerinde, programda öngörülen bilişsel, duyuşsal ve devinişsel hedeflerin gerçekleştirilmesi gerekir. Bu noktada da edebi ürünler, çok önemli katkı sağlayabilir. Çünkü edebi metinler aracılığıyla çocuklar, kendilerini farklı zaman ve mekanlarda yaşamış/yaşayan insanlarla karşılaştırabilir; başka ülkelerdeki insanların yaşam şeklini takdir eder. Bu onlarda, empatik düşünme alışkanlığı geliştirir, karakter eğitimine katkı sağlar (Öztürk vd., 2012:34).

1.3. ÇOCUK EDEBİYATI

Çocuk edebiyatı kavramı genel olarak iki temel üzerinde şekillenir. Bunları sırayla ele alacak olursak ilki “çocuk” diğeri ise “edebiyat” kavramlarıdır. Bu iki kavramın ele alınıp incelenmesi bize çocuk edebiyatı kavramını daha iyi anlamamıza olanak sağlayacaktır.

Genel olarak çocuk tanımına bakarsak karşılan genel tanımlar şöyledir:

“Küçük yaştaki oğlan veya kız” (TDK 2005:444).

“Çocuk, doğum ve ergenlik çağı arasındaki dönemi yaşayan küçük insandır” (Şahin, 2007: 3).

“Çocukluk, bireyin doğum döneminden başlayarak ergenlik evresine kadar süregelen gelişim dönemidir” (Yavuzer, 1999:15).

Gene Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde benimsenen 2 Eylül 1990 tarihinde de yürürlüğe giren Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. Maddesi de çocuk için” On sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.” ifadesini kullanır.

Genel ve özel sözlükler ile psikoloji kitaplarında “çocuk”un tanımına yer verilmiştir. Kaynaklar çocuğu “iki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya “bebeklik çağı ile ergenlik arasında gelişme döneminde bulunan insan olarak tanımlamaktadır. Bu büyüme ve gelişme dönemlerine ilişkin olarak yapılan bölümlenmeyi daha basit olarak şöyle ifade edebiliriz: İnsan ömrünün genellikle 2-14 yaşları arasında geçen gelişme dönemine “çocukluk çağı” adı verilir. Bu çağ öğrenim bakımından “okul öncesi” dönem ile “temel eğitim” dönemini kapsar (Oğuzkan, 2010:1-3).

Yapılan tanımlara baktığımızda çocukluk döneminin, insanın dünyaya gelmesiyle ergenliğe kadar geçen süre olarak, yasal zeminde ise 18 yaşına kadar olan zaman dilimindeki insan olarak nitelendiğini söyleyebiliriz.

Dilidüzgün (2003:41) çocukların yetişkinlerden farkını şöyle ifade eder:

“Çocuklar, yetişkinler gibi akla uygun ve nesnel düşünceler üretmezler. Kendilerine ait dünyalarında her değer onlar için mutlaktır. Yani doğru mu, yanlış mı diye düşünüp kararlar vermek yerine, kendi dünyalarında alabildiğine özgür ve kendi hayalleriyle yaşarlar. Bu bakımdan çocukların bencil olduklarını bile söyleyebiliriz. Büyüdükçe yetişkinlerin dünyasının değerlerini öğrendikçe ve akıl süzgecinden geçirme yetenekleri arttıkça da çocuksuluktan sıyrılıp yetişkin olmaya

başlarlar. İşte bu özelliklerinden dolayı onlara, 'Kendilerine has özellikleri olan, dünyayı kendi bakış açısıyla değerlendiren, sosyal, dilsel, ruhsal yetileri henüz tam olarak gelişmemiş ya da yetişkinlerin dünyasıyla bütünüyle örtüşmeyen bir varlıktır.' diyebiliriz. ”

Son yüzyılda tüm dünyada teknoloji alanında yaşanan hızlı değişim aynı hızla yaşamın tüm alanlarına yansımıştır. Bilimsel buluşlar uygulamaya geçmiş ve toplumun yaşama biçimi farklılaşmıştır. Sanayileşme ile birlikte insan gücüne ihtiyacın azalması sonucu köylerden kentlere yoğun göçler yaşanmıştır (Meb, 2007:5). Geçmiş dönemlerde bir iş gücü kaynağı ve gelecekte yaşlanan aile bireylerine bakacak sosyal güvence olarak görülen çocuk düşüncesi artık yıkılmış, yerini az çocuklu, kentli çekirdek aileye bırakmıştır. Bu değişim ve gelişme toplumda aile-çocuk ve toplum-çocuk algısını olumlu yönde etkilemiş, anne-çocuk arasındaki duygusal bağdan başlayarak çocuğun, eğitim ve sağlık giderlerine ayrılan payın yükseldiği ve çocuğa verilen değer arttığı açıkça gözlemlenebilmektedir.

Çocuğa verilen önemin artışıyla, çocuk merkezli bir gelecek inşasına dönük anlayış benimsenmiş durumdadır. Bu çerçevede, çocukların ihtiyaçlarının yetişkinlerden farklı olduğu ve çocuğun içinde bulunduğu gelişimi evresine göre değerlendirilip ihtiyaçlarının buna göre belirlenmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bu da beraberinde çocuk için uzmanlaşma alanları getirmiş, çocuk hekimliği, çocuk adalet ve yargılama sistemi, çocuk edebiyatı gibi kavram ve çalışma alanları ortaya çıkmıştır (Şimşek, 2011:12).

Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır. Çocuğun yetişkinler dünyasından farklı eğilimlerinin öğrenilmesi, çocuksu duyarlılıkların keşfini kolaylaştırdı. Bununla birlikte çocuk edebiyatı, çocuklara çocukluğu ya da çocuğu anlatan bir edebiyat değildir. Çocuğa, çocuk olduğunu hatırlatan, onu küçümseyen bir edebiyat çocuk dünyasını yansıtamaz. Çünkü çocuk, yalnız kendisi için yazılanlarla yetinmeyip, yetişkinlerin okuduğu kitaplara da ilgi duyar. Yani, çocuk edebiyatı önce edebiyattır. Her yaştan okurun ilgisini çekebilene, okunabilene, dili, anlatımı ve biçimi ile edebiyatın içinde yeni bir türdür (Şirin, 2000:9-10).

Şimşek'te (2011:39), çocuk edebiyatının niteliği ve seslendiği yaş aralığına benzer şekilde ifade eder; “Gelişimi sürecindeki çocuğun anlama ve kavram düzeyini dikkate alarak duygu ve düşünce dünyasına seslenen edebiyata ‘çocuklar için edebiyat’ ya da kısaca ‘çocuk edebiyatı’ olarak belirtir.

1.3.1. Çocuk Edebiyatı Edebi Türleri

1.3.1.1. Masallar

Masal, eskiden beri çocukların ilgisini çeken bir yazı türüdür. Genellikle olağanüstü kişilere, olaylara, serüvenlere yer verilen ve ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa anlatılarak geçen hayal ürünü hikâyelere masal denir (Oğuzkan, 2010: 17).

Masallar, ibret dersi vermek, dinleyicileri kötülere karşı uyarmak, zekâyı ve sağduyuyu yüceltmek adına söylenmiş incelikli sözlü anlatım geleneğinin bir ürünüdür. Masallar eğlendirici ve eğitici olmanın yanı sıra toplumsal normların yerleşmesinde önemli bir yer tutar. Masallarda faydalı olmak amacı da vardır. Her kahraman bir karakteri temsil eder. Bununla birlikte masallar üretildiği toplumların korkularını, başarısızlıklarını ve ideallerini bulmak da mümkündür (Öztürk vd, 2012:108).

Masal konuları ve kahramanları genellikle padişah, vezir, şehzade, fakir kız veya oğlan çevresinde gelişir. Cüce, gulyabani, dev, peri kızı, cin gibi gerçek dışı ve olağan üstü tiplerde bulunur.geniş bir hayal ürünü olan masallarda gerçeğe uygun olaylar ve görünümlere rastlanmaktadır (Oğuzkan, 2010: 17).

“İnsanlar, çok uzak geçmişte, yaşadıklarından, gördüklerinden, bildiklerinden yola çıkarak duygu, düşünce ve düşlerini anlatmasıyla ortaya çıkan masallar daha sonra dinleyenleri etkilemeye, onlara bir toplumun istediği davranışları kazandırmaya yönelmiştir” (Kıbrıs, 2010: 78).

Hayal dünyasının can alıcı renklerini, ilginç olaylarını, çocuksu bir anlatımla masallar gerçekleştirir. Masalları sembollerden, hayal atmosferinden ayıkladığımızda hayatın kendisi ile karşılaşırız. Yaşanan gerçekliği bilmece gibi sunan masallar, her yaşta insanın hayat bakışını besleyen sanat kaynaklarıdır (Şirin, 2000:113).

“Bugün, masalın çocuklarda hayal ve duygu gücünü arttırdığı ve zenginleştirdiği, anadilin kavranması ve geliştirilmesinde büyük pay sahibi olduğu görüşünde birçok eğitimci ve düşünür birleşmektedir” (Oğuzkan, 2010:26). Masalların çocukların dil gelişimine yaptığı katkıyı Boratav (1987:113) da şöyle ifade etmektedir:

“Çocuğun anadilinin, bir işçi elindeki alet gibi, nasıl kullanıldığını ilk öğreten, ona bu dilin hünerlerini; kıvraklığını, zenginliğini, inceliği ilk gösteren, kişiye kendi dilini konuşmayanlardan uzaklaştırıcı, onu konuşanlara yaklaştırıcı duyguyu-ninnilerin, tekerlemelerin, türkülerin yanı başında ama herhalde onlardan daha geniş ölçüde- ilk aşıl原因an masallardır.”

Masalları iyi bir eğitim-öğretim aracı olarak gören Sever (2012:191), “Masalların, çocuğun ilgi ve gereksinimlerine uygun olması gerektiğini, çocuğun yaşamı daha anlamlı olarak kavrayabilmesi için kurgusal dünya ile gerçek dünya arasında güçlü bir bağ oluşturulması gerektiğini” belirtmektedir.

“Masallar eğitici-öğretici olabileceği gibi, okuyuculara yaşamla ilgili bir bakış açısı da sunabilmelidir. Ancak bunu yaparken açıktan açığa değil, imgesel bir dil kullanarak, sezdirme yolu yapmalıdır” (Kıbrıs,2010:83).

1.3.1.2. Efsaneler

Efsaneler eski çağlardan beri söylene gelen, olağanüstü varlıkları ya da olayları konu edinen hayali hikayelerdir. Bunlar geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücünün etkisiyle biçim değiştiren, tanrı, tanrıça, evrenin doğuşu ile ilgili hayali bir anlatımı olan edebi ürünlerdir (TDK, 2005: 680).

Tarih toplum ve doğa olaylarının olağanüstü ve akıl dışı açıklama ve yorumlarla anlatıldığı hikâyelere efsane (mit) denir. Efsaneler, halkın hayalinden doğarak gelişen hikâyelerdir. Başlangıçta daha çok doğaüstü davranışlarıyla ünlü din adamlarının başlarından geçenler, dünyanın kuruluşu, tanrının varlığı, ahiretle ilgili inanç ve adetler efsanelerin konusu olmuştur. Doğa olayları ile tanrılar arasındaki ilişkileri anlatan efsanelerde sonradan bir çok sanat eserinin yaratılmasında esin kaynağı olmuştur. Düğün, doğum ve ölüm gibi konularda efsanelerde işlenen başlıca konulardır (Oğuzkan, 2010: 71).

“Eğitim açısından efsanelerin önemi, uygun özelliklere sahip efsanelerin seçimi hem çocuğun hayal gücünü geliştirir, hem de halkın duygu, inançlarını eğitim-öğretim yoluyla çocuğa tanıtmış oluruz” (Kıbrıs, 2010:122).

Efsaneler, çocukların hayal gücünü geliştirmektedir. Tarihsel olayları ve kahramanlıkları ilginç bir anlatımla yansıtmaktadırlar. Okul çağı çocuklarının ilgi odağı olan efsaneler, bir toplumun ulusal kültürünü gelecek kuşaklara aktarmada büyük önem taşımaktadır. Efsanelerde anlatılanları birer gerçek gibi değil, eski devirlerde toplumların sahip oldukları gelenek ve görenekleri, tutum ve değerleri öğretmek için yapılacak etkinliklerde zengin materyal sunabilir, sosyal bilgiler öğretiminin temel amaçlarından biri olan gerçekle gerçek olmayanı ayırabilme becerisini kazandırmak için uygun bir araç olabilir (Öztürk vd. 2012: 101).

1.3.1.3. Destanlar

Destanlar basitçe “Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir, epope...” (TDK, 2005:510) olarak tanımlanır.

Ulusların oluşumu sırasında meydana gelen ve bağlı buldukları ulusların en eski edebiyat ürünleri sayılan destanlarda, masallarda olduğu gibi, olağanüstü olaylar ve olağanüstü kişilerin başlarından geçen serüvenleri anlatılır. Bu tür eserlerde bazen olayların geçtiği yerlerin ve zamanın efsanevi bir ortam içinde de olsa, bir dereceye kadar tarih verilerine uygun olarak belirtilmiş olduğu görülür (Oğuzkan, 2010:69).

Yalçın vd. (2011:96-97) destanlar için “Anlatımındaki coşku ve samimiyetle ortak duyuş, düşünüş oluşturduklarından içinden çıktıkları toplumun dilinin en güzel örnekleri olması nedeniyle toplum içinde anlayış bütünlüğünü oluşturur ve destanların, bir toplumun tarihi ve kültürel özelliklerini yansıtmaları, ulusal benliği geliştirmeleri nedeniyle çocuklara okutulması gerekmektedir.” düşüncelerini ileri sürer. Destanlar her ne kadar kahramanlar ve bu kahramanların başından geçen olayları anlatsalar da tabii olarak aslında içinde yaşadıkları toplumu ve koşullarını anlatırlar.

1.3.1.4. Fabl

““Fabl” sözcüğünün kökeni, Latince “hikaye” anlamına gelen ”fabula”dır. Fakat bu sözcük zamanla, bir ahlak ilkesi veya bir davranış kurallarını anlatan kısa sembolik bir hikaye türünün adı olmuştur” (Oğuzkan, 2010:64). Fabl kişileri genellikle hayvanlar arasından seçilen sonunda insanlara ahlak dersi vermeye çalışılan masalımsı öykülerdir.

Fabllar genellikle kısa ve şiir şeklindedir. Ancak nesir şeklinde yazılmış fabllar da vardır. Fabllarda bazen bitkiler ve doğrudan doğruya insan olan kahramanlara da yer verilir. Fabllarda kahramanlar genellikle semboliktir. Bu kahramanlar aracılığıyla insan tipleri temsil edilir. Açgözlülük, tembellik, kurnazlık, yalancılık, kıskançlık, acımasızlık, adaletsizlik, cimrilik, dedikoduculuk, ikiyüzlülük, kibirlilik gibi olumsuz özellikleri taşıyan tiplerin karşısına onlarla tezat teşkil eden olumlu tipler çıkarılır. Bu tiplerin temsil ettikleri soyut düşünceler somutlaştırılır. Amaç, karikatürize edilerek gösterilen insanın hatalı, kusurlu yanlarını düzeltmektir. (Çılgın, 2007:119).

“Batı’da ilk fabl yazarı olarak İ.Ö. 6. Yüzyılda yaşamış olan Aisopos(Ezop) gösterilir. Yaşadığı dönemde içinde bulunduğu baskıcı ortamda, düşüncelerini ancak küçük hayvan öyküleri ile dillendirebilmiştir. Fabl türüne bugünkü anlamda kimlik kazandıran kişi 17. Yüzyılda yaşamış Fransız olan Jean de Lafontaine’dır” (Kıbrıs, 2010:119).

“Doğu dünyasına baktığımızda ise fabl örnekleri ilk olarak Hindistan’da yazıya geçirilmiştir. Vishnuşaman adlı birinin iki prensi eğitmek için hazırladığı sanılan Pançatantra masalları Doğu dünyasında biline ilk eserdir. Gene Hindistan’da yaşamış olan Beydaba’nın yazdığı Kelile ve Dimne fabllar için örnektir ve yazıldığı yüzyıldan başlayarak farklı dönemlerde çeşitli dillere çevrilmiştir” (Nas, 2004:245).

“Eğitim amacı ile kullanılan fabllarda, insana ait mizaç ve karakter özellikleri, davranış biçimleri, çokluklarla hayvanlar aracılığıyla anlatılarak ibret verici sonuçlara ulaşılır. İnsanlara ait olumsuzlukları düzeltmek için hayvan sembollerinden yararlanır.

Kurmaca olan metinlerle insanları uyarma amacı güdülür” (Simşek, 2011:91). “Çocuklar ve eğitim açısından fablların en olumsuz yanı ise didaktik olmaları; ahlak dersi, öğüt vermeleri ve bunu açıkça yapmalarındır” (Nas, 2004:246).

1.3.1.5. Şiir

Şiirin en basit tanımını şöyle yapabiliriz: “Şiir, en az sözcükle en çok şey anlatma sanatı olarak tanımlanır.” Öztürk vd. (2012:119) de “şiiri, dilin anlam, ses ve ritim öğelerini belli bir düzen içinde kullanarak, bir olayı ya da bir duygusal ve düşünsel deneyimi yoğunlaşmış, sıradanlıktan uzaklaşmış bir biçimde anlatma sanatı” olarak tanımlarlar.

TDK (2005) şiir için “Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım, koşuk...” tanımlaması yapar.

Sözlü geleneğin en eski örneklerini oluşturan şiiri, Özdemir (1983:369) ”Yazın tarihçilerine, eleştirmenlere ve kimi kuramcılara göre tüm yazınsal yaratılar şiirden doğmuştur.” şeklinde ifade eder.

Oğuzkan (2010:254) ise şiiri; “hayal gücü, duygusallık, uyum(ahenk) ve ölçü (vezin) gibi birtakım içerik, anlatım ve biçim özellikleriyle öteki tür edebiyat eserlerinden ayrılan, düz yazıya göre(nesre), daha çok estetik değerler taşıyan ve daha yoğun bir dikkat gerektiren yazı türü” olarak niteler.

Şiir kendi içerisinde de içerik yönüyle pek çok türe ayrılmıştır. Epik şiir, pastoral şiir, didaktik şiir, lirik şiir, dramatik şiir bu türlerden bazılarıdır.

Şairin özenle seçtiği sözcük, sözcüğün mecaz anlamları, sözcükler arası anlam bağları ve ritimle okuyanı ya da dinleyeni kendi duygu dünyasına çekmeyi başardığı, hayal gücü, ahenk ve duygulardan oluşan şiiri lirik şiir olarak niteleriz. Bir ulusun başından geçen tarih olaylarını, toplum ile ilgili sorunları, doğal afetleri ve bu olaylarda kahramanlık gösterenleri anlatan tarihsel olmakla birlikte olağanüstülüklerle efsaneleşmiş, masallaşmış şiirler epik şiir olarak bilinir. Bilgilendirmek, öğretmek amacıyla yazılmış şiirlere didaktik şiir; Kırları, çobanların yaşamını, aşklarını,

üzüntülerini, sevinçlerini anlatan şiirlere pastoral şiir olarak adlandırılır. Konusunun olaylar olduğu ve bir konuyu tiyatro gibi canlandıran şiirler ise dramatik şiirlerdir (İleri, 1998:80-89).

Çocuk küçük yaşta ninnilerle, tekerlemelerle, bilmecelerle tanışır, bunlar ezgisi olan sözlü ürünlerdir. Dolayısıyla şiir, ninnilerle, bilmecelerle, tekerlemelerle çocuğun yaşamına erken yaşta girer. Gittikçe çocuk şiir dinlemekten, okumaktan hoşlanır (Nas, 2004:327).

Çocukların şiirle ilişkisine bakacak olursak çocuklar önce şiirleri dinleyerek tanır ardından kendileri okuyarak ve ezberleyip söyleyerek bu ilişkiyi sürdürürler. Çocuk gelişiminin her döneminde şiire karşı olumlu bir tepki gösterir. Şiir dinlemekten, okumaktan ve ezberlemekten zevk duyar (Oğuzkan, 2010:255-256).

“Şiir ve eğitim birlikteliği düşünüldüğünde şiir çocuğun duygu, düşünce gelişimine büyük katkı sağlar. Sosyal bilgiler dersi için ise ayrı bir önemi vardır. Öğrencilere ulus, yurt ve insanlık sevgisinin kazandırılmasında, iyiden, güzelden yana bir tutum takınılmasında, ana dilini sevdirmeye ve onu bilinçli kullanma konusunda şiir düzyazıya göre daha etkileyici bir araçtır” (Kıbrıs, 2010:142). “Şiirlerin, sosyal bilgiler dersinde kullanılması, duyuşsal alandaki davranışları kazanmaları için son derece uygun edebi türlerdir” (Öztürk vd. 2012:124).

“Olayları, insanları, cansız varlıkları duygulu, renkli ve etkili bir biçimde anlatan şiir, çocuğun birçok ruhsal ihtiyacını da karşılar. Daha küçük yaşlarda şiir dinleme ve okuma alışkanlığı kazanan bir çocuk, kültürümüze özgü ve estetik değerleri öğrenebileceği gibi, yaratıcı etkinlikler bakımından da ufku genişlemiş olur” (Oğuzkan, 2010:257).

1.3.1.6. Öykü- Roman

Gerçek ya da düş ürünü bir olayı edebi bir üslupla aktaran kısa düz yazılı anlatılara öykü (hikâye) denir (Öztürk vd. 2012: 127). Geleneksel anlamda öykü, olmuş ya da olması olası olayları insan yaşamından sunduğu kesitleri yere ve zamana bağlı olarak anlatan; anlattığı olay ve kişileri daha çok tek yönleriyle ele alan yazılar, olarak nitelendirilmektedir (Kavcar vd. 2007: 94).

Hikâye ve roman birer edebiyat ürünü olarak temel özellikleri bakımından birbirine çok benzer. Belli bir zaman ve yerde birkaç kişinin başından geçen gerçeğe uygun bir olayı anlatan veya birtakım kimselerin karakterini çizen ve çoğu defa ancak birkaç sayfa tutan kısa yazılara öykü denir. Bu yazılar bir tasarlama ürünü olabileceği gibi bir gözleme de dayanabilir. Roman ise daha çok insanların serüvenlerini, karakterlerini, düşünce ve duygularını ayrıntılarıyla kendine özgü bir biçimde anlatan uzun düz yazılara verilen addır. Romanlarda, hikâyelerden farklı olarak, gelenek ve göreneklerin, kişiler arası ilişkilerin ve tutkuların, toplumsal durumların ve ruhsal olayların açıklanmasına veya çözümlenmesine çalışılır. Bununla birlikte, yapılan tanımlamalardan da anlaşılacağı hikâye ve roman ara arasında, öz ve yapı bakımından çok, hacim bakımından ayırım vardır (Oğuzkan, 2010: 99).

Öykülerin kısalığı, yalın ve düz bir olay örüntüsüne sahip olması, genellikle önemli bir olay ya da sahne aracılığıyla tek ve yoğun bir etki uyandırması, olayın geçtiği yerin sınırlı, anlatımın özlü etkili olması kolay anlaşılmasını sağlamaktadır (Öztürk vd. 2012: 127). Öyküde, kişilerin çoğunlukla bir yönü üzerinde durulur, belli ve kısa bir anı işlenir, ayrıntılarına girilmez. Roman kişileriye çoğunlukla geniş bir zaman çerçevesi içinde işlenir. Kişilerin karakterlerinin her yönü üzerinde durulur, her şey ayrıntılarıyla anlatılır (Nas, 2004:268).

Öykü ve romanlar anlatıma dayalıdır. Çocuk edebiyatında çocuğa görelilik ve çocuk gerçeklik özellikleri korunmalıdır. Çocuğa görelilik, daha çok çocuğun gelişim özelliklerine koşut olarak onun algılama, alımlama, kavrama düzeyiyle ilintilidir. Çocuğun dil gelişimi, bilişsel gelişimi vb. gelişim alanlarına yönelik özelliklerine görelilik ilkesi içerisinde yer almaktadır. Önemli olan, öykü ve romanda kullanılacak dil, kurgu, olaylar, ele alınan konu gibi öğelerin hedef kitle olan çocukların yaşları ve gelişimsel özelliklerinin dikkate alınmasıdır (Dilidüzgün, 2007: 127).

Öykü, her yaştan insan için önemlidir. Ancak çocuk için vazgeçilmez bir olgudur. Bu gerçekten hareketle çocuğun öykü yoluyla eğitimini sağlamak, onlara istenilen davranışları kazandırmak en kestirme yoldur(Yalçın vd. 2011:147). Çocukların çok sevdikleri türlerden olan roman ve hikâye, onlara başkalarının serüvenlerini, denemelerini göstererek- hayatı tanıtır, boş vakitlerini değerlendirir, zevkli ve heyecanlı vakit geçirmelerini sağlamaktadır (Gökşen, 1966:105).

Romanlar, bir yandan çocukların hayal dünyalarının zenginleşmesinde etkili iken diğer yandan çocuklarda duygusal boşalma ihtiyacını en kolay sağlayan türlerdir. Burada çocuk cesaret, iyilik, kahramanlık, güçlükleri yenme, yardımlaşma, çalışarak kazanma, tutumluluk, din, sevgi, sabır, misafirperverlik gibi pek çok konuda olumlu tutum geliştirme fırsatı bulmaktadır (Şimşek, 2011:243).

Sosyal bilgiler dersi ile de yakından ilgili olan tarihi romanlar ve öyküler üzerinde de özellikle durulmalıdır. Konuları, kişileri ve bu kişilerin başından geçenler bakımından gerçek tarihi olaylarla ilgisi bulunan hikaye ve romanlar bu bölüme girer. Bu gibi eserlere kaynaklık eden eski önemli olaylar ve toplum belleğinde unutulmaz izler bırakan ünlü kişiler, sanatçı yazarların yaratıcılıklarıyla daha renkli bir görünüm ve daha canlı bir kimlik kazanırlar. Tarihi hikâye ve romanlar çocuklarda yurt ve ulus sevgisini uyandırmaya ve geliştirmeye, ulusal bilinci güçlendirmeye yaradığı gibi tarih derslerinde de çoğu defa kısaca geçilen önemli olayların veya üzerinde gereği kadar durulmayan tarihi kişilerin yakından tanınmasına ve anlaşılmasına imkan sağlar (Oğuzkan, 2010: 107).

1.3.1.7. Biyografi

Oğuzkan (2010: 162), yaşayışları ve yaptıklarıyla ün kazanmış önemli kişilerin yaşamlarını kanıtlara dayalı olarak inceleyen eserleri biyografi olarak tanımlamaktadır. Aktaş ve Gündüz (2009: 323) da, “genellikle ünlü kişilerin hayatının tamamını ya da bir bölümünü ve eserlerini derli toplu, bütün halinde tanıtan yazıları biyografi” adıyla nitelendirmiştir.

Kıbrıs (2010: 273) ise biyografi için; “biyografi sözcüğü dilimize batı dillerinden girmiş olup, “Biyo ve Graf” sözcüklerinin birleşmesinden oluştuğunu ve yüzeysel anlamda yaşam-hayat- çizgisi anlamına gelen bu sözcük, yazınsal terim olarak yaşam öyküsü anlamına gelmektedir” tanımlamasını yapmaktadır.

Ağca (1999: 174) biyografiyi, “toplumların çeşitli alanlardaki gelişim ve değişiminde önemli roller üstlenmiş olan kişilerin, yetişme tarzları, yaşadıkları olaylar, bu olaylardaki lider veya grup üyesi olarak etkinlikleri fikir, duygu ve hayal dünyalarıyla eserlerinin ele alınıp anlatıldığı eserler” olarak belirtmektedirler.

Çocuklar, yurt için yararlılık gösterenlerin, bilim insanlarının, mucitlerin, kaşiflerin, sanatçıların, sporcuların yaşam öykülerine ilgi duyarlar. Çocukların ilgisini çekebilecek nitelikli bir biyografide şu özellikler bulunmalıdır (Nas, 2004:299):

- Öykü ya da roman kurgusu içinde işlense dahi, yaşam öykülerinde gerçeklik ve nesnellik içinde kalınması gerekir.
- Biyografiler, geçerlilik taşıması ve belgeye dayanmalıdır (Oğuzkan,2010:163).
- Anlatım kuru, yavan değil, akıcı, canlı, sürükleyici olmalıdır.
- Biyografik eserlerde yazarın anlatımı konunun el verdiği ölçüde renkli ve çekici olmalıdır (Oğuzkan, 2010:163).
- Eser içerisinde okuru yönlendirici bir tavır sergilememelidir (Oruç ve Erdem, 2010:220).
- Biyografiye konu edilen kişinin yaşamı aşırı yüceltilmeden ya da aşağılanmadan sergilenmiş olmalıdır (Oruç vd. 2010:220).

Biyografik eserler, çocuklara iyi bir sanat eserinin verdiği zevki vermekle kalmazlar, çeşitli derslerde edinilen bilginin anlam kazanmasına ve pekiştirilmesine de yardım ederler. Bu tür eserlerin okunması çocukta düşünce sınırlarını genişletmiş olur (Oğuzkan, 2010:162-163).

1.3.1.8. Anılar

Anı; yaşanan olayların ya da tanık olunan durumların yaşayan kişilerce yazıya dökülmesiyle oluşan bir yazı türüdür. Anılar öykülerle benzerlik gösterir. Öykülerde anlatılan olay gerçek ya da tasarlama olabilir. Anlatılanların yazan kişinin başından geçmesi koşul değildir. Anılardaysa; yaşanan ve tanık olunan olayların gerçek olması, yazan kişiye yaşanmış ya da tanık olunmuş olması koşuldur (Kıbrıs, 2010: 283).

Bir kimsenin kendi başından geçen veya tanık olduğu olayları ve durumları günü gününe tutarak anlattığı yazılar ise “ günlük” olarak adlandırılır. Anılar ve günlükler

içinde yaşanan toplumun, toplumsal yapısı, dönemin koşulları, kültürel değerler gibi yazılan dönemin özelliklerini aktarır. Anılar bu yönüyle tarihsel bir önemde arz eder. Yıllar sonra incelenen anılar ve günlükler tarihçilere kaynak sağlama özelliği gösterir.

1.3.1.9. Gezi Yazıları

Gezi yazısı, gezilen, görülen yerlerle ilgili yazılar olarak tanımlanır. Bu yazılarda gezilen yerlerdeki doğal güzellikler; tarih, yaratılan uygarlıklar; insanların yaşayışları, gelenekleri anlatılır. Yazar yaşadıklarını, gezip-gördüklerini, izlenimlerini, gözlemlerini okuyucuyla paylaşır. Aynı zamanda gezi yazılarında yazılar, fotoğraflarla desteklenir. Gezi yazarlarının en tanınmış ismi Marco Polo (1254-1324)'dur. Türk edebiyatında ise Evliya Çelebi (1611-1685), Arap edebiyatında ise İbni Batuta (13. yy)'dır (Nas, 2004: 305).

Gezi yazarları, gezip gördükleri yerlerin yalnız doğa ve iklimle ilgili özelliklerini anlatmakla kalmaz, aynı zamanda o yerlerde yaşayan insanların gelenek, görenek ve zevkleriyle alışkanlıklarını da tanıtmaya çalışırlar. Bu bakımdan gezi yazıları tarih, coğrafya, sosyoloji vb. bilim dalları için de kaynak olurlar. Bir bölümü çok resimli ve az yazılı olan gezi yazıları aracılığıyla çocuklar, başka ülkelere, başka insanlara ve onların değişik yaşam biçimlerine karşı duydukları merakı giderirken aynı zamanda kendilerinden farklı kültür değerlerine karşı hoşgörü ve anlayış da kazanmış olurlar (Oğuzkan, 2010:203-206).

1.3.1.10. Atasözleri

Toplumların yüzyıllar boyunca yaşadıkları deneyim sonucu, yerleşik kuralları, değer yargılarını ve toplumların dünya görüşlerini yansıtan ve söyledikleriyle ders, öğüt veren kalıplaşmış özlü sözler, atasözü olarak tanımlanabilir.

Öztürk vd. (2012: 112) atasözlerinin özelliklerini, “atasözleri, anlatımı kısa ve kesin olarak açıklar, destekler” şeklinde açıklar.

Atasözleri bir olayı, bir durumu kısa ve öz olarak anlatan, topluma mal olmuş, toplumun değer yargılarını anlatan, yaşanan bir olay karşısında nasıl davranılması gerektiğini öğütleyen anonim sözlerdir.

1.3.1.11. Fıkra

Etkili bir üslupla sunulan, kısa; daha çok güldürücü, mizahi aynı zamanda düşündürücü bir yapısı olan kısa öykücüklerdir fıkralar. Fıkralar muhakkak etkili bir nükteyle son bulur (Kıbrıs, 2010: 246).

Yıldırım (1992: 333) fıkraları, gerçek hayat bağı olan olayların, fikirlerin, insani yani sosyal kusurların birbiri olan bağı olarak tanımlar. Bu bağı olarak günlük yaşantımızda karşılaştığımız çarpıklıkları, gülünç durumları, zıtlıkları, çatışmaları ince bir mizah, etkili bir söyleyiş ve güçlü bir tenkit anlayışına sahip bir üslup içinde, dramatik öğeleri ağır basan bir hikâye çatısı etrafında toplayarak, bir tipe bağı olarak anlatılan edebi tür olarak tanımlamaktadır.

Fıkralar genel olarak bize bir olayı anlatırken; ders vermek, bir görüşe dikkat çekmek ve bunları yaparken de insanı güldürmek maksadıyla yazılmış kısa hikâyelerdir.

1.3.1.12. Bilmeceler

Karışık hale getirilmiş ya da çift anlamlı olarak sorulmuş sorulara dikkatle ve aynı zamanda zekice bir yanıtın verilmesini gerektiren; yani tahmine dayanan oyunlarına bilmece denir. Bilmecelerde bölgesel farklılıklar görülebilir. Bilmeceler içinde yaşanan çağa ve koşullara göre değişip, gelişerek devam edebilir.

Bilmeceler değişik, şaşırtıcı ve eğlendirici soruların sorulması ve bu sorulara cevap aranması şeklindedir. Soruların cevapları bazen örtülü şekilde sorunun içerisinde verilir ve bu örtülü ipucundan yararlanılarak sorular yanıtlanır. Sözlü halk edebiyatının eğlendirici ürünlerindedir.

1.3.1.13. Türküler

Türkü Boratav (1997: 162)' a göre bir ezgi eşliğinde söylenen halk şiirlerine türkü denir ve konu ve bölgelere, işlediği konu ve sözlere göre türkü kelimesinin yerini şarkı, deyiş, deme, ninni, ağıt ve hava adları da kullanılabilir.

Türküler söylenen bölgenin yaşayışlarını, gelenek- göreneklerini, kültürünü, acılarını, sevinçlerini, özlemlerini seslendirip dile getirir.

Konularına göre türküleri Tekgöz (2005: 36) şöyle bölümlere ayırmıştır.

- 1.Lirik Türküler(aşk, seveda, gurbet, ağıt)
- 2.Satirik Türküler(mizahi, güldürücü, taşlamalar)
- 3.Olay Türküler(tarih, eşkıya, hapishane)
- 4.Tören ve Mevsim Türküler(düğün ve kına)
- 5.İş ve Meslek Türküler(Esnaf)
- 6.Pastoral Türküler
- 7.Didaktik Türküler

1.3.1.14. Özdeyiş ve Söylev

Özdeyiş diğer adıyla vecize; duygu, düşünceleri ya da belli ilkeleri kısa ve öz olarak anlatan sözlerdir. Özdeyişlerin genellikle söyleyenleri bellidir fakat bazı kalıplaşmış ve slogan vari hale gelmiş sözlerin söyleyenleri bilinemeyebilir.

Söylev ise nutuk ve hitabet adlarıyla bilinir. Bir düşüncüyü, bir duyguyu dinleyen ya da okuyan için açıklamak veya aşlamak maksadıyla söylenmiş uzunca sözler söylev olarak adlandırılır. Toplumsal fikirler, ulusal dava ve mücadele fikirleri söylevlerin konuları oluşturur.

1.3.1.15. Mektup

Mektup, iletişim araçlarını gelişmediği eski dönemlerde eş, dost ve akrabalarla iletişim kurma; duygu, düşünce ve izlenimlerini onlarla paylaşma amacıyla oluşturulan bir türken teknolojiye meydana gelen gelişmelerle iletişim kurma işlevi yerine insanoğlunun fikir ve duygusal birikimlerini aktarmaya yarayan edebi bir tür haline dönüşmüştür. Mektuplar, yazarın yaşadığı toplum, dönem, olaylar ve durumları aktarması, yazarın gözlemlerini yansıtması bakımından önemlidir (Öztürk vd. 2012: 159).

1.4. DERS KİTAPLARINDA ÇOCUK EDEBİYATI AÇISINDAN ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİ

Çocuk için hazırlanan ders kitapları yaş grubuna uygun tasarlanarak yazılmış olmalıdır. Ders kitaplarında bulunan metinlerin birçoğunda “çocuğa görelik” kavramı ile “çocuksuluk” kavramı birbirine karıştırılmaktadır. Çocuksu olan metinlerde anlatım kuru, yavan, sığ ve tekdüze olmaktadır. Dilinin acemice ve özensiz bir şekilde kullanıldığını metinlerde edebi değerinin olmadığını belirtilmektedir (Dilidüzgün, 2000: 261).

“Çocuğa görelik” ilkesi, gelişim çağında olan çocukların ilgi ve beklentilerini, gereksinimlerini, dil gelişimini göz önüne almayı, hazırlanacak okuma metinlerinde göze alınmış olmalıdır. Çocuksuluk kavramı ise bu görüşün tam tersi dilin acemice kullanımı ve ilkelik olarak görülmektedir (Özdemir, 1983: 28).

Çocuğa görelik kavramına göre, ders kitaplarında yer alan edebiyat ürünlerinin çocuğun çeşitli evrelerinde tüm gelişim, yaş, toplumsal özellikleri, sosyal etmenler, çocuğun yaşadığı coğrafyanın özellikleri, çocuğun beğeni düzeyi ve seviyesine uygun veya farklı olması temel özelliklerdendir. “Çocuğa göre” kavramından bahsedildiğinde, çocuklar için yapılacak edebiyatın, çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına, psikolojisine, sözcük ve kavram ilgisine, algılama dünyasına uygun bir duyarlılık anlaşılmalıdır (Şirin 2000:19).

Bir başka görüşe göre; sanatçının çocuk edebiyatı içerisindeki edebi ürünlere göre eğer çocuk eseri oluşturmak istiyorsa çocuk gerçekliliğine inanmasını ve bunu bir sorumluluk olarak hissetmesi gerektiğinin vurgulanması gerekmektedir (Sever, 2003: 22). Eseri meydana getiren sanatçının kendisini fazlası ile anlatması, anlatılacak olan konuyu belirlemesi ve bunu nasıl anlatacağını açıkça vurgulaması gerekmektedir. Tüm bu anlatımlar çocuk gerçekliğine dayandırılmalıdır. İçinde bulunduğu toplumun kendine has dinamiklerini hem basit hem de düşünsel anlamda yansıtabiliyorsa metinler “çocuğa görelik” olarak belirtilebilmektedir. Buna ilave olarak “çocuğa göre” olan bir öyküde bulunması gereken özellikleri şu şekilde sıralamıştır (Güleryüz, 2003:261) :

- Öyküler, çocukların gelişim seviyesine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olmalıdır.

-İçeriksel örüntü uygun olmalı, ders vermemeli, çocuk doğruyu kendisi bulmalıdır.

-Sözcük ve kavram ilgisi düzeyinde dilsel açıdan yeterli, anlaşılabilir, çocuğun dil evrenini geliştirebilecek düzeyde olmalıdır.

-Çocuğun hislerine, çocuk gerçekliğine, çocuksu duyarlılıklara uygun olmalıdır.

-Resimleme, renk ahengi ve yumuşaklığı ile estetik bilincini geliştirmeye uygun olmalıdır.

-Bilinçaltına gönderdiği mesajlarla okuma isteği uyandıracak nitelikte olmalıdır.

1.5. DERS KİTAPLARINDA ÇOCUK EDEBİYATI AÇISINDAN BULUNMASI GEREKEN ŞEKİSEL ÖZELLİKLER

Ders kitaplarında önemli olan araçlardan birisi şekilsel özelliklerdir. Bu şekilsel özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1.5.1. Kapak, Boyut ve Ciltleme

Kapakta kullanılan kapağın kalitesine ve gramajına önem verilmelidir. Kitabın içeriğini korumakta olan kapağın, selefionlu olması durumunda, yaşından dolayı hızlı ve dikkatsiz hareket eden çocukların yedikleri yiyeceklerin veya içtikleri içeceğin kitaba gelmesi durumunda koruyucu özellik gösterecektir.

İlk izlenimin önemli olduğu gerçekliği üzerinden hareketle kapağın çocuk için önemli olduğu söylenebilir. Kitap kapağının baskısının kaliteli ve görsel materyalinin doğru seçilmiş olması, ders çalışma hevesini güçlendireceği gibi o ders ile ilgili genel yargılara da neden olacaktır. Cildinin uzun süre kullanıma uygun olması, kapakta yer alan resmin sosyal bilgiler dersinin bütününe yansıtacak şekilde seçilmesi çocuğa göredir denilebilir.

Kitapların bir arada kalmasını sağlamakta olan cilt, kullanıldığı malzemenin kaliteli olup olmadığı, sayfa sayısı ve kitabın boyutu ile ilişkilidir. Kitapların kullanım

süresinin öncelikli belirleyicisi olan cildin özenli ve kaliteli yapılması gerekmektedir. Ders kitaplarının kapak, boyut ve cilt özelliklerinde bu koşulların sağlanması çocuğa göredir.

1.5.2. Sayfa Yapısı ve Yazı Tasarımı

Ders kitaplarının sayfa tasarımları, kurgulanan metinlerin ve resimlerin sayfa üzerine yerleştirilmelidir. Sayfalarda alt üst ve en alt kenar boşlukları ve satır arası boşlukları bulunmalıdır. Kitaplar kolay okunabilir olmalıdır. Ayrıca sayfalarda gerekirse notlar almak için kenar boşlukları bırakılmalıdır. Satır aralıkları normal aralıklı olmalıdır (Gürel vd. 2007: 35).

Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının ders kitapları ve diğer yayınlar için belirlediği harf büyüklükleri şöyledir (Karatay, 2011:92):

- 6 yaş için 24 punto
- 7-9 yaş için 16-18 punto
- 12 yaş ve üstü için 11 punto

İlköğretim 4. sınıf ve sonrası için hazırlanan kitaplarda (9-12 yaş arası) 10-12 puntoluk harf karakterlerinin kullanılması hızlı okuyabilmeyi kolaylaştırmaktadır. Çocuk ders kitaplarında kullanılan metin özellikleri, kullanılan görsel materyaller çocuğa uygunluğun belirleyicileridir. Sayfa yapısının çocuğa göreli olması bu iki öğenin uyumuyla oluşabilmektedir.

1.6. DERS KİTAPLARINDA ÇOCUK EDEBİYATI AÇISINDAN BULUNMASI GEREKEN İÇERİK ÖZELLİKLERİ

İşlenmekte olan ders kitaplarının üslup ve anlatımları çocuk için yazılmış bir yazı, büyükler tarafından zevkle okunabilecek değerde olmalıdır. Çocuk için kullanılacak ifadeler, çocuklara ait kelime ve sözlerden oluşmalıdır. Herhangi bir duygu, düşünce ya da olay, çocuklara yarar sağlayabilmesi için yazı ve resimle ancak usta bir elde somutlaştırılmalıdır.

Sınıf düzeyine ve çocuk gelişimine uygun olarak algılarının gelişimi için çocuk edebiyatı içerik açısından çocuğa görelilik kriterleri 4 temel öge üzerinde toplanabilir:

1.6.1. Konu

Konu, “konuşmada, yazıda ve eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu, süje”dir. “üzerinde konuşulan şey, bahis” olarak tanımlanmaktadır (TDK).

Olayların yaşandığı yer, zaman, olay ve karakterler birbirleriyle bütünlük sağlayan temel öğeler, konuyu oluşturur. Tüm edebi eserlerde bir konu bulunmaktadır. Verilmek istenen mesajın doğru kanaldan gönderiminde ve edinilmesi hedeflenen kazanımlara ulaşmada konu önemli bir faktördür. Çocuğun anlama ve anlatma becerisinin gelişiminde etkilidir. Konu seçiminde, Çocuğun düş dünyası, mantığı ve yaşadığı zaman göz ardı edilmemelidir. Aksi halde çocuğun kitap sevgisi ve ilgisi azalır. Çocuk kitaplarında yer alan konuların çocuğa göre olması için olması gereken özellikler (Sever, 2012: 121; Tuğrul ve Feyman, 2007: 389; Karatay, 2011: 97):

1. Çocukların eğitiminin başladığı okul öncesi dönemden itibaren değişim gösteren eğilim, beceri ve taleplerini karşılaması.
2. Çocukların zihinsel ve ruhsal gelişiminde iyi, doğru evrensel değerlerin gelişiminde yardımcı olması.
3. Çocukların dinlemesine katkıda bulunacak şaşırtıcı, zeka geliştirici, yenilikçi yaklaşımlar içermelidir.
4. Belli bir düşünce ve ideolojiden uzak, insani değerler içermelidir.

1.6.2. Tema

Eseri kaleme alan yazarın, eserinde süreklilik gösterecek şekilde işlediği, düşünce ve görüşleri yönelttiği ana fikre “tema” denir. Tüm eserlerde olduğu gibi çocuğa yönelik eserlerde de temanın açık, yalın ve akıcı olması gerekmektedir. Edebi türlerin hangisinde olursa olsun yazar, okuyucularına iletmek istediği düşünce ve fikirleri belirlemeli, vermek istediği kazanımları planlamalıdır. Çocuk edebi eserlerde

temanın belirsiz ve değişik yorumlamalara açık olması gelişim aşamasındaki çocuklar açısından olumsuz sonuçlar yaratabilir.

Çocuk edebi ürünlerinde çocuğun gelişim dönemine uygun, yani çocuğa göredir denilebilecek temaların bazıları şekilde sıralanabilir (Oğuzkan, 2010: 367):

- Aile
- Yurt ve ulus kavramı
- İnsan ve doğa sevgisi
- İyilik, doğruluk ve erdem
- Sosyal bağlar
- Saygı, sevgi ve hoşgörü'dür

1.6.3. Kahramanlar

İnsanlar hangi yaş grubuna dahil olursa olsun okuduğu kitapta, izlediği filmde kahramanıyla özdeşleşir. Çocuklarda edebi ürünlerde yer alan kahramanları örnek alır, özenir ve benimser. Bu şekilde büyük bir gücü olan edebi eserin içerik ögesi kahramanlar, oldukça önem taşımaktadır. Doğru seçilmiş ve iyi işlenmiş kahramanlar çocuklar açısından iyi bir örnek teşkil eder, çocuğun kazanımlarını artırır (Yalçın vd. 2011: 47).

Çocuk edebi eserlerinde yer alan ürünlerin çocuğa göredir denilebilmesi için şu özellikleri taşıması gerektiği söylenebilir:

- Kahramanların yaşanılan toplumun kültürünü yansıtmaması
- Kahramanların insani değerleri taşıyor olması
- Kahramanların verdiği mesajın çocuklar için geliştirici ve eğitici olması
- Kahramanın aile ve sosyal çevrenin gerçekliğine yakın anlatılması

- Çocuğun hayal gücünü geliştireceği gibi çelişkilere düşürmekten uzak olması

1.6.4. Mesaj

Yazarın tüm edebi ürünlerde konusunu işlerken bir hedefi vardır, “mesaj”. Yazısını yazmaya başlamadan vermek istediği mesaj bellidir, önemli olan mesajın doğru vericiden çıkarak alıcıya doğru ulaşmasıdır. Mesaj, farklı anlatım şekilleriyle işlenirse, çocuğun dikkatini açık tutarak, anlamasını kolaylaştıracaktır. Mesajın çocuğa göre olmasında şu özelliklerin bulunması uygun olacaktır:

- Çocuğun yaşına uygun olması,
- Eserin işlenişinin mesajla örtüşmesi,
- Çocuğun ufkunu genişleten, düşüncelerini şekillendiren bir özelliğe sahip olması.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Türkiye’de 2005 yılında eğitim programlarında yaşanan değişimin ardından ders kitaplarında da değişimler yaşanmış ve kitaplar yenilenen program doğrultusunda hazırlanarak güncellenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından incelenerek uygunluğu denetlenen kitaplar, okullarda ders kitabı olarak kullanılmaktadır. Ders kitapları Milli Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulan yazım komisyonu tarafından hazırlanan kitaplar ve özel yayınevleri tarafından hazırlanan kitaplar olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu çalışmada 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Türkiye’de sınıflarda okutulan 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler kitaplarında yer alan çocuk edebiyatı ürünleri tespit edilmeye çalışılmış ve yöntem olarak da nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek’e göre (2011); doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmada doğrudan gözlem ve görüşmenin olanaklı olmadığı durumlarda veya araştırmanın geçerliliğini arttırmak amacıyla, görüşme ve gözlem yöntemlerinin yanı sıra, çalışılan araştırma problemiyle ilişkili yazılı ve görsel materyal ve malzemeler de araştırmaya dahil edilebilir. Böylelikle, doküman incelemesi veya analizi tek başına bir araştırma yöntemi olabildiği gibi, diğer nitel yöntemlerin kullanıldığı durumlarda ek bilgi kaynağı olarak da işe yarayabilir.

Hangi dokümanların önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabileceği araştırma problemi ile yakından ilgilidir. Örneğin eğitim ile ilgili bir araştırmada, şu tür dokümanlar veri kaynağı olarak kullanılabilir: eğitim alanında ders kitapları, program (müfredat) yönergeleri, okul içi ve dışı yazışmalar, öğrenci kayıtları, toplantı tutanakları, öğrenci rehberlik kayıt ve dosyaları, öğrenci ve öğretmen el kitapları, öğrenci ders ödevleri ve sınavları, ders ve ünite planları, öğretmen dosyaları, eğitimle ilgili resmi belgeler, vb. (Bogdan ve Biklen 1992; Goetz ve LeCompte, 1884 Akt. Yıldırım vd. 2011:188).

Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu tür araştırmalarda, araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi, gözlem ve görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir(Yıldırım vd. 2011:188).

Doküman incelemesini yaparken izlenebilecek bir dizi aşama vardır. Ancak, bu aşamalar daha çok genel bir yönerge olarak dikkate alınmalıdır. Her araştırmacı bu aşamaları araştırma probleminin niteliğine, doküman incelemesi sonucunda elde etmeyi hedeflediği veriye veya dokümanları ne kadar kapsamlı ve derinlemesine incelemek istediğine bağlı olarak yeniden yorumlayabilir. Doküman incelemesi belli başlı beş aşamada yapılabilir: (1) dokümanlara ulaşma, (2) orijinalliğini kontrol etme, (3) dokümanları anlama, (4) veriyi analiz etme ve (5) veriyi kullanma (Forster, 1995; Akt. Yıldırım vd. 2011:193).

2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmada veri kaynağı olarak Milli Eğitim Bakanlığı ve özel yayınevleri tarafından hazırlanan ve 2011-2012 eğitim –öğretim yılında ortaokullarda kullanılan 6. sınıf ve 7. sınıf ders kitapları incelenmiştir.

6. Sınıf kitapları:

- MEB (2012), İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı: Devlet Kitapları
- İmyay Yayıncılık (2013), İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Ankara: Dorukkaya Matbaacılık Yayıncılık A.ř.
- Altın Kitaplar (2011), İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Ankara: Tuna Matbaacılık Ař

7. Sınıf kitapları şunlardan oluşmuştur:

- MEB (2012), İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı: Devlet Kitapları
- Anıttepe Yayıncılık (2011), İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Ankara: Cem Veb Ofset

2.3. VERİLERİN TOPLANMASI SÜRECİ

Araştırmada Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiş ve kitaplarda yer alan edebi türlerin ne sıklıkla yer aldığı belirlenmiştir. Sıklıkları belirlenen türler daha sonra karakter, tema, konu ve dil ve anlatım bakımından ele alınmıştır. İnceleme Türkçe öğretmeni 1 uzman eşliğinde gerçekleşmiştir. Uzmanların görüşleri dikkate alınarak edebi türlerin belirlenmesi sağlanmış ve araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

2.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLANMASI

Sosyal Bilgiler 6. ve 7. Sınıf ders kitaplarının incelenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır.

Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir. Bu türde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve bir takım sonuçlara ulaşılır(Yıldırım vd. 2011:224).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler kitapları incelenerek kitapların içerikleri ve yapısal özellikleri analiz edilerek bulgular elde edilmiştir.

3.1. SOSYAL BİLGİLER 6. VE 7. SINIF DERS KİTAPLARINDA BULUNAN ŞEKİSEL ÖZELLİKLER

Çocuk edebiyatı ürünlerinde yer alması gereken şekilsel özellikler çalışmamızın bu bölümünde açıklanmıştır. Birinci alt amaç kapsamında sosyal bilgiler 6. ve 7. Sınıf Ders Kitaplarında yer alması gereken şekilsel özellikler açısından incelenmiş olup, şu bulgulara ulaşılmıştır.

3.1.1. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf MEB Ders Kitabının Şekilsel İncelenmesi

MEB tarafından hazırlanmış olan 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kapak düzeni resimsiz, yazı puntoları büyüktür fakat yazılar açık pembe renkli yazıldığı için çok dikkat çekmemektedir. İç kapak beyaz zemin üzerine yazılmış okunaklı boyuttaki yazılardan oluşmaktadır. İç kapaktan sonra sırasıyla İstiklal Marşı, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi ve Atatürk'ün resmi bulunmaktadır. Kitabın içinde yer alan belirteç simgeleri 2 sayfa şeklinde tanıtılarak, anlaşılması sağlanmıştır.

Konulara, içeriğine uygun başlıklar verilmiştir.

Bu işaret, cevaplayacağınız soruların başında yer almaktadır.

Konu metinleri, bazen yazarın anlatımıyla bazen de hikâye şeklindeki metinde yer alan kahramanların anlatımıyla verilmiştir.

İlginizi çekecek İnternet kaynaklı haberlere sık sık yer verilmiştir.

Kitap beyaz, 1. hamura baskı yapılmış, baskı kalitesi vasat ve 209 sayfadan oluşmaktadır. İçindekiler bölümünde her ünite başlığı siyah renkle, koyudan açığa geçişli farklı renklerde zemin üzerinde belirtilmiş, bunun sonucunda da yazılar dikkat çekiciliğini kaybetmiştir. Başlık ve yazı puntoları çocuğun düzeyine uygun, yazı fontu da okunaklıdır. Ünite ayrımları sadece kapak sayfalarından, sayfa numaralarında ve sağ köşelerinde bulunan farklı renklerden oluşan kare şeklindeki kutulardan belli olmakta, başka bir geçiş kullanılmamaktadır. Resim kalitesi genel olarak iyi olmakla birlikte çözünürlüğü iyi olmayan resimlerde bulunmaktadır.

3.1.2. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf İmyay Ders Kitabının Şekilsel İncelenmesi

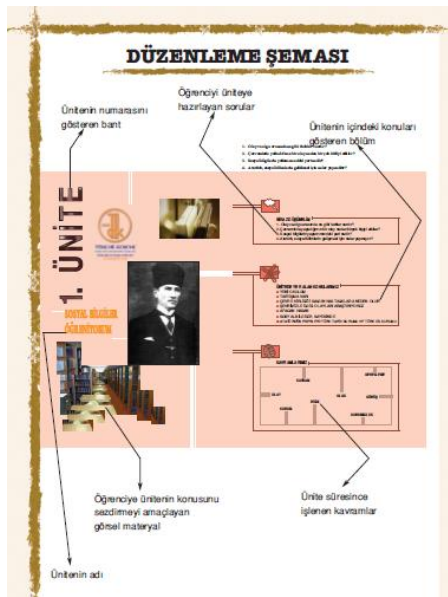
Özel yayınevi tarafından hazırlanmış olan 6. sınıf sosyal bilgiler İmyay yayınları ders kitabında kapak düzeni resimsiz, yazı puntoları dikkat çekecek kadar büyüktür. İç kapak açık turuncu zemin üzerine yazılmış okunaklı boyuttaki yazılardan oluşmaktadır. İç kapaktan sonra sırasıyla İstiklal Marşı, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi ve Atatürk'ün resmi bulunmaktadır. Kitabın içinde yer alan belirteç simgeleri 2 sayfa şeklinde tanıtılarak, anlaşılması sağlanmıştır.



Kitap beyaz, 1. hamura baskı yapılmış, baskı kalitesi iyi ve 213 sayfadan oluşmaktadır. İçindekiler bölümünde her ünite başlığı farklı renklerle belirtilerek dikkat çekici hale getirilmiştir. Başlık ve yazı puntoları çocuğun düzeyine uygun, yazı fontu da okunaklıdır. Kitabın üst kısmında her ünite için farklı renklerde şerit kullanılarak ünite ayrımları belirtilmiş ve hareketli hale getirilmiştir. Resimler canlı ve kaliteli, geneli konuyla bağlantılıdır.

3.1.3. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Altın Kitaplar Ders Kitabının Şekilsel İncelenmesi

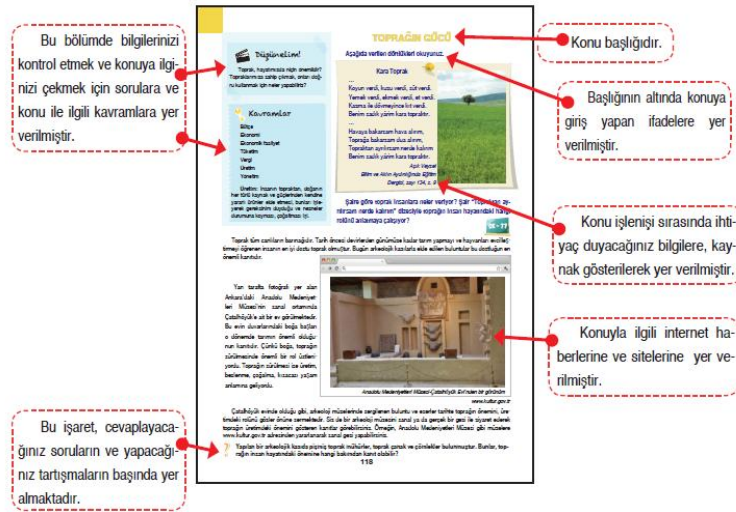
Özel yayınevi tarafından hazırlanmış olan 6. sınıf sosyal bilgiler Altın Kitaplar yayını ders kitabında kapak düzeni resimsiz, yazı puntoları dikkat çekecek kadar büyük ve çizgilerle hareketlendirilmiştir. İç kapak ölçeklendirmeyi anımsatan çizgilerle canlandırılmış ve okunaklı boyuttaki yazılardan oluşmaktadır. İç kapaktan sonra sırasıyla İstiklal Marşı, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi ve Atatürk'ün resmi bulunmaktadır. Kitabın içinde yer alan belirteç simgeleri 2 sayfa şeklinde tanıtılarak, anlaşılması sağlanmıştır.



Kitap beyaz, 1. hamura baskı yapılmış, baskı kalitesi iyi ve 189 sayfadan oluşmaktadır. İçindekiler bölümünde her ünite başlığı bordo renkler ile belirtilerek ön plana çıkarılmıştır. Başlık ve yazı puntoları çocuğun düzeyine uygun, yazı fontu da okunaklıdır. Kitabın yan kısmında her ünite için farklı renklerde şerit kullanılarak ünite ayrımları belirtilmiş ve hareketli hale getirilmiştir. Sayfaların altına fon kullanılarak dikkat çekici bir kitap olmakla birlikte, resimlerin oval, yazıların resimlerin dönüş noktasından kesilmesi karmaşık bir görüntüye sebep olmuştur. Resimler canlı ve kaliteli, geneli konuyla bağlantılıdır.

3.1.4. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf MEB Ders Kitabının Şekilsel İncelenmesi

MEB tarafından hazırlanmış olan 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kapak düzeni resimsiz, yazı puntoları büyük ve turuncu renk kullanılmıştır. İç kapak beyaz zemin üzerine yazılmış okunaklı boyuttaki yazılardan oluşmaktadır. İç kapaktan sonra sırasıyla İstiklal Marşı, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi ve Atatürk'ün resmi bulunmaktadır. Kitabın içinde yer alan belirteç simgeleri 2 sayfa şeklinde tanıtılarak, anlaşılması sağlanmıştır.

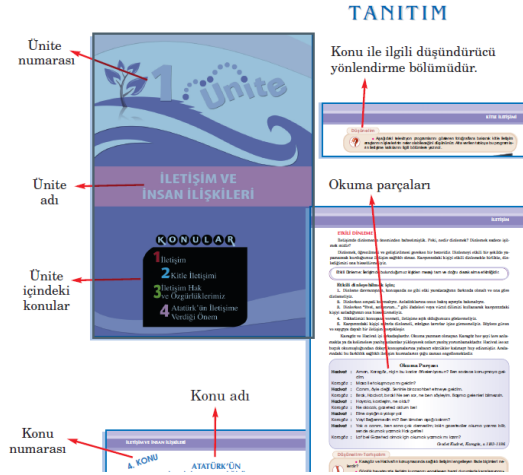


Kitap beyaz, 1. hamura baskı yapılmış, baskı kalitesi vasat ve 206 sayfadan oluşmaktadır. İçindekiler bölümünde her ünite başlığı siyah renkle, renkli zemin üzerinde geçişsiz belirtilmiş ve dikkat çekici hale getirilmiştir. Başlık ve yazı puntoları çocuğun düzeyine uygun, yazı fontu da okunaklıdır. Ünite ayrımları sadece kapak sayfalarından, sayfa numaralarından ve sağ köşelerinde bulunan farklı renklerden oluşan kare şeklindeki kutulardan belli olmakta, başka bir geçiş kullanılmamaktadır. Resim kalitesi genel olarak iyi olmakla birlikte çözünürlüğü iyi olmayan resimlerde bulunmaktadır.

3.1.5. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Anıttepe Yayınları Ders Kitabının Şekilsel İncelenmesi

Özel yayınevi tarafından hazırlanmış olan 7. sınıf sosyal bilgiler Anıttepe yayınları ders kitabında kapak düzeni resimsiz, yazı puntoları dikkat çekecek kadar büyük, iyi dizayn edilmiştir. İç kapakta birbiriyle uyumlu mor ve sarı renk kullanılmış,

okunaklı boyuttaki yazılardan oluşmaktadır. İç kapaktan sonra sırasıyla İstiklal Marşı, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi ve Atatürk'ün resmi bulunmaktadır. Kitabın içinde yer alan belirteç simgeleri 2 sayfa şeklinde tanıtılarak, anlaşılması sağlanmıştır.



Kitap beyaz, 1. hamura baskı yapılmış, baskı kalitesi iyi ve 231 sayfadan oluşmaktadır. İçindekiler bölümünde beyaz zemin üzerine siyah yazı kullanılmış, sayfası belirtilen ünitelerin kapakları yan tarafında resim olarak verilerek ön hazırlık yapılmış, tanıtılmıştır. Başlık ve yazı puntoları çocuğun düzeyine uygun, yazı fontu da okunaklıdır. Ünite ayrımları çok renkli ve vurgulu yazılardan oluşmakta, dikkat çekici bir görselliğe sahiptir. Üniteler farklı renklerdeki şerit ve hareketli desenlerle ayrılmıştır. Kullanılan resimlerin kaliteleri iyi ve konulara uygundur.

3.2. ALT AMACA İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmada 2. alt amaç olan sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında çocuk edebiyatı ürünlerinin ünite bazında kullanım sıklığı belirlenmiştir.

3.2.1. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf “1. Ünite: Sosyal Bilgiler Öğreniyorum” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu

Sosyal bilgiler ders kitabı “Sosyal Bilgiler Öğreniyorum” başlıklı ünite ile başlamaktadır. Bu üniteye sosyal bilgiler dersi kazanımları şöyle sıralanmıştır.

1. Yakın çevresindeki bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu fark eder.

2. Olgu ve görüşü ayırt eder.
3. Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar.
4. Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.
5. Sosyal bilgilerin, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir Vatandaşı olarak gelişimine katkısını fark eder.
6. Atatürk'ün ülkemizde sosyal bilimlerin geliştirilmesi için yaptığı uygulamalara örnekler verir.

Bu kazanımları gerçekleştirmek amacıyla kitapta pek çok etkinliklere ve metinlere yer verilmiştir. Çalışmanın temelini oluşturan edebi metinler, kitaplar içerisinde taranmış ve tablo olarak belirtilmiştir.

Tablo 3.1: Milli eğitim bakanlığı sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “1. Ünite: Sosyal Bilgiler Öğreniyorum” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	6	% 76
Hikaye	1	% 12
Makale	1	% 12

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi ünite içerisinde en çok kullanılan edebi tür 6 adet özdeyiş. 1 adet de makale ve hikayeye yer verilmiştir.

Tablo 3.2: İmyay yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “1. Ünite : Sosyal Bilgiler Öğreniyorum” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	5	% 56
Hikaye	2	% 22
Anı	1	% 11
Biyografi	1	% 11

Tablo 3.2’den anlaşılacağı üzere ilgili yayınevi tarafından hazırlanan kitapta 5 kez özdeyiş, 2 kez hikaye, 1’er kez de anı ve biyografi türünde ürüne yer verilmiştir.

Tablo 3.3: Altın Kitaplar yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “1. Ünite : Sosyal Bilgiler Öğreniyorum” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Deneme	2	% 28.5
Hikaye	2	% 28.5
Özdeyiş	2	% 28.5
Söylev	1	% 14.5

Tablo 3.3’te görüldüğü gibi 2’şer kez deneme, hikaye ve özdeyiş türüne 1 kez de söyleve yer verilmiştir.

Sosyal bilgiler 6. sınıf 1. üniteye bakıldığında kitaplar bazında bakıldığında üç kitapta da özdeyişe yer verildiği görülmüştür. Atatürk’ün sosyal bilimlerin gelişimine katkısı özdeyişlerle dile getirilmiştir. Hikaye her üç kitapta yer verilen bir diğer tür olmuştur. Makale, anı, biyografi, söylev kitaplarda kullanılan diğer türlerdir. Bu ürünlerin dışında farklı türde ürünlere ünite içerisinde yer verilmemiştir.

3.2.2. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf “2. Ünite : Yeryüzünde Yaşam” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu

“ Yeryüzünde Yaşam” adlı 2. ünite kazanımlar şöyledir:

1. Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değiştiğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.

2. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.

3. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.

4. Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’de görülen iklim türlerinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.

5. Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’deki iklim tiplerinin dağılışında, konumun ve yeryüzü şekillerinin rolünü açıklar.

6. Örnek incelemeler yoluyla tarih öncesindeki ilk yerleşmelerden günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.

Milli eğitim Bakanlığı tarafından yazılan kitaptaki ünite de kullanılan edebi türleri tespit etmede şu veriler elde edilmiştir:

MEB tarafından yazılan 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 2. Ünite olan “Yeryüzünde Yaşam” adlı ünite de herhangi bir edebi tür kullanılmamıştır.

Tablo 3.4: İmyay yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “2. Ünite: Yeryüzünde Yaşam” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Hikaye	1	% 100

İmyay Yayınlarına ait 2. ünite de edebi tür olarak sadece 1 hikaye kullanılmıştır.

Tablo 3.5: Altın Kitaplar yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “2. Ünite: Yeryüzünde Yaşam” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Hikaye	4	% 80
Makale	1	% 20

Tablo 3.5’te görüldüğü gibi 2. ünite olan “Yeryüzünde Yaşam” adlı ünite de 4 adet hikaye ve 1 adet makale kullanılmıştır.

Sosyal bilgiler 6. sınıf. üniteye bakıldığında kitaplarda 5 hikaye ve 1 makalenin kullanıldığı göze çarpar. Ünite de MEB yayınlarında hiçbir edebi ürüne yer verilmediği, diğer kitaplarda da edebi ürün kullanımının kısıtlı olduğu belirlenmiştir.

3.2.3. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf “3. Ünite: İpek Yolunda Türkler” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu

Sosyal bilgiler kitabı 3. ünite olan “İpek Yolunda Türkler” in kazanımları aşağıdaki gibidir:

1. Destan, yazıt ve diğer belgelerden yararlanarak, Orta Asya ilk Türk devletlerinin siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur,

2. Orta Asya ilk Türk devletlerinin kültürel özellikleriyle yaşadıkları yerlerin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir.

3. Günümüz Türk Silahlı Kuvvetleri’ni ilk Türk devletlerinin ordusu ile ilişkilendirerek 4. İpek Yolu’nun toplumlar arası siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü fark eder.

4. İpek Yolu’nun toplumlar arası siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü fark eder.

5. Görsel ve yazılı materyallerden yararlanarak İslamiyet’in ortaya çıkışı ve yayılışını inceler.

6. Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.

7. Dönemin devlet adamları ve Türk büyüklerinin hayatından yararlanarak ilk Türk-İslam devletlerinin siyasal, sosyal ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.

8. Örnek incelemeler yoluyla kutlama ve törenlerimizdeki uygulamaların kültürümüzü oluşturan unsurlarla ilişkisini değişim ve süreklilik açısından değerlendirir.

9. Orta Asya ilk Türk devletleri ve Türk-İslam devletlerinin Türk kültür, sanat ve estetik anlayışına katkılarına kanıtlar gösterir.

Bu dokuz kazanımı gerçekleştirmek için kitapta çeşitli etkinlikler yer almakta ve bu etkinliklerde de edebi ürünler bulunmaktadır. Bulunan edebi ürünlerin yayınevleri ve dağılımları tablolar halindedir.

Tablo 3.6: Milli Eğitim Bakanlığı sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “3. Ünite: İpek Yolunda Türkler” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Otobiyografi	6	% 46
Destan	3	% 23
Özdeyiş	3	% 23
Gezi Yazısı	1	% 8

Tablo 3.6’ya baktığımızda en çok kullanılan türün otobiyografi olduğu 6 defa ile , destan ve özdeyişin 3 defa, gezi yazısının 1 defa kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3.7: İmyay yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “3. Ünite: İpek Yolunda Türkler” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	7	% 44
Biyografi	4	% 25
Destan	2	% 12.5
Şiir	2	% 12.5
Hikaye	1	% 6

Tablo 3.7’ye baktığımızda ünite içerisinde 7 kez özdeyiş, 5 kez biyografi, 3 kez destan, 2 kez şiir ve 1 kez de hikaye kullanıldığı göze çarpmaktadır.

Tablo 3.8: Altın Kitaplar yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “3. Ünite: İpek Yolunda Türkler” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Otobiyografi	6	43
Özdeyiş	5	36
Destan	2	14
Söylev	1	7

Tablo 3.8'e baktığımızda kullanılan türler oranları şöyledir; 6 kez otobiyografi, 5 kez özdeyiş, 2 kez destan ve 1'er kez söylev kullanıldığı görülmektedir.

Sosyal bilgiler 6. sınıf kitapları 3. üniteye baktığımızda kitaplarda kullanılan edebi türler içerisinde destan ve özdeyişin her üç kitapta ortak kullanımının olduğu, Otobiyografinin ise MEB ve Altın Kitaplarda ortak kullanımının olduğu belirlenmiştir. Ayrıca söylev, hikaye, gezi yazısı, biyografi ve şiirin üniteye yer verilen diğer türler olduğu gözlemlenmiştir. Bunun dışında edebi başka türlere yer verilmemiştir.

3.2.4. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf “4. Ünite: Ülkemizin Kaynakları” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu

“Ülkemizde Yaşam” adlı 4. ünitenin kazanımları şöyledir:

1. Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.
2. Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak, yatırım ve pazarlama proje önerleri tasarlar.
3. Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.
4. Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.
5. Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişmesindeki rolünü değerlendirir.
6. İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği eğitim, beceri ve kişilik özelliklerini araştırır.

Bu kazanımlar doğrultusunda ünite içerisinde yer verilen etkinliklerde kullanılan edebi türler kullanım oranları tablo halinde görülmektedir.

Tablo 3.9: MEB yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “4. Ünite: Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Atasözü	9	% 56.25
Özdeyiş	4	% 25
Anı	1	% 6.25
Deneme	1	% 6.25
Şiir	1	% 6.25

Tablo 3.9’a baktığımızda ünite içerisinde 9 defa atasözü kullanıldığı, 4 defa özdeyiş, 1’er kez de anı ve deneme ve şiir edebi ürününe yer verildiği görülmüştür.

Tablo 3.10: İmyay yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “4. Ünite: Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	5	% 56
Hikaye	4	% 44

İmyay yayınlarına ait kitapta ünite içerisinde 5 özdeyiş ve 4 hikayenin kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 3.11: Altın Kitaplar yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “4. Ünite: Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	3	%100

Tablo 3.11’ baktığımızda ünite içerisinde 3 özdeyiş kullanılmıştır.

Sosyal bilgiler 6. sınıf kitapları 4. üniteye bakıldığında üç kitapta ortak kullanılan türün özdeyiş olduğu; atasözü, anı, deneme, şiir ve hikayenin kitaplarda

kullanıldığı belirlenmiştir. En çok edebi türün kullanıldığı kitap; MEB yayınları en az edebi türün kullanıldığı kitap ise Altın Kitaplar yayınları olmuştur.

3.2.5. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf “5. Ünite: Ülkemiz ve Dünya” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu

“Ülkemiz ve Dünya” adlı 5. ünitenin kazanımları şöyle ifade edilmektedir.

1. Görsel materyalleri ve verileri kullanarak dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılışının nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur.

2. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini, kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından değerlendirir.

3. Türk Cumhuriyetleri, komşu ve diğer ülkelerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerimizi Atatürk’ün milli dış politika anlayışı açısından değerlendirir.

4. Ülkemizin diğer ülkelerle doğal afetlerde ve çevre sorunlarında dayanışma ve işbirliği içinde olmasının önemini fark eder.

5. Uluslararası kültür, sanat, fuar ve spor etkinliklerinin toplumlar arası etkileşimdeki rolünü değerlendirir.

Bu kazanımlar ve etkinliklerine bağlı olarak kullanılan edebi türler kitaplar bazında şöyle yer almaktadır:

Tablo 3.12: MEB yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “5. Ünite: Ülkemiz ve Dünya” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	1	% 50
Şiir	1	% 50

Tablo 3.12’ye baktığımda ünite içerisinde 1kez özdeyiş ve 1 kez de şiir kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.13: İmyay yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “5. Ünite: Ülkemiz ve Dünya” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	2	% 67
Şiir	1	% 33

Ünite içerisinde 2 özdeyiş ve 1 de şiire yer verildiği yapılan çalışmada bulunmuştur.

Tablo 3.14: Altın Kitaplar yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “5. Ünite: Ülkemiz ve Dünya” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	5	% 56
Biyografi	1	% 11
Fıkra	1	% 11
Hikaye	1	% 11
Şiir	1	% 11

Tablo 3.14’ye bakıldığında 5 özdeyişe, 1’er kez de biyografi, fıkra, hikaye ve şiir türüne ait örneklere yer verilmiştir.

Sosyal bilgiler 6. sınıf kitapları 5. üniteye bakıldığında her üç kitapta da ortak kullanılan edebi türün özdeyiş ve şiir olduğu belirlenmiştir. Üç kitap içerisinde en çok edebi türün kullanıldığı kitap ise Altın Kitaplar yayını olmuştur. MEB ve İmyay yayınlarında özdeyiş ve şiir dışında farklı bir türe yer verilmemiştir.

3.2.6. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf “6. Ünite: Demokrasinin Serüveni” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu

Sosyal bilgiler 6. sınıf dersi kazanımları şöyle sıralanmaktadır:

1. Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.

2. Değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini tartışır.

3. Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur.

4. Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder.

5. Türk tarihinde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar.

Sıralanan kazanımlar çeşitli etkinliklerle ilişkilendirilerek etkin bir öğrenme etkinliği ortaya konulmaktadır. Bu etkinlikler içerisinde edebi ürünleri kullanımı da gerçekleşmiştir. Bu edebi ürünlerin türleri ve oranları 6. üniteye aşağıdaki gibidir.

Tablo 3.15: MEB yayımları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “6. Ünite: Demokrasinin Serüveni” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	5	% 100

MEB yayınlara ait kitapta “Demokrasinin Serüveni” adlı üniteye edebi tür olarak 5 tane özdeyiş kullanılmıştır.

Tablo 3.16: İmyay yayımları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “6. Ünite: Demokrasinin Serüveni” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	8	% 80
Biyografi	1	% 10
Söylev	1	% 10

İmyay yayınlara ait Tablo 3.16’ya bakıldığında, üniteye 8 defa özdeyiş, 1 defa da biyografi ve söylevin kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 3.17: Altın Kitaplar yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “6. Ünite: Demokrasinin Serüveni” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Söylev	2	% 40
Hikaye	1	%20
Özdeyiş	1	% 20
Tiyatro eseri	1	% 20

Tablo 3.17’ye bakıldığında ünite içerisinde 2 kez hikaye, 2 kez söylev, 1’er kez de özdeyiş ve tiyatro eserine yer verildiği anlaşılmaktadır.

Sosyal bilgiler 6. sınıf kitapları 6. üniteye bakıldığında her üç kitapta ortak kullanılan türün özdeyiş olduğu; söylevin İmyay yayınları ve Altın Kitaplar yayında ortak kullanılan tür olduğu belirlenmiştir. Ayrıca biyografi, hikaye ve tiyatro oyunu yer verilen diğer türlerdir. Ünite içerisinde en çok edebi türü barındıran yayın Altın Kitaplar yayınları en az tür bulunan kitap ise MEB yayınları olmuştur.

3.2.7. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf “7. Ünite: “Elektronik Yüzyıl” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu

Sosyal bilgiler ders kitabının son ünitesi olan “Elektronik Yüzyıl” adlı üniteye kazanımlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

1. Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir.
2. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin yaratıcı fikirler ileri sürer.
3. Tıp alanındaki buluş ve gelişmelerle insan hayatı ve toplumsal dayanışma arasındaki ilişkiyi fark eder.
4. Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.

5. Uygulama ve eserlerinden yola çıkarak Atatürk'ün akılcılığa ve bilime verdiği önemi fark eder.

Bu kazanımlara ulaşabilmek için etkinlikler ve bu etkinlikler içerisinde farklı türde metinler kullanılmıştır. Kullanılan bu metinler içerisinde edebi türlerin kullanımı ve oranları tablolar aracılığıyla ifade edilmiştir.

MEB yayınları olan sosyal bilgiler ders kitabında “Elektronik Yüzyıl” adlı üniteye herhangi bir edebi ürüne yer verilememiştir.

Tablo 3.18: İmyay yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “7. Ünite: Elektronik Yüzyıl” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	5	% 72
Anı	1	% 14
Hikaye	1	% 14

Tablo 3.18'e bakıldığında ünite içerisinde 5 özdeyişin ve 1'er de anı ve hikaye türüne yer verilmiştir.

Tablo 3.19: Altın Kitaplar yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında “7. Ünite: “Elektronik Yüzyıl” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	6	% 75
Hikaye	1	% 12.5
Röportaj	1	% 12.5

Tablo 3.19'da kullanılan edebi türler şöyledir. 6 kez özdeyiş, 1'er kez de hikaye ve röportaj türünde esere yer verilmiştir.

Sosyal bilgiler 6. sınıf kitapları 7. üniteye özdeyiş ve hikaye İmyay yayınları ve Altın Kitaplar yayınlarında ortak kullanılan tür olmuştur. MEB yayınları ise ünite

içerinde herhangi bir edebi türe yer vermemiştir. Kitaplarda ayrıca anı ve röportaj türüne de yer verilmiştir.

3.2.8. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Tüm Kitaplarda Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu

İncelemeye konu olan sosyal bilgiler kitaplarında yayınevleri bağlamında her kitap ayrı olarak incelenmiş ve tablo halinde kullanılan türler ve oranları verilmiştir.

Tablo 3.20: MEB tarafından hazırlanmış olan 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında edebi ürünlerin dağılımı

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	18	% 43
Atasözü	9	% 21
Otobiyografi	6	% 14
Destan	3	% 7
Şiir	2	% 5
Hikaye	1	% 2.5
Anı	1	% 2.5
Deneme	1	% 2.5
Gezi Yazısı	1	% 2.5
Makale	1	% 2

Tablo 3.20'ye bakıldığında MEB tarafından hazırlanan kitap için şunları ifade edebiliriz; Kitapta çeşitli türde edebi ürünlerin kullanıldığı ve bunları yer alma adeti için özdeyişin 198 kez kullanıldığı, atasözlerinin 9 kez, otobiyografinin 6 kez, destanın 3 kez, hikayenin 1 kez, şiirin 2 kez, anının 1 kez, deneme 1 kez, gezi yazısı 1 kez, makalenin 1 kez kullanıldığı göze çarpar. Bunun dışında kitap içerisinde diğer türlere yer verilmemiştir.

Tablo 3.21: İmyay yayınları tarafından hazırlanmış olan 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında edebi ürünlerin dağılımı

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	32	% 58
Hikaye	9	% 16
Biyografi	6	% 11
Şiir	3	% 5
Destan	2	% 4
Anı	2	% 4
Söylev	1	% 2

Tablo 3.21'e bakıldığında İmyay yayınlarına ait kitapta 32 kez özdeyiş, 9 kez hikaye, 6 kez biyografi, 2 kez destan, 3 kez şiir, 2 kez anı, 1 kez de söyleve yer verildiği tespiti yapılmıştır.

Tablo 3.22: Altın Kitaplar yayınları tarafından hazırlanmış olan 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında edebi ürünlerin dağılımı

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	22	% 45
Hikaye	9	% 19
Otobiyografi	6	% 12
Söylev	4	% 8
Deneme	2	% 4
Destan	2	% 4
Fıkra	1	% 2
Makale	1	% 2
Röportaj	1	% 2
Şiir	1	% 2

Tablo 3.22'ye bakıldığında Altın Kitaplar yaynevine ait kitap içerisinde 22 özdeyiş, 9 hikaye, 4 söylev, 2 deneme, 2 destan, 1 fıkra, 1 makale, 6 otobiyografi, 1 röportaj ve 1 şiirin edebi ürün olarak kullanıldığı tespiti yapılmıştır.

3.3. ALT AMACA İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmada 3. alt amaç olan sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında çocuk edebiyatı ürünlerinin ünite bazında kullanım sıklığı belirlenmiştir. Çalışmada MEB bakanlığı tarafından hazırlanan 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabı ve Anıttepe Yayıncılık'a ait ders kitapları kullanılmıştır. MEB tarafından hazırlanan kitap kullanılmıştır.

3.3.1. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı “1. Ünite: İletişim ve İnsan İlişkileri” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu

Ünite kapsamında sosyal bilgiler dersi kazanımları şöyle sıralanmaktadır:

1. İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır.
2. İnsanlar arasında kurulan olumlu ilişkilerde iletişimin önemini fark eder.
3. İnsanlar arası etkileşimde kitle iletişim araçlarının rolünü tartışır.
4. Doğru bilgi alma hakkı, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder.
5. Kitle iletişim özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği kavramlarını, birbiriyle ilişkileri çerçevesinde yorumlar.
6. Atatürk'ün iletişime verdiği öneme kanıtlar gösterir.

Bu kazanımları dahilinde ünite içerisinde pek çok etkinliğe yer verilmiştir. Bu etkinlikler içerisinde de edebi ürünlere yer verilmiştir.

Tablo 3.23: MEB yayımları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında “1. Ünite: İletişim ve İnsan İlişkileri ” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	4	% 40
Hikaye	3	% 30
Anı	1	% 10
Atasözü	1	% 10
Şiir	1	% 10

Tablo 3.23'e bakıldığında ünite içerisinde 3 kez hikaye, 4 kez özdeyiş, 1'er kez anı, atasözü ve şiir türüne ait örneklerin kullanıldığı tespiti yapılmıştır.

Tablo 3.24: Anıttepe yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında “1. Ünite: İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	4	% 50
Anı	2	% 25
Hikaye	1	% 12.5
Gölge Oyunu	1	% 12.5

Tablo 3.24'e baktığımızda 4 defa özdeyiş, 2 defa anı, 1 defa hikaye, 1 defa da gölge oyunu (Hacivat Karagöz) türüne yer verildiği görülmektedir.

Sosyal bilgiler 7. sınıf kitapları 1. üniteye bakıldığında MEB ve Anıttepe yayınlarda ortak olarak yer verilen türlerin; özdeyiş, hikaye, anı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kitaplarda atasözü, şiir ve gölge oyununa da yer verilmiştir.

3.3.2. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf “2. Ünite: Ülkemizde Nüfus” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu

Ünite kazanımları şöyledir:

1. Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak Türkiye’de nüfusun dağılışının neden ve sonuçlarını tartışır.
2. Tablo ve grafiklerden yararlanarak, ülkemiz nüfusunun özellikleri ile ilgili verileri yorumlar.
3. Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir.
4. Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.
5. Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar.

Tablo 3.25: MEB yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında “ 2. Ünite: Ülkemizde Nüfus” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Otobiyografi	1	% 100

Tablo 3.25’e göre ünite de 15 otobiyografiye yer verilmiştir

Tablo 3.26: Anıttepe yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında “2. Ünite: Ülkemizde Nüfus” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Gezi yazısı	5	% 100

Tablo 3.26’ya göre ünite de 5 gezi yazısına yer verilmiştir.

Sosyal bilgiler 7. sınıf kitapları 2. üniteye bakıldığında kitaplar edebi türlerin kullanımının sınırlı olduğu göze çarpar. MEB yayınlarında otobiyografi; Anıttepe yayınlarında ise gezi yazısına yer verilmiş ve kitaplarda farklı türde edebi ürün kullanılmamıştır.

3.3.3. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf “3. Ünite: Türk Tarihine Yolculuk” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu

Ünite içerisinde kazanımlara şöyle değinilmiştir:

1. Türkiye Selçukluları döneminde Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu’nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.

2. Kanıtlara dayanarak Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkışını etkileyen faktörleri açıklar.

3. Osmanlı Devleti’nin fetih ve mücadelelerini, Osmanlı’da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.

4. Osmanlı toplumunda hoşgörü ve birlikte yaşama fikrinin önemine dayalı kanıtlar gösterir.

5. Şehir incelemesi yoluyla, Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir.

6. Osmanlı-Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder.

7. Seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir.

8. Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.

Bu kazanımlar doğrultusunda etkinlik içinde yer verilen edebi türler ise kitaplara göre farklılık göstermektedir.

Tablo 3.27: MEB yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında “3. Ünite: Türk Tarihine Yolculuk” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Gezi yazısı	15	% 100

Tablo 3.27'ye göre ünite içerisinde 15 defa gezi yazısına yer verildiği görülmektedir.

Tablo 3.28: Anıttepe Yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında “3. Ünite: Türk Tarihine Yolculuk” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Gezi yazısı	8	% 100

Anıttepe Yayınlarına ait tablo 3.28'e göre ünite de 8 gezi yazısı türünde edebi ürün kullanılmıştır.

Sosyal bilgiler 7. sınıf kitapları 3. ünite de hem MEB yayınları hem de Anıttepe yayınlarında gezi yazılarına ortak bir şekilde yer verilmiş ve ünite içerisinde farklı türde ürünler kullanılmamıştır.

3.3.4. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf “4. Ünite: Zaman İçinde Bilim” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu

Ünite kazanımlarına yıllık planlama içerisinde şöyle yer almaktadır:

1. İlk uygarlıkların bilimsel ve teknolojik gelişmelere katkılarına örnekler verir.
2. İlk yazı örneklerinden yola çıkarak yazının kullanım alanlarını ve bilgi aktarımındaki önemini fark eder.
3. Türk ve İslam devletlerinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını değerlendirir.
4. 15–19. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini fark eder.
5. Tarihsel süreçte düşünceyi ifade etme ve bilim özgürlüklerini bilimsel gelişmelerle ilişkilendirir.

Bu kazanımları gerçekleştirmek için yapılan etkinlikler içerisinde edebi ürünlere yer verilmiştir.

Tablo 3.29: MEB yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında “4. Ünite: Zaman İçinde Bilim ” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Biyografi	7	% 88
Hikaye	1	% 12

Tablo 3.29’a göre üniteye 7 biyografi ve 1 de hikayeye yer verilmiştir.

Tablo 3.30: Anıttepe yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında “4. Ünite: Zaman İçinde Bilim” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Biyografi	2	% 67
Makale	1	% 33

Tablo 3.30'a bakıldığında 2 biyografi ve 1 makale türü ürünün kullanıldığı görülmektedir.

Sosyal bilgiler 7. sınıf kitapları 4. üniteye içerisinde biyografi türü MEB ve Anıttepe yayınlarında kullanılan ortak türdür. Kitaplarda hikaye ve makaleye yer verilmiş olup farklı tür edebi ürünler kullanılmamıştır.

3.3.5. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf “5. Ünite: Ekonomi ve Sosyal Hayat” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu

Ünite kazanımları şöyledir:

1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar.
2. Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir.
3. Tarihten ve günümüzden örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.
4. Vakıfların çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rolüne tarihten ve günümüzden örnekler verir.

Ünite içerisinde edebi türler tablolarla gösterilmiştir.

Tablo 3.31: MEB yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında “5. Ünite: Ekonomi ve Sosyal Hayat” Ünitesinde Edebi Yer Alan Edebi Ürünlerin Toplam Adetleri ve Genel Oranları

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	2	34
Efsane	1	16.5
Gezi Yazısı	1	16.5
Sohbet	1	16.5
Şiir	1	16.5

Tablo 3.31'e göre üniteye 2 kez özdeyiş, 1 kez efsane, 1 kez gezi yazısına, 1 kez sohbet, 1 kez de şiire yer verilmiştir.

Tablo 3.32: Anıttepe yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında “5. Ünite: Ekonomi ve Sosyal Hayat” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Efsane	1	% 50
Şiir	1	% 50

Tablo 3.32’ye göre 1 kez efsane ve 1 kez de şiire ünite yer verilmiştir.

Sosyal bilgiler 7. sınıf kitapları 5. üniteye bakıldığında kitaplarda şiir ve efsanenin ortak kullanıldığı görülmüştür. MEB yayınları en çok farklı türü barındıran kitap olup gezi yazısı, sohbet ve özdeyişe de yer verilmiştir.

3.3.6. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf “6. Ünite: Yaşayan Demokrasi” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu

Ünite kazanımları aşağıdaki gibidir:

1. Tarihsel süreçte Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark eder.
2. Anayasamızın 2. maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir.
3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder.
4. Siyasî partilerin, sivil toplum örgütlerinin, medyanın ve bireylerin, gündemi ve yönetimin karar alma süreçlerini ne şekilde etkilediğini örnekler üzerinden tartışır.
5. İçinde bulunduğu eğitsel ve sosyal faaliyetlerde işleyen süreçleri demokrasinin ilkeleri açısından analiz eder.

Tablo 3.33: MEB yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında “6. Ünite: Yaşayan Demokrasi” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	6	% 86
Hikaye	1	% 14

MEB yayınlarına ait tablo 3.33’e bakıldığında üniteye 6 özdeyişin ve 1 hikayenin kullanıldığı görülmektedir.

Anıttepe Yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında “6. Ünite: “Yaşayan Demokrasi” ünitesinde herhangi bir edebi ürün kullanılmamıştır.

Sosyal bilgiler 7. sınıf kitapları 6. üniteye bakıldığında Anıttepe yayınlarında herhangi bir edebi tür kullanılmamış olup MEB Yayınlarında özdeyiş ve hikaye türünden başka edebi ürüne yer verilmemiştir.

3.3.7. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf “7. Ünite: Ülkeler Arası Köprüler” Ünitesinde Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu

Ünite kazanımları şöyle sıralanabilir:

1. 20. Yüzyılın başında Osmanlı Devleti ve Avrupa ülkelerinin siyasî ve ekonomik yapısıyla I. Dünya Savaşı’nın sebep ve sonuçlarını ilişkilendirir.
2. Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir.
3. Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder.
4. Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır.

Üniteye yer verilen edebi türler yayınevleri göre sıralanmıştır.

Tablo 3.34: MEB yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında “7. Ünite: Ülkeler Arası Köprüler” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Anı	2	% 40
Özdeyiş	2	% 40
Şiir	1	% 20

Tablo 3.34’e göre 2 kez anı, 2 kez özdeyiş ve 1 kez de şiire yer verilmiştir.

Tablo 3.35: Anıttepe yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında “7. Ünite: Ülkeler Arası Köprüler” ünitesinde edebi yer alan edebi ürünlerin toplam adetleri ve genel oranları

Edebi Tür	f	%
Özdeyiş	4	% 67
Anı	1	% 16.5
Hikaye	1	% 16.5

Tablo 3.35’e göre üniteye, 4 özdeyiş, 1 hikaye ve 1 anı türünde ürün kullanılmıştır.

Sosyal bilgiler 7. sınıf kitapları 7. üniteye; anı ve özdeyişin MEB yayınları ve Anıttepe yayınlarında ortak kullanımı olduğu göze çarpmaktadır. MEB yayınlarında bir şiire, Anıttepe yayınlarında ise bir hikayeye yer verilmiş olup farklı türlerin kullanımı söz konusu değildir.

3.3.8. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Tüm Kitaplarda Edebi Ürünlerin Kullanım Durumu

İncelemeye konu olan sosyal bilgiler kitaplarında yayınevleri bağlamında her kitap ayrı olarak incelenmiş ve tablo halinde kullanılan türler ve oranları verilmiştir.

Tablo 3.36: MEB yayınları edebi ürünlerin kullanım durumu

Edebi Tür	f	%
Gezi Yazısı	16	% 32
Özdeyiş	14	% 28

Tablo 3.36. (devamı)

Hikaye	4	% 8
Biyografi	7	% 14
Anı	3	% 6
Şiir	3	% 6
Atasözü	1	% 2
Efsane	1	% 2
Sohbet	1	% 2

Tablo 3.36'ya bakıldığında tüm kitap içerisinde 16 kez kullanılan gezi yazısının en çok kullanılan tür olduğu görülür. Daha sonra 14kez özdeyiş, 4 kez hikaye, 7 kez biyografi, 3'er kez şiir ve anı, 1'er kez de atasözü, efsane ve sohbetin kullanıldığı yapılan çalışma ile ortaya konulmaktadır.

Tablo 3.37 Anıttepe yayınları edebi ürünlerin kullanım durumu

Edebi Tür	f	%
Gezi Yazısı	13	% 41
Hikaye	2	% 6.25
Özdeyiş	8	% 25
Anı	3	% 9
Biyografi	2	% 6.25
Efsane	1	% 3.125
Gölge oyunu	1	% 3.125
Makale	1	% 3.125
Şiir	1	% 3.125

Tablo 3.37'e bakıldığında kitapta en çok kullanılan türün 13 kez kullanılan gezi yazısı olduğu görülmektedir. Bunu 2 kez kullanılan hikaye, 8 kez kullanılan özdeyiş, 3 kez kullanılan anı, 2 kez kullanılan biyografi ve 1'er kez kullanılan efsane, gölge oyunu, makale, röportaj ve şiir takip etmektedir.

3.4. ALT AMACA İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde sosyal bilgiler 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında yer alan metinlerin türlere göre değerlendirilmesi yapılmıştır.

a) Anılar

1. İlk anı türü sosyal bilgiler 6. sınıf kitabı İmyay yayınlarında yer almaktadır. İlk ünite olan “Sosyal Bilgiler Öğreniyorum” ünitesinde “Haklarımı Öğreniyorum” başlığı altında (s.25) yer verilmiştir.

Metnin konusu Ankara’da valiz ve benzeri ürünler satan bir mağazadan kredi kartı kullanılarak alınan bir valizin kısa bir süre sonra yırtılması ve bu olaydan sonra satın alınan mağaza ile yaşadıkları ürünün iade edilme süreci anlatılmıştır. Anının bazı yerlerinde öğrencilere çeşitli sorular yöneltilmiş ve yaşanan durum hakkında onların görüşleri alınmaya çalışılmış ve öğrencinin empati kurarak benzer bir durumla karşılaşması durumunda neler yapabileceği öğrenilmeye çalışılmıştır.

Anının başlığı bulunmamaktadır. Ünite içerisinde yer alması metin ünite bütünlüğünün sağlamaktadır. Ünite içerisinde anı türünün kullanılma amacı karşılaşılan bir sorun ve soruna getirilen çözümlerin sosyal ve etkin vatandaş olmayı başarmış bireylerin karşılaştıkları sorunlara hak özgürlük ve sorumluluklar çerçevesinde çözüm bulmayı başarabileceği mesajını vermesidir.

Metin içerisinde 2 farklı fotoğrafa yer verilmiş bunlarda anıda geçen olayı destekler niteliktedir.

Metinde kullanılan dil sade, öğrencilerin anlayabileceği düzeyde anlaşılır seviyededir. Anıda son bölüm paragrafında noktalama işareti yanlış yapılmıştır.

2. Bir diğer anı türü Meb tarafından hazırlanan 6. sınıf ders kitabında 4. üniteye yer alan “Atatürk ve Çoban Mustafa” adlı metindir (s.123).

Anının içeriğinde Atatürk tarafından 1929 senesinde himaye altına alınıp okutulan Yalovalı Sığırtmaç Mustafa ile Atatürk’ün karşılaşma hikayeleri anlatılmaktadır. Atatürk’ün Yalovalı Mustafa’nın küçük yaşta çoban olmasına karşı

gösterdiği reaksiyon ve Mustafa'nın eğitimini üstlenmesi ve sonucunda Kuleli Askeri Lisesini bitirerek subay olması Mustafa'nın dilinden anlatılmaktadır.

Ünite içerisinde böyle bir anıya yer verilme amacı ve vurgulanmak istenen mesaj ise nitelikli insanın kim olduğu ve nitelikli insan olmanın yolunun eğitimden geçtiği mesajının öğrencilere verilmek istenmesidir. Anıdan sonra sorulan sorular ile de öğrencilerin görüşlerini ifade etmeleri beklenmiştir.

Anıda sayfanın hemen üstünde Atatürk ile karşısında köylü kıyafetleri giymiş bir çocuk fotoğrafına yer verilmiş, sayfa sonunda ise gene Atatürk ile bir çocuk fotoğrafına yer verilmiş fakat bu sefer çocuk takım elbiseli ve daha modern görünmektedir. Fotoğrafların kullanımı ile verilmek istenen mesaj paralellik göstermekte ve anlatılmak istenen düşünceyi destekler niteliktedir.

Anının dili sade ve anlaşılırdır. Anlamı bilinmeyen kelimeye yer verilmemiş ve yazım noktalama hatası bulunmamaktadır.

3. İmyay yayınlarında 6. sınıf ders kitabı 7. ünite de bulunan bir diğer anı ise (s.125) Zeynep adlı bir öğrenci orijinal ve korsan kitap deneyimini anlatmaktadır. Yakın çevresinde popüler bir kitabın adını sıkça duyması ve bu kitabı almak istemesi anının genel konusudur. Kitapçıya giden Zeynep'in kitap fiyatının yüksek gelmesi nedeni ile kitabı almaktan vazgeçmesi ve yol üstünde gördüğü yerde kitap satan birisinden kitabı alması ve daha sonra yaşadıkları ile kitabın sahte olduğunun anlatıldığı bir anıya kitapta yer verilmiştir.

Ünite içerisinde verilmek istenen telif, patent ve ticaret kavramlarıyla bir uyum göstermektedir. Belirli bölümlerden sonra sorulan çeşitli sorular ile öğrencilerin derse aktif katılımı amaçlanmış ve düşüncelerini paylaşmaları istenmiştir.

Kullanılan fotoğraflarla metin uyumu bulunmamaktadır. Rastgele seçilen fotoğraflar sayfada kendisine yer bulmuştur.

Anıda kullanılan dil sade ve öğrenci düzeyine uygunluk göstermektedir. Anlamını bilmediği patent, telif gibi kavramlar ise metnin konusunun kavranmasıyla anlaşılacak düzeydedir.

5. MEB 7. sınıf kitabında 1. üniteye yer alan anı ise (s.29) Safa Tekeli tarafından kaleme alınmış Halide edip ve Yunus Nadi arasında geçen ve Anadolu ajansının kurulması, adının nasıl verildiğini belirten anıdır. Ajans adının nasıl ortaya çıktığı ve ajansın kurulma amacının ne olduğu okuyucuyla paylaşılmıştır.

Temanın konusu İletişim olduğun için milli ajansımızın kurulma hikayesi okuyucuya aktarılmıştır.

Anının yer aldığı sayfada iki fotoğrafa yer verilmiş, birinci fotoğrafta eski dönemlerde kullanılan bina diğer fotoğrafta ise modern ve yeni Anadolu Ajansı binası gösterilmiştir.

Anıda dil sade ve anlaşılırdır. Öğrencilerin anlamını bilmediği kelimelere yer verilmemiş ve yazım noktalama hatası bulunmamaktadır.

6. Anıttepe yayınlarında 1. üniteye Anadolu Ajansının kuruluş hikayesini anlatan, Meb yayınevinde de bulunan aynı anıya (s.33) yer vermiştir. Anıda kullanılan fotoğraflar da aynıdır.

7. Anıttepe Yayınları 1. üniteye Mustafa Kemal ve Basri Bey arasında geçen Sakarya gazetesinde yayınlanan bir anıya (s.25) yer verilmiştir. Atatürk'ün Basın hakkında düşünceleri ve basına verdiği önem dile getirilmiş ve Basri Beyle karşılıklı fikirleri dile getirilmiştir.

Atatürk'ün basına verdiği önem ve Türk basınına yaptığı katkıların öğrenciler tarafından kavranması amacıyla tema içerisinde yer verilmiş ve anıdan sonra Atatürk'ün basına katkılarını öğrencilerin araştırması istenmiştir.

Anı ile resim veya fotoğraf kullanılmamış. Dili sade anlaşılır olmakla birlikte yazım noktalama hatası yapılmamıştır.

8. Meb 7. sınıf sosyal bilgiler kitabında 7. üniteye Faruk Çil tarafından kaleme alınan “Kazanılan Bir An” isimli (s.174) Atatürk'ün Çanakkale Savaşı sırasından cephe hattında yaşadıkları ve askerleri ile arasında geçen olayların anlatıldığı anıdır.

Anıya yer verilmesi ile amaçlanan Çanakkale Savaşı sırasında Türk halkının ve askerinin yaşadığı zorluklar ve yaşanan zorluklara rağmen içinde azim ve vatan sevgisinin eksilmediğinin öğrencilere sezdirilmek istenmesidir.

Anının yer aldığı sayfada Atatürk'ün cephe hattında çektiği bir fotoğrafa yer verilmiştir. Konuyu ve anlatımı destekler niteliktedir.

Anın dili sadece ve anlaşılırdır. Yazım ve noktalama hatası yapılmamış, anlamı öğrenciler tarafından bilinmeyen kelimelere yer verilmemiştir.

9. Meb 7. sınıf sosyal bilgiler kitabında 7. ünite Muhsin Ertuğrul ile Atatürk arasında geçen ve Türkiye'de açılan Tiyatro okulunun nasıl bir şekilde kurulduğunu anlatan kısa bir anıya (s.184) yer verilmiştir.

Anıda Atatürk'ün sanata ve sanatçıya verdiği önem ve desteğin ne denli yoğun olduğu belirtilmek istenmiştir.

Anıda resim ve fotoğrafa yer verilmemiş. Yazım ve noktalama hatası olmayıp kısa ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır.

10. Anıttepe yayınları 7. sınıf ders kitabı 7. ünite içerisinde “Çanakkale Savaşlarında Bir Anı” ismiyle cephe komutanı Esat Paşa ve bir er arasında geçen bir anıya (s.199) yer verilmiştir.

Susuzluk çeken Anzak erleri ile yolunu şaşırıp düşman bölgesine giren Türk askerlerinin yaşadıkları ve Anzak askerlerini esir alan askerimizin düşman dahi olsa şefkatle onlara yaklaşması ve kötü muamele etmediği temasının işlendiği anıda Esat Paşanın durumdan etkilenişi anlatılmaktadır.

Anıda kucağında yaralı düşman askerini taşıyan Mehmetçiğin görüldüğü resim kullanılmıştır.

Anının dili sade ve anlaşılır. Anlamı öğrenciler tarafından bilinmeyen kelimenin olmadığı bir dil kullanılmıştır.

b) Biyografiler

1. Biyografi türüne ilk örnek İmyay yayınları 6. sınıf ders kitabında 1. üniteye yer alan Prof. Dr. Afet İnan'ın biyografisidir (s.30). Afet İnan'ın hayat hikayesinin altıldığı kısa bir yazı şeklinde verilmiştir. Kronolojik olarak fazla ayrıntıya girilmeden hayatında önemli dönemlerin anlatıldığı ürün öğrencileri sıkmadan bilgi vermek amacıyla yazılmıştır.

Sayfada Atatürk ile Afet İnan'ın fotoğraflarına yer verilmiştir. Atatürkçülük temasıyla uyumlu olarak yer verilmiş, öğrenciye Atatürk'ün bilim ve bilim insanlarına göstermiş olduğu değerlerin öğrencilerin dikkatini çekmesi sağlanmıştır.

Dili sade, basit ve anlaşılır bir dil kullanılmış. Anlamı bilinmeyen kelimeye yer verilmemiş, yazım noktalama hatası yapılmamıştır.

2. İmyay yayınları 6. sınıf ders kitabı 3. ünite içerisinde Hz. Muhammed'in biyografisine (s.81) yer verilmiştir. Hz. Muhammed'in 572'de doğumunun anlatımıyla başlayan yazı, kronolojik bir düzen içerisinde öğrenciye İslam tarihi ve peygamberin hayatını anlatmaya çalışmaktadır.

Tülin adlı bir öğrencinin hacca giden dedesinin geri gelmesinin kutucuk içinde dillendirilmesi ve dedesinin Hz. Muhammed ve İslam tarihi hakkındaki bildiklerini torununa anlatıyormuş şeklinde başlayan olaylar sayfada Biyografik olarak Hz. Muhammed'in anlatımı ile devam etmiştir. Böyle yaparak öğrencilerin derse karşı ilgi duyma, sıkıcılıktan kurtarma amacı güdülmüştür.

Sayfada Mekke ve Kabe fotoğraflarına yer verilmiş ve metinle bağ kurulmaya çalışılmıştır.

Anlaşılır ve sade bir dil kullanılmış, öğrencilerin anlamını tahmin edemeyecekleri kelime kullanımı olmamıştır.

3. İmyay yayınları 6. sınıf ders kitabı 3. ünite içerisinde Kaşgarlı Mahmut'un biyografisi (s.88) bir diğer kullanım örneğidir. Biyografide doğumundan ölümüne kadar geçen süre içerisinde Kaşgarlı Mahmut'un nerelerde yaşadığı ve bunlardan önemlisi

Türk dili için nasıl çalışmalar yaptığı ve Divanu Lûgati-i Türk adlı eserinin Türk dili açısından taşıdığı önem ve değer, öğrencilere ifade edilmiştir.

Biyografiden sonra çeşitli sorulara yer verilerek öğrencilerin konuya dair düşüncelerini ifade etmeleri beklenmiştir.

Kaşgarlı Mahmut'un resmine metin içerisinde yer verilmiştir. Sade ve anlaşılır bir dil kullanılmış, anlamı bilinmeyen kelimeye yer verilmemiştir.

4. İmyay yayınları 6. sınıf ders kitabı 3. ünite içerisinde Gazneli Mahmut'un biyografisine (s.91) yer verilmiştir. Doğumuyla ölüm arasındaki zaman diliminde hayatı için önemli dönemler ve olaylara yer verilmiştir. Metnin kitap içerisinde kullanılması ile didaktik bilgi verilmeye çalışılmıştır. Metinden sonra çeşitli sorular yoluyla öğrenilen bilgi düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Metinde Gazneli Mahmut'un temsili resmine yer verilmiş, dil olarak sade ve anlaşılır bir dil seçilmiştir. Anlamı bilinmeyen kelimelere yer verilmemiştir.

5. İmyay yayınları 6. sınıf ders kitabı 3. ünite içerisinde Melik Şah'ın biyografisi (s.93) bir diğer kullanımdır. Alparslan'ın ölümünden sonra tahta çıkışı ve ölümüne kadar geçen hayat hikayesi öğreticilik amacı güdülerek öğrencilere aktarılmıştır. Kronolojik sıra halinde ve bilgi vermeye dayalı kullanımı akılda kalmayı zorlaştıran ve ilgi çekiliktен uzaktır.

Metinden sonra sorulan sorular öğrenci açısından okuduklarını anlama ve kavramaya yönelik sorulardır. Sayfada Melik Şah'ın temsili resmine yer verilmiş bununla birlikte akıcı ve sade bir dil kullanılmıştır. Yazım ve noktalama hatasına yer verilmemiştir.

6. Altın Kitaplar yayınları 6. sınıf ders kitabı 5. ünite içerisinde "Parayı Sevgiye Dönüştüren Adam: İzzet Baysal" adıyla İzzet Baysal biyografisine (s.132) yer verilmektedir. İzzet Baysal doğumuyla başlayan hayat hikayesinde, eğitim görmesi, aldığı eğitimden sonra iş hayatına atılması, devlet hizmetinde çalışmasına ve ardından girdiği ticaret işleri ile hayatının değişmesine yer verilmiştir. Ticaret ile kazandığı parayı karşılık beklemeden memleketi olan Bolu şehri için harcaması ve bunlardan öte

eğitim için hiçbir karşılık beklemeden okullar yaptırması ve kendi adıyla anılacak olan üniversiteye hayat vermesi işlenen konudur. Her şartta eğitime verdiği destek sıkça ifade edilmiştir.

Metinde İzzet Baysal ve kendi adıyla anılan üniversiteden fotoğraflara yer verilmiştir. Metinden sonra sorulan sorular ile de öğrencilerin okuduklarını değerlendirmeleri amaçlanmıştır.

Sade ve anlaşılır bir dille metin yazılmış; yazım noktalama hatası yapılmamıştır.

7. İmyay yayınları 6. sınıf ders kitabı 6. ünite de Türklerde Kadın Hakları konusunda Halide Edip Adıvar'ın biyografisine (s.178) çok kısa olarak yer verilmiştir. Biyografiden sonra Kurtuluş Savaşında aktif rol alan Türk kadınlarının araştırılması istenerek hem bilgi aktarılmış hem de çalışma verilerek yeni bilgiler elde edilmesi istenmiştir.

8. MEB yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında "4. ünite: "Zaman İçinde Bilim" Ünitesinde toplam 7 biyografi türünde ürün kullanılmıştır. Harezmi (s.105), Biruni (s.105), İbni Sina (ss.105), Uluğ Bey (s.106), Ali Kuşçu (s.106), Piri Reis (s.106), Taküyyiddin (s.106) gibi Türk bilim insanlarının biyografileri çerçeve içine alınarak hayatlarının belli dönemleri kısa ve akılda kalacak şekilde aktarılmıştır. Biyografilerde konuyu destekler nitelikte resim, minyatür gibi unsurlar kullanılarak aktarılanla ilişki kurmak kolaylaştırılmaya çalışılmıştır.

Hepsinin dili benzer olarak sade ve anlaşılırdır. Yabancı kelime kullanımı ve anlamı bilinmeyen sözcük yer almamaktadır.

9. Anıttepe yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında 4. ünite de 2 biyografiye yer verilmiş olup bunlardan ilki William Shakespeare'in biyografisidir (s.121). İngiliz yazarın eserleri ve taşıdığı önem çocukların anlayabileceği basitlikte dile getirilmiştir. Ayrıca başlıkta yazarın adının Türkçe okunuşuna yer verilmesi çocukların telaffuzda zorluk yaşamalarının önüne geçmektedir.

Dili sade ve anlaşılır olup, aynı zamanda anlamı bilinmeyen kelime kullanımı gerçekleşmemiştir. Biyografinin yanında yazarın bir kitabının kapağına yer verilmiştir.

Bir diğeri ise Ali Kuşçu'nun hayat hikayesidir (s.126). Biyografide doğumundan ölümüne kadar geçen sürede bilime yaptıkları katkı ve geride bıraktığı eserler ile yazdığı kitaplardan söz edilmiştir.

c) Denemeler

1. Altın kitaplar yayınları 6. Sınıf ders kitabı 1. ünite içerisinde 2 denemeye yer verilmiştir. Aynı konu üzerine iki farklı görüşün dile getirildiği metinler sadece bu kitap için hazırlanmış örneklerdir.

Bunlardan ilki “Hayatımızda Önemli Yeri Olan Teknolojik Bir Ürün: Televizyon” başlığını taşımaktadır (s.14). Yazılış amacı televizyonun içinde yaşadığımız teknolojik çağda bir zorunluluk olduğu; olayları, haberleri ve dünyada olup biten pek çok şeyi televizyonlar aracılığı ile öğrendiğimiz ve bunun teknolojik bir nimet olduğu düşüncesinin verilmek istenmesidir.

Bir diğer deneme ise " Hayatımızdaki Önemli Sorunlardan Biri Olan Teknolojik Bir Ürün: Televizyon” başlığını taşımaktadır (s.15). Metnin yazılış amacı televizyonun gereksiz ve zararlı olduğu düşüncesinin dile getirilmek istenmesidir. Metne göre televizyon insanlar arasındaki sosyal bağları koparmakta, insanı yalnızlaştırmakta ve değerli vaktini gereksiz yere tükettiği düşüncesini dile getirmektedir.

Bu iki deneme türünün bir arada verilmesi ile her iki yazının konusunun televizyon; yani ortak olmasına rağmen kişilerin, aynı konularda farklı görüşlere sahip olabilecekleri; bunun temel nedeninin ise insanların birbirlerinden farklı düşünüyor olmaları olduğu ve bunun da normal bir durum olduğu görüşüne öğrencilerin dikkatini çekmek istenmesidir.

Yazılarda akıcı anlaşılır bir kullanımı sağlanmıştır. Her metinde kullanılan fotoğraflar ile fotoğraf konu uyumu sağlanmaya çalışılmıştır. Metinlerde yazım ve noktalama hatası yapılmamıştır.

2. MEB yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında 4.ünite: ”Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde deneme türüne örnek metin kullanımı söz konusu olmuştur (s.115). Metinde vergi vermek üzerine yazar görüşlerini dile getirmiştir. Ünite içerisinde

kullanılması ile amaçlanan da vergi vermenin bir vatandaşlık görevi olduğunun öğrenciye sezdirilmek istenmesidir. Metnin kullanımı da bu noktada öne çıkmaktadır. Anlaşılır bir dille oluşturulan metinde anlamı bilinmeyen kelime kullanımı bulunmayıp yazım ve noktalama hatası da yapılmamıştır.

d) Destan ve Efsaneler

1. MEB yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında 3. ünite de 3 adet destana çok kısaltılmış olarak yer verilmiştir. Saadetin Gömeç'e ait Türk Destanlarına Giriş adlı kitaptan alınan örnekler bir veya iki paragraf halinde (s.65,67,70) kitapta kendilerine yer bulmuştur.

Kısaltılarak verilen metinler öğrencinin konuyu anlaması ve konuya ilgi duymasını sağlamaktan çok uzaktır. Metinlerin hangi destana ait olduğu bilgisine de yer verilmemiştir. Metinde cümle düşüklükleri, anlam karmaşası yaratacak bir dil kullanılmıştır.

2. İmyay yayınları 6. sınıf ders kitabı 3. ünite de 2 adet destan kullanılmıştır. Ergenekon (s.66) ve Göç destanları (s.69) Yılmaz Öztuna'nın, Büyük Tarih Ansiklopedisi adlı eserinden kısaltılarak kullanılmıştır. Ergenekon destanında "Türklerde Bağımsız Yaşama" duygusunun önemi vurgulanmak istenmiştir. Öğrencilere metinden sonra çeşitli sorular sorulmuş ve soruları yanıtlanmaları beklenmiş hatta Ergenekon adlı yerin nasıl bir olabileceği noktasında öğrencilerin hayal güçlerini kullanarak orayı resmetmeleri onlardan beklenmektedir.

Diğer destan olan Göç'te ise Türk kültürüne ait öğeler destan içerisinde belirtilmiş ve öğrencilerin eski Türklerde yaşam koşulları ve Türklerin kültürleri hakkında bilgi sahibi olmaları metin yoluyla vermeye çalışılmıştır.

Her iki destanda da anlatımı destekler nitelikte resimlere yer verilmiş bu da konu ve anlatımla bütünlük sağlamaktadır.

Destanların genel anlatım dili öğrencilerin yaş grubuna uygun ve anlaşılırdır. Anlamı bilinmeyen kelime kullanımı ve yazım noktalama hatasına yer verilmemiştir.

3. Altın Kitaplar yayınları 6. sınıf ders kitabı 3. ünite de 2 adet destana yer verilmiştir. Bunlar: Oğuz Kaan (s.62) ve Göç (s.67) destanlarıdır.

Destanlar geçmiş dönem Türk kültürü, yaşantısı ve tarihi hakkında bilgi vermek amacıyla kitap içerisinde kullanılmıştır. Her iki destandan önce öğrencilerini destanlar ait hazır bulunuşluk düzeylerinin sorgulanmasıyla başlayıp metnin çeşitli yerlerinde anlatım kesilerek sorulan sorular yoluyla öğrencilerin derse katılımı sağlanmaya çalışılmış ve okuduklarını anlama ve çözümleme yapmaları öğrencilerden beklenmiştir.

Kullanılan destanlar öğrenci sınıf düzeyine paralel bir dille kitapta kullanılmıştır. Öğrencilerin anlamakta zorlanacağı ve kafasının karışacağı bir dil ve sözcük kullanımı söz konusu olmamıştır.

Destanların yer aldığı sayfalarda resim kullanımı sınırlı olmak kaydıyla mevcuttur.

4. Anıttepe yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında 5. ünite de Frig Kralı Midas'ın tanrı Diyonisoz'un arkadaşını tutsak almasını anlatan küçük bir efsaneye yer verilmektedir (s.140).

Kısa bir anlatımı olan efsanede Midas'ın Diyonisoz'un arkadaşını rehin aldıktan sonra ona iyi davranması ve tanrının bu iyiliği karşılığında kendisinden istekte bulunmasını kabul etmesi anlatılmaktadır. Paktolas Irmağında altın bulunması ve Friglerin altın ticareti ile kral yolunu kullanmaları efsane yoluyla öğrencilere aktarılmıştır.

Efsane ünite de yer alan konu ile örtüşmekte ve konunun dikkat çekici hale gelmesini sağlamaktadır.

5. MEB yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabı 5. ünite de Anıttepe yayınları kullanılan Frig kralı Midas'ın efsanesine yer verilmiştir (s.122).

e) Gezi Yazıları

1. MEB yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında 3. ünite de gezi yazısına yer verilmiştir. Geçmiş dönemde yaşamış bir Türk tüccarın Çin'den başlayıp

İstanbul'a kadar devam eden tarihi İpek Yolu'nda gezip gördüğü ve yaşadıklarını anlattığı metin bu üniteye kendine yer bulmuştur (s.74).

Geçmiş dönemlerde önemli bir ticaret yolu olan İpek yolu, anlatıcının gözünden kısaca öğrencilere aktarılmaya çalışılmış ve öğrencilerin o dönem şartlarını, hayal güçleri yardımı ile kavramaları sağlanmaya çalışılmıştır. Tarihi İpek Yolu'nun güzergahını gösteren aynı zamanda temsili bir tüccarın yer aldığı bir resme sayfada yer verilmiştir. Dil ve anlatımı öğrencilerin yaş grubuna doğru hitap etmektedir. Yazım noktala hatası ve anlamı bilinmeyen sözcük kullanımına yer verilmemiştir.

2. Anıttepe yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında 2. ünite içerisinde beş öğrencinin anlatımından oluşan gezi yazılarına yer verilmiştir (s.40-41). Kocaeli, Antalya, Kars, Şanlıurfa ve Zonguldak illerinin iklim koşulları, sağlık olanakları, tarım gibi konuları işlenmiş ve bir bölgenin nüfusuna etki eden koşullar konu temasına uygun olarak verilmeye çalışılmıştır.

Her yazı ile o ilin resmi birlikte verilmiş, sade ve anlaşılır bir kullanımı yoluna gidilmiştir. Yazım ve noktalama hatasına yer verilmemiştir.

3. MEB yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında "Türk Tarihine Yolculuk" ismini taşıyan 3. üniteye ismiyle uygun olarak on beş gezi yazısı (s.54-78) yer almaktadır. Türklerin Yeni Yurdu Anadolu, Türkiye Selçuklu Devleti, Siyasi Birlikten Yeniden Beyliklere, Beylikten Devlete, Anadolu'dan Rumeli'ye Geçiş, Gez Dünya'yı Gör Konya'yı, Seyyahların Dilinden Osmanlı Kültürü konu başlıklarında yer alan gezi yazıları kısa, çoğunlukla bir paragrafı geçmeyen, anlaşılır ve verilmek istenilen kazanıma uygundur. Zeminden farklı renkte kutucuklar işine alınan gezi yazıları dikkat çekicidir ve hepsinin yanında anlatına dönemi ifade eden birer resim yer almaktadır.

4. Anıttepe yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabında 3. ünite "Türk Tarihine Yolculukta" 8 gezi yazısı kendine yer bulmuştur (s.98-101). Gezi yazıları üniteye yer alan "Seyyahlarla Gezinti" adlı başlık altında verilmiş, öğrencilerin "Bir toplum kültürünü anlamının en önemli yönlerinden biri de seyahatnameler olduğunu, seyahatnamelerin tarih ve kültür araştırmaların en önemli kaynakları olduğu, bu

seyahatnamelerde o ülkelerdeki insanların giyim tarzlarından yemeklerine, gelenek-göreneklerinden edebiyatlarına, oyunlarından mimari eserlerine kadar her konuda bilgi bulabileceğinin öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. Yer verilen gezi yazıları ile Osmanlı kültürüne izlerin öğrenciler tarafından kavranması ve gezi yazıları ile geçmiş ve günümüz yaşam tarzlarını karşılaştırma yapmaları beklenmektedir.

Gezi yazıları kısa, genellikle paragraflar halinde ve öğrencilerin dil gelişimine uygun sadeliktedir. Her sayfada dönemi yansıtan resimlere yer verilmektedir.

5. MEB yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabı 5. ünite de Marco Polo'nun doğu dünyasını batıya anlatan yazının sadece bir paragrafına yer verilen gezi yazısından küçük bir örneğe yer verilmiştir (s.123).

f) Hikayeler

1. MEB sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı 1. ünite de yer alan hikaye; hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde yaşanan soruna çözüm getirme kazanımlarıyla ilgili küçük bir hikayedir (s.19).

Hikayenin kahramanı Ayşe isimli bir kızdır. Vitrinde gördüğü kazağı beğenerek alması ve eve getirdiğinde kazağın yırtık olduğunu görmesi ve değiştirmek için mağazaya gittiğinde mağaza sahibinin kazağı değiştirmek istememesi konulu giriş, gelişme bölümlerinde oluşan kısa bir hikayedir. Sonuç bölümü boş bırakılarak öğrencilerin hikayeyi tamamlaması istenmekte böylelikle yaşanan sorunlara nasıl çözümler getirileceği her öğrencinin kendi düşünceleri yoluyla sonuçlanması hedeflenmektedir.

Hikayeyi özetleyen resimlerin kullanımı oldukça yerindedir. Dili ve anlatımı sadece ve öğrenci yaşına uygundur.

2. İmyay yayınları sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı 1. ünite 2 hikayeye yer verilmiştir. Bölümdeki ilk hikayenin adı “Kim Suçlu” dur (s.13). Konusu çıkan bir yangının geç söndürülmesi ve geç söndürülmesi hakkındaki farklı bakış açılarıdır. Teması sosyal hayattaki yaşam alanlarının sorunlarıdır.

Günlük hayatta sıkça karşılaşılan sorunlara örnek olabilecek bir olayın anlatıldığı hikaye de kahramanlar çok belirgin olmamakla birlikte, ana kahraman bir çocuktur. Anlatım çocuğun ağzından yapılmaktadır. Yaşanan soruna yol açan nedenlerin herkes için farklı özellik gösterdiği, vurgulanmak istenen mesajdır. Yangına geç müdahale nedeni için yolun dar olması bir de bunlara dar yollara park eden araçların olmasıdır. Dili yalın ve anlaşılırdır. Hikayede 4 resim kullanılmıştır. Yanan ev, villa olarak resmedilmiş, bir villanın dar bir sokakta yer almayacağı düşünüldüğünde konu bütünlüğü oluşmamıştır denilebilir. Belediyeyi anlatan resimde yer alan ofis ve çalışanlar yerine bir belediye binası resmedilmiştir. Diğer resimler olan itfaiyeci kıyafeti ve dar sokak resmi, konu ile örtüşmektedir.

Kitapta yer alan ikinci hikayenin adı “Randevu” dur (s.17). Konusu, iki arkadaşın buluşmak için sözleşmesi ve sonucunda gelişen olaylardan oluşmaktadır. Hikayenin mesajı, verilen sözlerin tutulmasının önemli olduğudur. Kahramanları Ahmet ve arkadaşısıdır. Aralarında sözleştikleri zaman diliminden yarım saat sonra buluşamamaları Ahmet’in arkadaşının çok sinirlenmesine neden olmuştur. Yarım saatlik bir sürenin saatlerle ifade edilmesi bir abartma durumudur.

Hikaye verilen sözlerin önemli olduğu, somut koşulların değerlendirilmesi gerektiği ve anlayışlı olunmasının önemini vurgulamaktadır. Anlatım olarak oldukça yalın ve kısadır. Resimlemesi tam buluşma sahnesini göstermekte, konuyla örtüşmektedir.

Kitapta bu hikayenin kullanımı ile toplumsal yaşamda verilen sözlerin önemi ve tutulması gerektiği ünite de verilmek istenen kazanımlarla uyum göstermektedir.

3. Altın Kitaplar yayınları 6. sınıf ders kitabı 1. ünite de 2 hikayeye yer verilmiştir.

Bunlarda ilki “Yeni Okulum” başlıklı bir hikayedir (s.12). Hikaye ünite ve konu kazanımı olan “ Yaşamımızı ne tür olaylar etkiler? , Herhangi bir olay, neden her insanda farklı etkiler gösterir?” sorularının öğrencilerin kavramasını sağlayacak bir hikayenin kullanımı ile sağlanmaya çalışılmıştır.

Hikayenin kahramanı 5. sınıfa giden bir öğrencidir. Babası öğretmen olan kahramanımızın tayinleri çıkınca Bursa'dan Ankara'ya taşınma maceraları konu edinilmektedir. Yeni bir şehre gelince yaşanan zorluklar ve bunların insan yaşamındaki etkilerine değinilmeye çalışılmıştır.

Yazarı bulunmayan öykü, ana karakterin diliyle, yalın ve anlaşılır bir üslupla anlatılmıştır. Yazım noktalama hatası bulunmayan hikayede sayfalarda resimlere yer verilmiş ve öğrencilerin kafalarında yaşananları canlandırmaları kolaylaşmıştır.

Bir diğer hikaye ise “Şehrimizle İlgili Olayları Araştırıyoruz. “ başlığı taşıyan kahramanı Melike olan ve sosyal bilgiler öğretmenin verdiği araştırma ödevini nasıl yaptığını anlatan bir kızın hikayesidir (s.18). Aslında hikaye, araştırmanın nasıl yapıldığının hikayeleştirilmiş halidir. Verilen ödevi yapmak için Melike'nin araştırma yapması ve yaptığı bu araştırmayı nasıl yazılı hale getirdiği küçük bir hikaye halinde ele alınmıştır.

Hikaye kahramanımızın ağzından anlatılmakta ve bu yalın bir dil kullanılarak yapılmaktadır. Kullanılan resimler konu ile bütünlük sağlamaktadır. Yazım ve noktalama hatası yapılmamıştır.

4. İmyay yayınlarına ait 6. sınıf kitabı 2. ünite edebi tür olarak sadece 1 hikaye kullanılmıştır. Bu hikayenin adı “Ayşe ile Babası” dır (s.50). Konusu, bir babanın kızına derslerinde yardım etmesidir. Teması, yurdumuzdaki iklim ve özellikleridir. Hikayenin kahramanları Ayşe ve babasıdır. Ayşe'nin, ödevini hazırlamakta babasından yardım etmesini istemesiyle, ünite bilgileri verilmektedir. Baba kızına anlayabileceği bir dil ile görsel uygulama yardımıyla konuyu anlatmakta, kızına fayda sağlamaktadır. Hikaye hem bilgi aktarımı hem de aile ilişkileri bakımından önemlidir. Tek resimden oluşan hikayede, resim ve konu bütünlüğü sağlanmıştır.

5. Altın Kitaplar yayınları sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı 2. ünite olan “Yeryüzünde Yaşam” adlı ünite 4 adet hikaye kullanılmıştır.

Yer Yüzünde yaşama ünitesinde konular genel olarak hikayelerle anlatılmıştır (s.36). Haritalar, haritaların üzerinde yer alan bir noktanın nasıl bulunacağı ve iklimlerle ilgili kazanımların sağlanması hedeflenmiştir. İlk hikaye haritaların anlamak konusu

altında yer almış, oğuz ve babasının diyaloglarını içermektedir. İçerik olarak soru-cevap şeklinde işlenmiş olması akılda kalıcılığı arttırmış, aktarımı daha anlaşılır duruma getirmiştir. Yazım ve noktalama hatası bulunmamakta, hikayede yer alan resimler anlatımla tam olarak örtüşmektedir. Anlatımın yanında yer alan resimler konunun daha iyi kavranmasını sağlamıştır.

Koordinatlar konusunda da ikinci hikaye bulunmaktadır (s.38). Birinci hikayede olduğu gibi konu hikayeleştirilerek başlamıştır. Elif ve arkadaşının sinemada oturacakları yeri bulmak için bilet üzerinde yazan değerleri okumaya çalışmaları ve buradan hareketle haritalarda koordinat bulma özdeşleştirilerek hikaye oluşturulmuştur. Böylelikle dersle hikaye arasında bağlantı kurulmuştur. Kısa cümlelerden oluşan hikaye sade bir dille yazılmış, kullanılan resimde konuyu tam olarak yansıtmıştır

Türkiye’de İklim Bölgeleri konusunun anlatımında kullanılan üçüncü hikaye sınıfta yer alan öğrenciler ve öğretmen arasında geçen bir hikayedir (s.43). Öğretmen derse girdiğinde sınıftaki iki öğrencinin üşüdüklerini ifade etmeleriyle başlayan hikaye, bu öğrencilerin başka şehirlerden gelen öğrenciler olduğunu ve onların memleketlerinin de bu kadar soğuk olup olmadığını sormalarıyla devam eder ve farklı yerlerden gelen öğrenciler Türkiye’de görülen iklimleri anlatarak bir nevi iklimler konusunu anlatırlar. Soru-cevap olarak işlenmiş olan hikaye konuyu anlaşılır ve çocuğun yaşına uygun olarak işlemektedir. Noktalama işaretlerinin kullanımı doğru, yazım yanlışı bulunmamaktadır. Konun anlatımı resimlerle güçlendirilmiş, teorik bilgiler verilmiştir.

Ünitede yer alan son hikaye Tarihe Yolculuk konusunda bulunmakta, konu daha önceki üç hikaye örneği gibi işlenmektedir (s.45). Can meraklı bir çocuktur ve zaman makinesi ile geçmişe gitmek istemektedir; fakat bunun imkansız olduğunu bildiğinden düşünceler ve hayallere dalar ve hikaye başlar. Hikayede zaman dilimleri, tarihi çağlar ve insanın yaşam serüvenine yer verilir. Anlatımı sade ve akılda kalıcıdır. Yazım hatası bulunmamakta ve noktalama işaretleri doğru kullanılmaktadır.

6. İmyay yayınları sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı 3. ünite içerisinde “Kutsal Görev “ adıyla bir hikaye yer almaktadır (s.79). Hikaye sosyal bilgiler öğretmeni Alper Beyin derse geç giren öğrenciye neden geç kaldığını sorması; öğrencinin ise ağabeyini askere gönderdiklerini, onu uğurlarken okula geç kaldığını söylemesiyle başlar.

Öğretmen daha sonra öğrencilere Türk ordusunun tarihini bilen olup olmadığını sorar ve Türk ordusunun kuruluşundan günümüze kadar olan sürede gelişimini öğrencilere anlatır.

Bu hikayenin kullanımı ile işlenecek konu hikaye haline getirilmiş ve böylelikle ilgi çekici hale getirilmeye çalışılmıştır. Yalın anlaşılır yapıdaki dili öğrencilerin seviyesine uygundur. Yazım ve noktalama hatası bulunmamakta kullanılan resimler ise hikayeye uyumludur.

7. İmyay yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı 4. ünite içerisinde 4 hikaye bulunmaktadır.

Bunlardan ilki “Yapıyoruz, Satıyoruz” başlığını taşıyan Tarık isimli bir çocuğun ve babasının tarım için organik tarım yapmak istemeleri fakat konu hakkında bilgilerinin olmaması ve bu konuda bilgi edinme süreçlerini anlatan hikayedir (s.116). Hikaye ile aslında ünite konusu ders olarak işlenmiştir. Hikayede organik tarımın ne olduğu, nasıl yapılması gerektiği, ve Türkiye’de organik tarımın gelişimi hakkında bilgi verilmiştir.

Anlatımıyla didaktik bilgi verici olan hikaye anlaşılır bir dille yazılmış olup, kullanılan resimler hikayeye örtüşmektedir.

Diğer bir hikaye ise “Vatandaşlık Borcumuz” adını taşımaktadır (s.120). Ayşe ve annesi arasında geçen hikayede alışveriş sonrası annesinin kızına fiş alıp almadığını sormasıyla başlayan hikaye “vergi, değer, bütçe, kurum, tüketim ve tasarruf” kavramları barındıran özetlemek gerekirse vergi vermenin vatandaşlık görevi olduğu ve toplanan vergiler ile pek çok hizmetin verildiği mesajı öğrenciye sezdirilmek istenmektedir.

Anlatımı ve dili yalın olan hikaye, öğrencilerin yaş gruplarına uygundur. Kullanılan resimler de konuyla bütünlük sağlamaktadır.

Ünitede yer alan 3. hikayemizin kahramanı Zeynep’tir (s.122). Doğal Kaynaklarımızı koruyalım başlıklı hikayede Zeynep, öğretmenin verdiği ödevi yapmak için araştırma yapar ve ülkemizin doğal kaynaklarının neler olduğunu araştırarak bulur ve derste arkadaşlarına sunum yapar.

Hikayede öğrencinin yaptığı araştırma ile üniteye kazandırılmak istenen bilgiler ortaya çıkmaktadır. Öğrenciler hem hikayeyi okuyarak hem de okudukları arasında öğrenmesi gereken bilgilere ulaşmış olmaktadır. Sade ve anlaşılır bir dilin kullanıldığı hikaye resimlerle desteklenmiştir. Yazım noktalama hatası bulunmamaktadır.

Üniteye son hikaye ise “Nitelikli İnsan Gücü” gücü adını taşımaktadır (s.127). Hikayenin kahramanları Fatma, abisi ve okul rehber öğretmenidir. Fatma eve dönen abisini gördüğünde iş başvurusun nasıl geçtiğini sorarak hikayeye giriş yapılır. Abisi ise iş başvuru formu doldurduğunu fakat geri çevrildiğini çünkü üniversite okumadığı ve yabancı dil dilmediğini belirtir. Bu nedenle iş bulmasının çok zor olduğunu kardeşiyle paylaşır. Üniteye bu hikayenin kullanımı ile nitelikli iş gücünün önemine vurgu yapılmakta ve öğrencilerin bu düşünceyi sezmeleri beklenmektedir.

Okula giden Fatma okulda rehber öğretmenine yaşadıklarını anlatır. Öğretmeni artık günümüzde insanların nitelikli iş gücüne ihtiyaç duyduğu ve böyle insanların daha kolay iş bulabildiğini Fatma’ya belirtir. Bunun yolunun üniversitede okumaktan geçtiği fakat her insanın kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda eğitim almasının sağlıklı bir yol olduğu konuşmasıyla hikayeye son verilir. Hikaye ünite kazanımlarıyla örtüşmekte olup öğrenciden beklenen kazanımlara hitap etmektedir. Bunu yaparken de yalın , anlaşılır bir dil ve hikaye örgüsüyle bağlantılı resimlerin kullanımı faydalı olmuştur.

8. Altın Kitaplar yayımları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı 6. üniteye hikayede Hamza’nın aktarımıyla, sosyal katılım becerilerinin geliştirilmesi okulda kütüphanecilik kulübü kuruluşu konusyla işlenmektedir (s.144). Kütüphanecilik kulübü yoluyla okula bir kütüphane kazandırmak için başlarından geçenler hikayede konu edilmiştir. Cümleler kurallıdır ve yazım yanlına rastlanmamıştır. Hikayede maddeleştirmenin de yer alması akılda kalmasını kolaylaştırmıştır. Kelime seçimleri anlamsallık açısından çocuğun düzeyine uygundur. Kullanılan resimlerin, konuyla ilgili daha açıklayıcı seçilmesi daha uygun olabileceği söylenebilir.

Bir diğer hikaye ise “Her Zaman Türk Kadınıyla Birlikteyiz” başlığını taşıyan hikayede okul gazetesi için Dede Korkut ile yapılan bir röportaj şeklinde hikayeleştirilen metinden oluşmaktadır (s.155). Hikayede kız çocukların okutulması

gerektiği ve okutulmadığı durumlar ile kızlara değer vermeme arasındaki ilişki mizahi bir dille ifade edilmeye çalışılmaktadır. Öğrencilerin ilgisini çeken bu dil aynı zamanda öğrencilerin bu konu üzerine düşünmelerini hedeflemektedir.

Resimlerle desteklenen anlatım hikayeye uyum sağlamaktadır. Yazım ve noktalama hatası bulunmayan metin yalın bir anlatıma sahiptir.

9. İmyay yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı 7. ünite içinde yer alan hikâye de Ayten öğretmen öğrencilerine sosyal bilimleri, diğer bilim dallarını ve bu bilim dalları arasındaki ilişkiyi şemalaştırarak anlatılmasını konu almıştır (s.184). Anlatımı resim bütünlüğünü ve verilmek istenen kazanımı verilmesi çocuğun dönemine uygundur. Hikâyenin sonunda yer alan soruların cevaplanması pekiştirme ve akılda kalma açısından uygundur.

10. Altın Kitaplar yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı 7. ünite de yer alan diğer bir edebi ürün “Hayal Hırsız” başlıklı bir hikâyedir (s.174). Bir çocuğun hayallerini konu alan hikâye anlatım kelime seçimi ve resimleri bakımından çocuğun dönemine uygundur. Hikâyenin sonunda yer alan sorular sınıfta bulunan çocukların kendini ifade etmesi okuduğunu anlaması ve konuya katılımın sağlanması açısından kazanımları yüksektir.

11. MEB yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında 1. ünite de 3 hikayeye yer verilmiştir.

İlk hikaye “Aynı Şey Benim Başıma Gelseydi!” adını taşıyan, kahramanlarının Ayda ve Cansu’nun olduğu hikaye çok emek vererek hazırladığı harita ödevinin yağmurlu bir günde elinde kayıp yere düşmesi ve mahvolmasını konu edinmiştir (s.15). Arkadaşının bu duruma üzülenek empati yoluyla aynı durumun kendi başına da gelebileceği duygusunun işlendiği hikaye basit ve yalın kurguya sahiptir. Dil ve anlatımı sade olup anlatım fotoğrafla desteklenmiştir.

Diğer bir hikaye “Keşke Beni Anlasalar!” adını taşımakta ve konusu insanlar arasındaki olumlu ilişkileri nelerin etkilediğinin öğrencilerce sezdirilmesidir (s.19).

Ünitedeki 3. hikaye “Bir TV Genel Müdürünün Anıları: Nasıl Bir Televizyon Olacak?” adını taşımaktadır(s.23). Bir televizyon genel müdürünün televizyon kanalı kurarken adının nasıl bulunduğunun, konu genel olarak basın özgürlüğü, özgür düşünce, tarafsızlık ve düşünceyi ifade etme olarak belirtebiliriz. Haberleri aktarmada basın özgürlüğünün bu boyutu öğrencilere aktarılmaya çalışılmıştır. Hikayede yazım ve noktalama hataları bulunmamakta ve resimlerle hikaye desteklenmektedir.

12. Anıtepe yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında 1. ünite de 1 hikaye bulunmaktadır (s.26).

İletişim hak ve özgürlüklerimiz konu başlığı altında geçen hikayede öğretmenin verdiği bir ödev için babasından yardım istemiştir. Babası ödev konusunun doğru bilgi alma, düşünceyi açıklama ve kitle iletişim özgürlüğü olduğunu öğrenince aklına hemen güzel bir fikir gelir; oğluna gazeteci arkadaşı Bekir Bey edebileceği gelir ve hikaye bu yardımı konu alır. Dili yalın ve anlatımı anlaşılır olup, konuyu tam olarak aktarmaktadır. Resim konu bütünlüğü sağlanmış olup, resmin karakalem çalışması olarak yer alması resme ilgisi olan ya da olabilecek öğrenciler için teşvik edicidir.

13. MEB yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabı 4. ünite içerisinde, “Düşünce Özgürlüğü ve Bilim” adını taşıyan (s.112), Burcu adında bir kızın haberleri izlerken sıkça duyduğu düşünce özgürlüğünün ne olduğunu sormasıyla anlatıma başlanan hikayede, Burcu’nun yaptığı araştırmaları içeren didaktik bilgiler yer almaktadır. Ünite kazanımları hikayeleştirilerek ders ilgi çekici hale getirilmiştir.

14. MEB yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabı 6. ünite içerisinde “Örnek Yurttaş” başlığını taşıyan bir hikayeye yer verilmektedir (s.160).

İlköğretim 7. Sınıf öğrencisi olan Tuğçe’nin ağzından anlatılan hikayede okulun ilk haftası sosyal kulüp çalışmasında kimin hangi kulübe seçileceğinin işlenmesi ve kahramanımızın insan hakları ve vatandaşlık kulübün kayıt olması anlatılmaktadır. Kulüp çalışmaları içerisinde kulüp adında yer alan bilgilerin didaktik olarak ele alınması ile hikayeye devam edilip Tuğçe’nin böyle bir kulüpte bulunmasının kendisine sevinç verdiğini belirtmesi ile sona ermiştir.

Hikayenin kullanımı ile vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları kavramları ünite yer alan kazanımlar olarak hikaye içerisinde kendine yer bulmuş ve öğrencilere aktarılmıştır. Sorulan çeşitli sorular yoluyla da öğrencilerin kavramlara ait fikirleri belirtmeleri istenmiştir.

Dil ve anlatımı basit olup yazım ve noktalama hatası bulunmamaktadır. Resimlere sayfada yer verilmiştir.

15. Anıttepe yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabında 7. ünite “Albert Einstein” adlı küçük bir hikayeye yer verilmektedir (s.212).

Hikaye Albert’in babasına okula neden gitmek zorundayım sorusunu sorularıyla başlar ve babasıyla arasında geçen daha sonra ise annesinin olaylara dahil olduğu ve sormak, sorgulamak kavramlarının işlendiği hikayede her şeyin soru sormayla başlayacağı fikri belirtilmiştir. Bu diyaloglardan sonra Albert Einstein’ın yaşamı ve çalışmaları hakkında bilgilere yer verilmiştir. Sayfada Albert’in fotoğrafına da yer verilmiştir. Yazım ve noktalama hatası yapılmamıştır.

g) Otobiyografiler

1. MEB sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı 3. ünite 6 otobiyografi türüne rastlamak mümkündür. Fakat burada yapılan şey Mete Han (s.72), Sultan Mahmut (s.86), Tuğrul Bey (s.87), Alparslan (s.87), Melih Şah (s.88) ve Nizamülmülk (s.89) gibi tarihi özellikteki kişilerin sanki kendi hayat hikayelerini yazmış oldukları şeklinde bir kullanımdır. Temsili resimlerinin yanında yer alan metinlerin hepsi kendini tanıtarak metne başlamış nerede doğduğu, kim olduğu ve ne gibi işler yaptıkları üzerinde kendi dillerinden açıklamalarda bulunmuş ve hayatlarından kesitler sunmuşlardır. Böyle yapılarak didaktik ve kronolojik olarak verilmek istenen öğrencilerin dikkatini çekici ve daha keyifli hale getirilmiştir.

2. Altın Kitaplar yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı 3. ünite 8 otobiyografi kendine yer bulmuş, Yusuf Has Hacib (s.78), Kaşgarlı Mahmut (s.78), Gazneli Mahmut (s.79), Tuğrul Bey (s.80), Alparslan (s.80), Nizamülmülk (s.81) ve Melikşah (s.81), Mete Han (s.69); Meb yayınlarında olduğu gibi bir kullanımla yaşamlarından kesitler sunmuşlardır.

3. MEB yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabı 2. ünite içerisinde Nazım Özer isimli bir vatandaşın kendi dilinden hayat hikayesine yer verilmiştir (s.44). “İnsanların yaşadığı yeri değiştirme sebepleri neler olabilir? Yaşadığınız yeri terk etseydiniz neler hissederdiniz?” sorularını sorularak, sorulan sorulara yanıt bulunması amacı ve yaşanan bu göç olgusunun somutlanarak dahi iyi anlaşılması için örnek olarak kullanılan bir metindir. Nazım Özer isimli yurttaşın hayatının pek çok döneminde çeşitli nedenlerle farklı şehirler ve ülkelere gitmesinin anlatıldığı metinde ünite içerisinde geçen “göç, işsizlik ve sözleşme” kavramları üzerinde durulmuştur.

h) Şiirler

1. İmyay yayınları sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı 3. ünite “Yaşayan Değerlerimiz” başlığı altında iki şiire yerilmiştir (s.100). İlk şiir Türklerde düğün geleneğinin nasıl olduğunu anlatan Ali Rıza Yalman’a aittir. Şiirde düğün gelenek ve göreneklerimiz hakkında bilgi verilmektedir.

Diğer şiir ise gene yaşayan değerimiz olan Nevruz bayramı hakkında bilgiler içeren bir özellik göstermektedir (s.101). Şiirlerin ünite içerisinde kullanılması alt başlıklarla uyum sağlamaktadır.

2. MEB yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı 4. ünite yer alan ve ülkemizde şubat ayında kutlanan vergi haftası ile ilintili şiir “Vergi Nedir” adını taşımaktadır (s.114). Devlet kavramı ve devletin işlevselliğini sağlayan verginin önemi anlatılmıştır. 6. Sınıf öğrencisi Mine Dikilioğlu tarafından yazılmıştır.

3. MEB yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı 5. ünite “Şenay Yüzbaşıoğlu’na ait olan “Hayat Bayram Olsa “şiirle yardımlaşma ve birliğin tüm sorunları aşabileceğini düşüncesi işlemiştir (s.142). Tüm dünya halklarının bir bütün olduğu vurgulanmış şiirden sonra sorulan sorularla insanlar arasında yardımlaşmanın nasıl sağlanabileceği öğrencilerle tartışılmıştır.

4. İmyay yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı 5. ünite bulunan hem Türkiye Türkçesi hem de Türkmenistan Türkçesi ile birlikte verilen şiirde (s.146) Türk dünyasının ortak ve zengin bir kültüre sahip olduğu, şiirlerde duygu, imge, estetik ve dil

bakımından benzer özelliklerin bolca bulunduğu öğrenciye aktarılmasını amaçlamaktadır.

5. Altın Kitaplar yayınları, sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında 5. ünite İmyay yayınlarındaki gibi bir örnek bulunmaktadır (s.126). Nevruz bayramı ile ilgili bir şiir Hem Türkiye Türkçesi hem de Uygur Türkçesi ile verilerek Türk dünyasında ortak zengin bir kültürün varlığı bulunduğu öğrenciye sunulmuştur.

6. MEB yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabı 1. ünite Üstün Dikmen'e ait "Selam ver" adlı ve ünite iletişim kavramını destekleri nitelikteki şiir (s.19) ile iletişim kurmanın önemi ve gerekliliği üzerinde durulmuştur.

7. MEB yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında 5. ünite "Toprağın Gücü" konusunda "Kara Toprak" adlı şiire (s.118) yer verilmiştir. Seçilen şiirin türkü sözü olarak da kullanılmış olması akılda kalıcılık için önem taşımaktadır. Zemin renginden farklı bir renkte çerçeveye alınan şiir konu ile bütünlük sağlamış altında yer alan soru ile pekiştirilmiştir.

8. Anıttepe yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabı 5. ünite "Topraktan Gelen Yaşan" konusunda MEB yayınlarında olduğu gibi "Kara Toprak" adlı şiire (s.132) yer verilmekle birlikte aynı kavram ele alınmıştır.

9. MEB yayınları, sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabı 7. ünite Çanakkale savaşı konusunda Mehmet Akif'in "Çanakkale Şehitlerine" adlı şiiri (s.172) yer verilerek konu desteklenmeye çalışılmış fakat şiirde Osmanlı Türkçesine ait kelime ve kelime gruplarını kullanılması şiirin anlaşılmasını zorlaştırmıştır.

i) Özdeyiş ve Söylevler

İncelen 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilen özdeyiş ve söylevlerin büyük bir kısmı Atatürk'e ait olup yer aldığı ünite geçen konu ile Atatürkçülük tema ile ele alınmış olup Atatürk'ün konu hakkındaki düşünce, görüş ve önerilerini paylaşmaktadır. Ünitelerde ayrıca farklı kişilere ait özdeyiş ve söylevlerde gene kişilerin konu hakkındaki düşüncelerini belirtmektedir.

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Sonuçlar

Sosyal bilgiler 6. ve 7. Sınıf ders kitapları incelenerek çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanım sıklıkları ve kullanılan edebi ürünler değerlendirilerek çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır.

a) 1. Alt Amaca Yönelik Sonuçlar

Sosyal Bilgiler 6. ve 7. Sınıf Ders Kitaplarının Taşıdığı Şekilsel Özellikler

Araştırmada incelenen ders kitaplarının genel olarak benzer şekilsel özellik taşıdığı belirlenmiştir. Kitaplar beyaz kağıda, 1. hamura baskı yapılmış, baskı kalitesinin iyi olduğu ünite ayrımlarının çok renkli ve vurgulu yazılardan oluştuğu, dikkat çekici bir görselliğe sahip olduğu belirlenmiştir. Kitaplarda üniteler farklı renklerdeki şerit ve hareketli desenlerle ayrılmıştır. Kullanılan resimlerin kaliteleri genellikle iyi olduğu ve konulara uygun kullanıldığı görülmüştür.

b) 2. ve 3. Alt Amaca Yönelik Sonuçlar

Edebi Ürünlerin Kullanım Sıklıklarına İlişkin Sonuçlar

1--Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitaplarında Kullanılan Edebi Ürünlerin Kullanım Sıklığı

Sosyal bilgiler 6. Sınıf ders kitaplarında kullanılan edebi ürünlerin kullanımına ait tablo şöyledir.

Tablo 4.1: Sosyal bilgiler 6. sınıf kitaplarında kullanılan edebi ürünler

Edebi Tür	MEB Yayınları	İmyay Yayınları	Altın kitaplar Y.
Özdeyiş	18	32	22
Hikaye	1	9	9
Otobiyografi	6	0	6
Atasözü	9	0	0

Tablo 4.1. (devamı)

Destan	3	2	2
Şiir	2	3	1
Anı	1	2	0
Deneme	1	0	2
Gezi Yazısı	1	0	0
Makale	1	0	1
Biyografi	0	6	0
Söylev	0	1	4
Fıkra	0	0	1
Röportaj	0	0	1
Toplam	43	55	49

İncelen 3 farklı yayınevi tarafından hazırlanan sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabına baktığımızda; özdeyişin en çok kullanılan ürün olduğunu görürüz. Hikaye, atasözü, otobiyografi, destan, şiir, anı, deneme, gezi yazısı, makale, biyografi, söylev, fıkra ve röportaja kitaplarda yer verildiğini görmekteyiz.

Tabloda en çok kullanılan tür olan özdeyiş 3 yayınevine ait kitapta da kullanılmıştır. Bu kadar sık kullanılmasının nedeni ise her üniteye Atatürkçülük temasına yapılan vurgudur. Atatürk'ün üniteye geçen kavram ya da konu hakkında özdeyişine hemen her üniteye yerilmiştir.

Kitaplarda sık kullanılan bir diğer tür ise hikayedir. İmyay ve Altın Kitaplar yayınlarında 9 hikayeye yer verilmiştir. Hikayeye en az yer verilen kitap ise MEB yayınları olmuştur. Genel olarak hikaye kullanımına baktığımızda hikayenin 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında edebi türlerin kullanımının yoğun olması beklentisine rağmen, özellikle de hikaye kullanımı azlığı göze çarpmaktadır. Hikâyenin hemen her konuyla ilişkilendirilebilecek olan yapısı, dersi kuru okumadan ziyade daha eğlenceli ve ilgi çekici hale getirebilecek özelliği bulunmasına rağmen MEB 6. sınıf ders kitabında bu kadar az kullanılması dikkat çekmektedir.

Her üç ders kitabında hikayeden sonra en çok ön plana çıkan türlerin şiir, destan, otobiyografi, biyografi, anı, atasözü ve söylev olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın

fıkra, röportaj, gezi yazısı, deneme ve makalenin ise daha az oranlarda ders kitaplarında kullanıldığı görülmektedir.

Kaymakçı (2013)' nın “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sözlü ve Yazılı Edebi Türlerin Kullanım Durumu” adlı çalışmasında da 6. sınıf ders kitaplarında hikaye kullanımının yoğun olduğunu, hikâyeden sonra biyografi, siyasetname, anı, gezi yazısı ve destanın çokça kullanıldığını belirlemiştir.

Oruç (2009)'un çalışmasında sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabında; “Anı, Biyografi, Günlük, Destan, Fıkra, Hikâye, Mektup, Roman Özeti, Seyahat ve Şiir” edebi ürünleri kullanıldığını belirlemiştir. Bu edebi ürünlerden en fazla kullanılan hikâye türü olduğunu ,en az kullanılan edebi ürün ise günlük olduğunu belirtmiştir.

Kaymakçı ve Oruç'un yaptığı çalışmalarda da belirtildiği gibi kitaplarda kullanılan edebi türlerin benzer olduğu fakat kullanım sıklıklarının ise değişiklik gösterdiği görülmektedir.

Sosyal bilgiler 6.sınıf ders kitaplarında dikkat çekici bir husus da kullanılan edebi ürünlerin kitaplar içerisinde dağılımıdır. Kitaplara baktığımızda ürünlerin dağılımının dengeli bir yapıda olmadığı görülmektedir. Ünite bazında yapılan incelemede görülmüştür ki bazı ünitelerde herhangi bir edebi ürüne yer verilmediği ya da kullanılan ürünlerin belli ünitelerde toplanması sorunudur. Konu alan içeriği insanı ilgilendiren sosyal bilgiler dersi öğrenci merkezli eğitim programı ile yapılandırılırken kitaplarda bunu görmemiz zorlaştığı söylenebilir.. Hemen her konuyla bağ kurabilecek edebi ürünleri varlığı mevcut iken bu fırsattan sınırlı olarak yararlanıldığı gözlemlenmektedir.

2-Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitaplarında Kullanılan Edebi Ürünlerin Kullanım Sıklığı

Sosyal bilgiler 7. Sınıf ders kitaplarında kullanılan edebi ürünlerin kullanımına ait tablo şöyledir:

Tablo 4.2: Sosyal bilgiler 7. sınıf kitaplarında kullanılan edebi ürünler

Edebi Tür	MEB Yayınları	İmyay Yayınları
Gezi Yazısı	16	13
Özdeyiş	14	8
Hikaye	4	2
Biyografi	7	2
Anı	3	3
Şiir	3	1
Atasözü	1	0
Efsane	1	1
Sohbet	1	0
Gölge Oyunu	0	1
Makale	0	1
Toplam	50	32

Sosyal bilgiler 7. sınıf seviyesinde ders kitaplarında edebi tür kullanım sayısı ve çeşitliliğinin farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Her iki ders kitabında en çok kullanılan edebi türün gezi yazısı ve özdeyiş olduğu belirlenmiş, özdeyişin kullanım amacının Atatürkçülük kazanımının ile bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Kitaplarda hikâyenin yanı sıra, anı, biyografi, şiirin de sık olmamakla birlikte kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca sohbet, gölge oyunu, atasözü ve makalenin her iki ders kitabında diğer edebi türlere oranla daha az kullanıldığı veya hiç kullanılmadığı anlaşılmıştır.

Kaymakçı (2013) ise yaptığı çalışmada ders kitabında en çok kullanılan edebi türün hikâye olduğu belirtmiş, hikâyenin yanı sıra gezi yazısı, özdeyiş, anı, biyografi ve siyasetnamenin de sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Buna ilaveten söylev, şiir ve atasözünün her iki ders kitabında diğer edebi türlere oranla daha az kullanıldığını dile getirmiştir.

Sosyal bilgiler 7. Sınıf ders kitaplarında edebi ürünlerin kullanımı ile ilgili görülen sorun edebi ürünlerin kullanım dağılımında yaşanan sorundur. Bazı ünitelerde

hiçbir ürüne yer verilmezken, bazı ünitelerde ise edebi ürünlerin kullanımının yoğun bir şekilde olduğu görülmektedir.

Tarih, coğrafya başta olmak üzere diğer sosyal bilimleri bünyesinde barındıran sosyal bilgiler dersinden beklenti; öğrencilere tekdüze ve kuru bilginin sunmanın ötesinde olmalıdır. Tarih konuları için bilgilerin kronolojik bir sıra halinde verilmesi veya coğrafya konuları için kuru ezber bilgilerin verilmesi sosyal bilgiler dersinde hedeflenen amaçlara ve başarıya ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Çocuğun içinde yaşadığı dünyayı anlaması, sorgulaması için düşünce ve hayal gücünün gelişimine ve bunları kullanmasına ihtiyacı vardır. Çocuğun düşünce ve hayal dünyasının gelişebilmesi için, edebiyattan, resimden, oyundan ve müzikten yararlanma zorunluluğu vardır. Kendisini, çevresini, içinde yaşadığı toplumun ve dünyanın gelecekte alabileceği biçimi bireyler sadece hayal güçlerinin yardımıyla kavrayabilirler. İşte bu kavrama çabalarına ve hayal güçlerinin gelişimine kitaplar ve ders kitapları ışık tutarlar.

Öğrenciler açısından en büyük sorun sosyal bilgiler dersinde genellikle tarih ezberlemekten veya gündelik yaşamdan kopuk bilgiler öğrenmek zorunda kalmalarıdır. Oysa ders kitaplarında uygun edebi metinler ile herhangi bir konunun somutlaştırılıp , öğrencinin daha kolay anlayabileceği bir biçimde konunun işlenmesi mümkün olabileceği düşünülebilir.

Bu görüşlere paralel olarak Tekgöz (2005:96)' de sosyal bilgiler derslerinde edebiyat ürünlerinin kullanımını kolaylaştırmak ve yaygınlaştırmak için gerek Milli Eğitim Bakanlığı, gerekse diğer özel kuruluşlar, öğrenci düzeylerine uygun, çeşitli duyu organlarına hitap eden edebiyat eserleri ve materyallerini geliştirme ve yaygınlaştırma işini ele almalı ve bu konuda yoğun çalışmalar yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Sosyal bilgiler 6. ve 7. sınıf ders kitaplarına baktığımızda farklı türde edebi ürünlerin kullanımının söz konusu olduğu fakat hem kullanılan edebi ürün sayısının kitaplarda farklı olması hem de dağılımında görülen farklılığı Kaymakçı (2013) ; ders kitaplarında edebi türlerin sık kullanılma ve az kullanılma durumlarının konu ve kazanımın niteliği, edebi türün özellikleri (uzunluk, dil-anlatım vb.), ders kitabı yazar/yazarlarının özellikleri (yetenek, kazanımı anlama, olaya bakış açısı vb.), edebi

türe ulaşma durumu, örneklerin azlığı-çokluğu gibi birden fazla etmeden kaynaklandığı görüşüyle dile getirmektedir.

c) 4. Alt Amaca Yönelik Sonuçlar

Sosyal Bilgiler 6. ve 7. Sınıf Ders Kitaplarında Kullanılan Edebi Ürünlerin Niteliği

Ders kitaplarına baktığımızda farklı türde ürüne yer verildiği göze çarpmaktadır. Genel olarak dil ve anlatım yönüyle çocukların gelişim dönemlerine uygun bir yapı gösterdiği gözlemlenmektedir. Yazım ve noktalama yanlışların nadiren yapıldığı dikkat çekmekte olup, ürünlerle birlikte resim, fotoğraf ve karikatür kullanımı da gerçekleşmiştir. Fakat dikkat çeken bir başka noktada kitaplarda yer alan metinlerin yazarları belli olan ve kullanılacağı kitap için hazırlanmış olanlar dışında kimler tarafından hazırlandığı belli olmayan, yazarlarına yer verilmeyen ürünlerinin kullanımıdır. Metinler oluşturulurken alanında uzman kişilerin görüşlerinin alınıp alınmadığı ya da oluşturulduktan sonra incelenip incelenmediği bilinmemektedir. Bu da özellikle hikaye gibi ürünlerde yapısal sorunları olan; giriş, gelişme bölümleri karışık veya sonuç bölümüne yer verilmeyen ürünlerin kullanımını doğurmuştur. Kitaplarda kullanılacak ürünlerin seçiminde ve ürünlerin taşıyacağı niteliklerin belirlenmesinde alanında uzman kişilerin görüşlerine başvurulması daha iyi kitapların yazılmasını sayılabileceği söylenebilir.

Öneriler

Öneriler kısmında ders kitaplarını hazırlayan, öğretmenlere ve araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

a-) Ders Kitaplarını Hazırlayanlara Yönelik Öneriler

1. Ders kitaplarının hazırlanmasında, seçilen ürünlerin niteliği ve üniteler içerisinde konularla ilişkilendirilmesinde alanında uzman kişilerin görüşüne başvurulmalıdır. Aynı zamanda ders kitaplarının hazırlanmasında öğretmen ve öğrencilerin görüşlerine yer verilmeli bu konuda yapılan çalışmalar dikkate alınmalıdır.

2. Sosyal bilgiler ders kitaplarında edebi türlerin dağılımı daha dengeli hale getirilmeli, az tercih edilen veya hiç kullanılmayan edebi türlerin kullanımı konu ve

kazanımlar ile öğrenci özellikleri dikkate alınarak yeniden düzenlenmeli, edebi ürünler daha da çeşitlendirilmeli ve işlevsel hale getirilmelidir. Çünkü kitaplarda kullanılan edebi ürünlerin amacı, ders kitaplarını renklendirmek, öğrenciyi eğlendirmek için değil öğrencilerin farklı zihinsel gelişimine katkı sağlamak ve toplum ait değerleri kazanmasını sağlamaktır.

b-) Ders Kitaplarını Kullanan Öğretmenlere ve Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Ders kitaplarını aktif olarak kullanan öğretmenlerin etkili bir ders işlerken kullandığı ders kitaplarında eksik olarak gördükleri noktaları her ders yılı sonunda kendilerinden yapmalarını istedikleri ders kitabını değerlendirme formu yoluyla dile getirmeleri uygun olacaktır.

2. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan edebi ürünlerden daha etkili yararlanma ve kitapta bulunmamasına rağmen kendi belirleyecekleri edebi ürünleri etkili bir şekilde kullanmaları için öğretmenlerin çocuk edebiyatı konusunda kendilerini geliştirmeleri için hizmet iyi eğitim verilmelidir.

3. Ders kitaplarında edebi ürünlerin daha etkili nasıl kullanılabileceği konusunda araştırmalar yapılmalıdır.

4. Edebi ürünlerle desteklenen sosyal bilgiler öğretiminin etkililiği ile ilgili değişik okul kademelerinde ve sınıflarında karşılaştırmalı araştırmalar yapılması yerinde olacaktır.

5. Ders kitaplarında yer verilen edebi ürünler hakkında öğretmen ve öğrenci görüşlerini belirlemeye yönelik araştırmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ağca, H. (1999) *Yazılı Anlatım*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık: Ankara
- Akdağ, H. (2008) *İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen ve Öğrenci Açısından Uygulama Dönütleri (Konya İli Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Aktaş, Ş., Gündüz, O. (2009) *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Anı Yayıncılık: Ankara.
- Barth, J. ve Demirtas, A. (1996) *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Yayınları: Ankara.
- Boratav, P. N. (1987) *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, Gökyüzü Yayınları: İstanbul.
- Boratav, P. N. (1997) *100 Soruda Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi: İstanbul.
- Çılgın, S. A. (2007) *Çocuk Edebiyatı*, Morpa Yayınları, İstanbul.
- Dilidüzgün, S. (2000) “Çocuk Kitaplarında Yazınsal Nitelik”, *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu*, Ankara Üniversitesi Basımevi, ss. 159-165. Ankara.
- Dilidüzgün, S. (2003) *İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları*, Morpa Kültür Yayınları: İstanbul.
- Dilidüzgün, S. (2007) *İlköğretimde Çocuk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.
- Doğanay, A. (2003) Sosyal Bilgiler Öğretimi. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. (Ed.Öztürk C. ve Dilek D.),Pegem A Yayınları: Ankara.
- Doğanay, A. (Tarihsiz Makale Çevirisi) Edebiyat Temelli Sosyal Bilgiler Öğretimi.
- Dönmez, C. (2003), *Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler*, (Ed:Şahin, C.), *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, Gündüz Eğitim Yayıncılık. Ankara.
- Erden, M. (1997) *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Alkım Yayınevi: Ankara.

- Gökşen, E. (1966) *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, Okat Yayınevi: İstanbul.
- Güleryüz, H. (2003) *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, PegemA Yayınları: Ankara.
- Gürel, Z., Temizyürek, F., Ahbaz, N. M., (2007) *Çocuk Edebiyatı*, Öncü Kitap: Ankara.
- İleri, C.(1998) *Edebiyat Bilgi ve Kuramları*, Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.
- Kan, Ç. (2006) Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi Arayışı, Cilt:14 No:2 *Kastamonu Eğitim Dergisi*, ss.537-544.
- Kan, Ç. (2010) ABD ve Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. s.30, ss.664-672.
- Kara,C., Topkaya, Y., Şimşek, U. (2012) "Aktif Vatandaşlık Eğitiminin Sosyal Bilgiler Programındaki Yeri?", *ZfWT Vol. 4, No. 3*, ss.144.
- Karatay,H. (2011) *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*, (Ed: Şimşek, T.), Grafiker Yayınları: Ankara.
- Kaymakçı, S. (2013) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sözlü ve Yazılı Edebî Türlerin Kullanım Durumu”, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi 230 Dergisi*, s.20, ss.230-255.
- Kavcar, C. (1999) *Edebiyat ve Eğitim*, Engin Yayınevi :Ankara.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F., Aksoy, Ö. (2007) *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Anı Yayıncılık: Ankara.
- Kıbrıs, İ. (2010) *Çocuk Edebiyatı*, Kök Yayıncılık: Ankara.
- MEB, (2005) İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Program ve Kılavuzu (4. ve 5.Sınıflar). MEB Yayınları: Ankara.
- MEB. (2006) *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6 Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara.
- MEB, (2007) *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*, Ankara.

- Mutluay, R. (1977) *100 Soruda Edebiyat Bilgileri*, Gerçek Yayınevi: İstanbul.
- Nas, R. (2004) *Çocuk Edebiyatı*, Ezgi Kitabevi Yayınları: Bursa.
- Oğuzkan, F. (2001) *Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayınları: Ankara.
- Oruç, Ş. (2009). Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitaplarında Edebi Ürünler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (2), 9-24.
- Oruç Ş., Erdem, F. (2010) “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Biyografi Kullanımının Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumlarına Etkisi”, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, s.30, ss. 215-229.
- Özdemir, E. (1983) *Yazı ve Yazınsal Türler*, Varlık Yayınları: İstanbul.
- Öztürk, C. (2009), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (Ed: Öztürk, C.) *Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler arası Bir Bakış*, Pegem A Yayınları: Ankara.
- Öztürk, C., Otluoğlu, R. (2012), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*, Pegem A Yayınları: Ankara.
- Safran, M. (2011) *Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış*, (Ed: Tay B. Öcal A.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegem A Yayınları: Ankara.
- Sever, S. (1998) “*Demokratik Kültür Edinimi Sürecinde Dil ve Edebiyat Öğretimi*”, *Yaşadıkça Eğitim*, Sayı 56, s: 4-5
- Sever, S. (2012) *Çocuk ve Edebiyat*, Tudem Yayıncılık: İzmir.
- Şahin A. (2007) “*Çocuk ve Çocukluk*”, *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*, Pegem A Yayınları: Ankara.
- Şimşek, T. (2011) *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*, Grafiker Yayınları: Ankara.
- Şirin, M.R. (2007). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, Kök Yayıncılık: Ankara.

- Şirin, M.R. (2000) *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, Çocuk Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Tazebay, A., Çelenk, S., Tertemiz, N. ve Kalaycı, N. (2000) *İlköğretim Programları ve Gelişmeler*, Nobel Yayınları: Ankara.
- Tdk. Türkçe Sözlük (2005) Tdk Yayınları: Ankara.
- Tekgöz, M. (2005) *İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Edebiyat Temelli Öğretim Yönteminin Öğrencilerin Akademik Başarısına ve Kalıcılığa Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi: Adana.
- Tuğrul, B., Feyman N. (2007) “Okul Öncesi Çocukları için Hazırlanan Resimli Kitaplarda Kullanılan Temalar”, 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Kitabı, Ankara Üniversitesi Basımevi, ss.387-392, Ankara.
- Yalçın, A., Aytaş, G. (2011) *Çocuk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları: Ankara.
- Yavuzer, H. (1999) *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınevi: Ankara.
- Yıldırım, D. (1992) *Türk Dünyası El Kitabı/Edebiyat*, C.3, TKAE Yayınları: Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Ümit AÇIK

Doğum Yeri ve Tarihi : Aralık, 1980

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : İstanbul Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl : İstanbul Küçükçekmece Mahmut Şevket Zırh

İlköğretim Okulu (2007-2010)

İstanbul Küçükçekmece Söğütlüçeşme

İlköğretim Okulu (2010-2013)

Aydın Efeler Kocagür Ortaokulu (2013-)

İLETİŞİM

E-posta Adresi : umit.acik@hotmail.com

Tarih :